

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΟΙ ΑΚΑΙΤΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΗΣ ΠΡΩΙΜΗΣ
ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ:
ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΟ ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ;**

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΡΕΝΟΣ – ΠΑΠΑΤΖΑΛΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ
ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΤΕΡΖΗ ΑΡΧΟΝΤΩ

**THE NON-FINITE FORMS OF EARLY CYPRIOT GREEK:
A CASE OF OPTIONAL INFINITIVE?**

ΠΑΤΡΑ
20 ΜΑΙΟΥ 2014

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ως τελειόφοιτοι σπουδαστές του τμήματος Λογοθεραπείας του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδος (Πατρών), κληθήκαμε να συγγράψουμε τη πτυχιακή μας εργασία για την ολοκλήρωση των προπτυχιακών μας σπουδών. Είναι ξεκάθαρο, όμως, από το θέμα της παρούσας μελέτης ότι δεν μπορέσαμε να αποβάλουμε το ιδιαίτερο ενδιαφέρον μας για την Γλωσσολογία.

Το θέμα, αρχικά, φαντάζει αρκετά θεωρητικό για τα δεδομένα ενός τμήματος που είναι κατά κύριο λόγο κλινικό. Οι πτυχιακές εργασίες των φοιτητών ενός τμήματος Λογοθεραπείας συνήθως καταπιάνονται με θέματα πιο πρακτικά και εφαρμόσιμα στη κλινική πράξη για να βοηθήσουν έναν Κλινικό είτε κατά τη διάγνωση είτε κατά τη θεραπεία μιας διαταραχής. Είναι αλήθεια ότι αυτή η εργασία από μόνη της δεν μπορεί με κανένα τρόπο να βοηθήσει έναν Λογοθεραπευτή σε κλινικό περιβάλλον. Παρόλα αυτά, ο στόχος της παρούσας έρευνας από τα αρχικά στάδια ήταν να βοηθήσει την κατανόηση της τυπικής ανάπτυξης της γλώσσας, αλλά και να συνδέσει ένα γλωσσικό φαινόμενο με τη μη τυπική, παθολογική γλώσσα έτσι ώστε, έστω και μακροπρόθεσμα, να συμβάλει στη βελτίωση των θεραπειών που χορηγούνται σε άτομα με διαταραχές Λόγου.

Για μας ήταν μια πρόκληση μέσα από αυτή την εργασία να καταφέρουμε να συνδέσουμε τον κλάδο της Λογοθεραπείας με αυτόν της Γλωσσολογίας. Πρέπει να θεωρείται αυτονόητο ότι οι δύο αυτοί κλάδοι είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι και αλληλοεξαρτώμενοι. Για παράδειγμα σκεφτείτε τι αξία θα είχαν όλες οι γνώσεις της Γλωσσολογίας, εάν δεν υπήρχε η προοπτική του σχηματισμού διαγνωστικών διαδικασιών και θεραπειών για τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής πολλών συνανθρώπων μας. Από την άλλη, είναι ξεκάθαρο ότι δεν νοείται θεραπεία εστιασμένη στο Λόγο και την Ομιλία, χωρίς το θεωρητικό υπόβαθρο της Γλωσσολογίας σε όλα τα επίπεδά της (Φωνητική/Φωνολογία, Μορφοσύνταξη, Σημασιολογία, Πραγματολογία) και σε όλες τις μορφές της (Θεωρητική, Νευρο/Ψυχολογολογία κ.α.). Ωστόσο, τόσο σε ακαδημαϊκό όσο και σε κλινικό πλαίσιο η συνεργασία μεταξύ αυτών των δύο επιστημών, τουλάχιστον στην Ελλάδα, δεν συναντάται συχνά. Ευελπιστούμε ότι στο μέλλον η συνεργασία μεταξύ Λογοθεραπείας και Γλωσσολογίας θα ανθίσει, καθώς έτσι και οι δύο επιστήμες θα βγουν κερδισμένες.

Η μελέτη και η συγγραφή της παρούσας έρευνας ήταν μια μακρά, δύσκολη αλλά και ευχάριστη διαδικασία. Θα θέλαμε αρχικά να ευχαριστήσουμε την καθηγήτριά μας Τερζή Αρχόντω για την καθοδήγησή και την υποστήριξη που μας παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής της εργασίας. Επίσης θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά τις οικογένειες των παιδιών για τη συμμετοχή τους και γενικότερα όσους μερίμνησαν για την καταγραφή και έγκαιρη αποστολή των δειγμάτων. Τέλος, ευχαριστούμε θερμότατα τη συμφοιτήτριά μας Ζαφείρη Ανθή, η οποία αφιλοκερδώς ανέλαβε τη γλωσσική επιμέλεια της εργασίας. Χωρίς τη βοήθεια αυτών των ανθρώπων η εργασία σίγουρα δεν θα είχε τη παρούσα μορφή.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα τελευταία χρόνια αρκετές έρευνες, διαγλωσσικά, έχουν εστιάσει σε μια πρώιμη περίοδο της γλωσσικής κατάκτησης, κατά την οποία τα παιδιά παράγουν μη κλιτά ρήματα σαν κύρια ρήματα της πρότασης, κάτι που δεν είναι επιτρεπτό στις ενήλικες γραμματικές. Αυτές οι μορφές είναι γνωστές ως Προαιρετικά Απαρέμφατα (ΠΑ) – Optional Infinitives, Wexler (1994) – (ή Κύρια Απαρέμφατα – Root Infinitives), εμφανίζονται περίπου στην ηλικία των 2;0 και το ποσοστό τους διαφέρει από γλώσσα σε γλώσσα και από παιδί σε παιδί.

Στη βιβλιογραφία που αφορά την πρώιμη γραμματική της Κοινής Ελληνικής, έχει παρατηρηθεί ότι τα παιδιά υπεργενικεύουν μια ρηματική μορφή που φέρει την κατάληξη *-ει* (Katis, 1984; Stephany, 1981, 1997; Tsimpli, 1992/1996). Οι Varlokosta et al. (1996, 1998) κάνουν την καινοτόμα πρόταση ότι αυτή η μορφή δεν είναι το 3^ο ενικό πρόσωπο, αλλά μια μη κλιτή μορφή, ανάλογη με τα ΠΑ (RI Analogue). Το γεγονός ότι, όταν υπεργενικεύεται, αυτή η μορφή εμφανίζεται κυρίως με τροπική ερμηνεία, ενισχύει αυτό τον ισχυρισμό των Varlokosta et al. (1998). Ένα ακόμα επιχείρημα για τη μη κλιτότητα των εν λόγω μορφών είναι ότι είναι έχουν κυρίως συνοπτικό θέμα, και άρα είναι ταυτόσημες με τη *μη παρεμφατική ρηματική μορφή* («ενεργητική μετοχή») που χρησιμοποιείται στους Περιφραστικούς Χρόνους (*έχω τρέξει*).

Στην Κυπριακή Ελληνική, αν και ο Παρακειμένος (όπως και οι υπόλοιποι Συνοπτικοί Χρόνοι όπως τους γνωρίζουμε από την Κοινή Ελληνική) χρησιμοποιείται σε κάποια περιορισμένα περιβάλλοντα, δεν είναι διαθέσιμος και δεν βρίσκεται στον αυθόρμητο (διά-)λόγο των φυσικών ομιλητών (βλ. Melissaroglou et al., 2013). Αντί αυτού γίνεται χρήση του Αορίστου ή του Παρακειμένου Β' (Menardos, 1925/1969), οι οποίοι δεν χρησιμοποιούν την *μη παρεμφατική ρηματική μορφή* που χρησιμοποιούν οι Συνοπτικοί Χρόνοι της Κοινής Ελληνικής. Τα ερωτήματα που εγείρονται, λοιπόν, και τίθενται ως υποθέσεις της παρούσας μελέτης είναι:

- i. Υπάρχει κάποια άκλιτη ρηματική μορφή την οποία χρησιμοποιούν τα παιδιά που κατακτούν την Κυπριακή Ελληνική, και εάν ναι, ποια είναι αυτή;
- ii. Εάν όντως στην Κυπριακή Ελληνική υπάρχουν μη κλιτές ρηματικές μορφές, αντίστοιχες της Κοινής Ελληνικής (μορφές *-ει*), από πού θα μπορούσαν να πηγάζουν;

Για να διερευνήσουμε τα παραπάνω ερωτήματα συλλέξαμε αυθόρμητο λόγο τριών παιδιών με μητρική γλώσσα την Κυπριακή Ελληνική, στις εξής ηλικίες: Φίλιππος: 1;7 και 1;8, Πέτρος: 2;0 και 2;2, Άρης: από 1;8 έως 2;2, μία φορά το μήνα.

Από την ανάλυση των δεδομένων διαπιστώθηκε ότι το ποσοστό λαθών Συμφωνίας Ρήματος - Υποκειμένου ήταν περίπου 10%, για τις ηλικίες κάτω των 2;0, με μερικούς μήνες στους οποίους τα ίδια ποσοστά είναι πολύ μεγαλύτερα: Φίλιππος: 1;8 (35.29%), Άρης: 1;8 (43.75%) και Άρης: 1;11 (23.80%). Μετά την ηλικία των 2;0, όμως, τα λάθη Συμφωνίας μειώνονται δραματικά και εκμηδενίζονται. Τα παραπάνω ποσοστά λαθών Συμφωνίας είναι χαμηλότερα από αυτά των Varlokosta et al. (1998) αλλά υψηλότερα από των Doukas & Marinis (2012). Η συντριπτική πλειοψηφία τους αφορά ρήματα με τη κατάληξη *-ει*, φαινόμενο που παραπέμπει στις αντίστοιχες μορφές *-ει* της Κοινής Ελληνικής (Bare Perfectives).

Τα παραπάνω ευρήματα μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι στην πρώιμη Κυπριακή Ελληνική εμφανίζονται μη κλιτές μορφές που φέρουν το επίθημα *-ει*, τις οποίες ονομάζουμε *Κυπριακές μορφές -ει*. Όλες αυτές οι μορφές εμφανίζονται με κενό Υποκείμενο, όπως και οι μορφές *-ει* της Κοινής Ελληνικής και τα ΠΑ άλλων γλωσσών (Hyams, 2002; Avram & Coene, 2011; a.o.). Όμως, η κυριαρχία του συνοπτικού θέματος Όψης, χαρακτηριστικό που

έχει παρατηρηθεί στις Ελληνικές μορφές *-ει* (Varlokosta et al., 1998), δεν υπήρχε στις Κυπριακές μορφές *-ει*. Αντίθετα, το θέμα της Όψης είναι κατανεμημένο σχεδόν ισόποσα σε συνοπτικό και μη συνοπτικό.

Αναλύοντας και συγκρίνοντας τα χαρακτηριστικά των Κυπριακών μορφών *-ει* με άλλους μη κλιτούς τύπους διαγλωσσικά (Ελληνικά, Ρουμανικά, Ισπανικά) καταλήγουμε στο ότι η διαφορά που εντοπίζεται σε σημασιολογικό επίπεδο ανάμεσα στις Κυπριακές μορφές *-ει* και στα ΠΑ δεν επιτρέπει τη σύνδεση τους με το γενικότερο φαινόμενο του ΠΑ, επειδή: α) αν και τα περισσότερα ρήματα σε *-ει* χωρίς Συμφωνία στα δεδομένα που συλλέξαμε είναι γεγοτονικά, δεν εμφανίζουν την αριθμητική υπεροχή που απαντάται σε άλλες γλώσσες έναντι των καταστασιακών, β) αναφέρονται τόσο στο παρόν όσο και στο μέλλον σε ίδια περίπου ποσοστά, γ) έχουν πραγματική και μη πραγματική ερμηνεία, επίσης σε ίδια παρόμοια ποσοστά.

Υποστηρίζουμε ότι οι πρώιμοι μη κλιτοί τύποι της Κυπριακής Ελληνικής αποτελούν περιπτώσεις υπεργένικευσης του 3^{ου} ενικού προσώπου, το οποίο αποτελεί το πιο αμαρκάριστο πρόσωπο σύμφωνα με πολλούς ερευνητές (Tsimplici, 1992/1996; Varlokosta et al., 1996, 1998; Harley & Ritter, 2002, a.o.). Αυτό είναι αποτέλεσμα του υποχαρακτηρισμού των Φράσεων Χρόνου και Συμφωνίας. Θεωρούμε ότι αυτό σχετίζεται με τον υποχαρακτηρισμό των χαρακτηριστικών του Υποκειμένου (Grinstead, 1998, 2000) και το στηρίζουμε με στοιχεία από τα δεδομένα της παρούσας έρευνας.

Τέλος, επιχειρείται μια επέκταση του εν λόγω φαινομένου στη μη τυπική (παθολογική) γλώσσα, όπως άλλωστε έχει γίνει ήδη και για άλλες γλώσσες όσον αφορά τον τύπο του ΠΑ (Clahsen & Dalalakis, 1999; Rice, Wexler & Cleave, 1995 a.o.).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

---

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ. 1
1.1. Θεωρητικό υπόβαθρο	σελ. 2
1.2. Προηγούμενες έρευνες	σελ. 3
1.2.1. Boser, Lust, Stantelman & Whitman (1992)	σελ. 3
1.2.2. Wexler (1994)	σελ. 4
1.2.3. Rizzi (1994)	σελ. 5
1.2.4. Phillips (1995)	σελ. 5
1.2.5. Hyams (2002)	σελ. 6
1.2.5.1. Συμφωνία και ΠΑ διαγλωσσικά	σελ. 8
1.2.5.2. Κενά Υποκείμενα στο στάδιο ΠΑ	σελ. 9
1.2.5.3. Ερμηνευτικά χαρακτηριστικά	σελ. 10
1.2.6. Guasti (1994)	σελ. 12
1.3. Το φαινόμενο ΠΑ στην Κοινή Ελληνική	σελ. 13
1.3.1. Το απαρέμφατο στην Κοινή Ελληνική	σελ. 13
1.3.2. Το φαινόμενο Προαιρετικού Απαρεμφάτου στην Κοινή Ελληνική	σελ. 13
1.3.2.1. Ανάλυση βασισμένη στην Έγκλιση	σελ. 20
1.3.2.2. Υπόθεση Σημασιολογικής Αντίθεσης	σελ. 23
1.3.2.3. Ερμηνευτικά χαρακτηριστικά μορφών –ει	σελ. 23
1.4. Χρόνος Παρακείμενος	σελ. 25
1.4.1. Ο Παρακείμενος Διαγλωσσικά	σελ. 25
1.4.2. Ο Παρακείμενος στην Κοινή Ελληνική	σελ. 26
1.4.3. Ο Παρακείμενος στην Κυπριακή Ελληνική	σελ. 27
1.5. Συμφωνία	σελ. 28
1.5.1. Θεωρίες κατάκτησης Λειτουργικών Προβολών	σελ. 28
1.5.1.1. Υπόθεση Πλήρους Πρότασης (FCH) – Ισχυρή Συνέχεια (SC)	σελ. 28
1.5.1.2. Υπόθεση Ωρίμασης (MH) – Μη Συνέχεια (NC)	σελ. 29
1.5.2. Κατάκτηση Συμφωνίας στην Κοινή Ελληνική	σελ. 29
1.6. Υπόθεση για Κυπριακή Ελληνική	σελ. 31
1.6.1. Αξία της παρούσας μελέτης και Υποθέσεις	σελ. 31
2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	σελ. 33
2.1. Πληθυσμός	σελ. 33
2.2. Μέθοδος λήψης δειγμάτων αυθόρμητου λόγου	σελ. 34
2.3. Μέθοδος κωδικοποίησης γλωσσικών περιεχομένων	σελ. 34
3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	σελ. 36
3.1. Μέσο Μήκος Εκφωνήματος (MME – MLU)	σελ. 36
3.2. Τρόπος επιλογής ρημάτων	σελ. 38
3.3. Στοιχεία Συμφωνίας Ρήματος-Υποκειμένου	σελ. 40
3.3.1. Κατανομή Ενικού και Πληθυντικού αριθμού	σελ. 40
3.3.2. Εμφάνιση 3 ^{ου} Ενικού προσώπου	σελ. 41
3.3.3. Κατανομή κενών και εκπεφρασμένων Υποκειμένων	σελ. 43
3.3.4. Ανάλυση λαθών Συμφωνίας	σελ. 44
3.4. Εμφάνιση μορφών –ει	σελ. 46
3.4.1. Συσχέτιση λαθών Συμφωνίας με μορφές –ει	σελ. 46
3.4.2. Ποσοστά εμφάνισης μορφών –ει ως προς το σύνολο των ρημάτων	σελ. 48
3.4.3. Κατανομή των θεμάτων Όψης των μορφών –ει	σελ. 49

3.4.4. Κατανομή κενών και εκπεφρασμένων Υποκειμένων.....	σελ. 51
3.5. Σημασιολογικά χαρακτηριστικά μορφών –ει	σελ. 52
3.5.1. Χρονική αναφορά	σελ. 52
3.5.2. Γεγονοτικότητα	σελ. 54
3.5.3. Τροπικότητα	σελ. 56
4. ΣΥΖΗΤΗΣΗ	σελ. 58
4.1. Είναι οι μορφές –ει όντως μη κλιτές μορφές;	σελ. 59
4.2. Είναι η Προστακτική δομή ανάλογη του φαινομένου ΠΑ για τα παιδιά που κατακτούν την Κυπριακή Ελληνική;	σελ. 60
4.3. Είναι οι Κυπριακές μορφές –ει, ανάλογες των μορφών –ει της Κοινής Ελληνικής;	σελ. 62
4.4. Είναι οι Κυπριακές μορφές –ει περιπτώσεις Γυμνής Υποτακτικής;	σελ. 64
4.5. Οι μορφές –ει ως ο πρώτος μη κλιτός τύπος με την κατάληξη 3ου ενικού προσώπου	σελ. 68
4.6. Αναφορά στην μη κλιτή φύση των μορφών –ει	σελ. 70
4.7. Θεωρία κατάκτησης Συμφωνίας	σελ. 72
4.8. Είναι το μη κλιτό στάδιο της Κυπριακής Ελληνικής ανάλογο του σταδίου ΠΑ (RI analogue);	σελ. 72
4.9. Επέκταση του φαινομένου ΠΑ στη μη τυπική (παθολογική) γλώσσα	σελ. 74
4.9.1. Προαιρετικά Απαρέμματα και Ειδική Γλωσσική Διαταραχή	σελ. 74
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΣΥΝΟΨΗ	σελ. 77
6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ. 79
7. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	σελ. 85
7.1. Παράρτημα Α'	σελ. 85

ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Συμβολισμοί

*	Αντιγραμματική χρήση
<i>n</i> :	Αριθμός

Συντομογραφίες στα Ελληνικά

βλ:	Βλέπε
ΓΠ:	Γεγονοτικός Περιορισμός
ΕΓΔ:	Ειδική Γλωσσική Διαταραχή
ΜΚΓ:	Μηχανισμός Κατάκτησης Γλώσσας
ΜΜΕ:	Μέσο Μήκος Εκφωνήματος
ΠΑ:	Προαιρετικό Απαρέμφατο
πρβλ:	Παράβαλε
ΡΦ:	Ρηματική Φράση
ΣΔ:	Συμπληρωματικός Δείκτης
ΦΣΔ:	Φράση Συμπληρωματικού Δείκτη
ΦρΚλ:	Φράση Κλίσης
ΦρΧρ:	Φράση Χρόνου

Συντομογραφίες στα Αγγλικά

2PL:	2 nd Plural
3SG:	3 rd Singular
AUX:	Auxiliary
EC:	Eventivity Constraint
EMC:	Early Morphosyntactic Convergence
EOI:	Extended Optional Infinitives
FCH:	Full Clause Hypothesis
IMPERF:	Imperfective
INF:	Infinitive
MRE:	Modal Reference Effect
NC:	Non-Continuity
NEG:	Negation
NEUT:	Neutral
NONFIN:	Non-finite
MLU:	Mean Length of Utterance
MoodP:	Φράση Έγκλισης
OI:	Optional Infinitives
PERF:	Perfective
RI:	Root Infinitives
SC:	Strong Continuity
SLI:	Special Language Impairment
SPEC:	Specifier
VEKI:	Very Early Knowledge of Inflection
VS:	Verb Subject (order)

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από την δεκαετία του 1960, μέχρι σήμερα, ένα από τα πιο μελετημένα πεδία της γλωσσολογίας είναι η κατάκτηση της γλώσσας. Η επικρατέστερη και πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση γλωσσικής κατάκτησης, είναι η γενετική (generative theory), η οποία αναπτύχθηκε μέσω του εμπνευσμένου έργου του Chomsky (1998). Σύμφωνα με τον Chomsky (1972), το γλωσσικό μας σύστημα χωρίζεται σε δύο θεμελιώδη επίπεδα, τη Γλωσσική Ικανότητα και τη Γλωσσική Επιτέλεση, διαχωρισμός που προέκυψε από το *λογικό πρόβλημα κατάκτησης της γλώσσας*, ή αλλιώς το *πρόβλημα του Πλάτωνα* (Hornstein & Lightfoot, 1981; Chomsky, 1986). Η κατάκτηση της γλώσσας, λοιπόν, είναι μια βιολογική διαδικασία, αποκλειστική στο ανθρώπινο είδος, η οποία επιτελείται μη συνειδητά, ακούσια και ανεξάρτητα από την νοητική κατάσταση του κάθε ανθρώπου, μέσω του Μηχανισμού Κατάκτησης της Γλώσσας (ΜΚΓ). Επίσης, ο ΜΚΓ είναι αυτός που καθορίζει την ταχύτητα και το χρονικό περιθώριο της γλωσσικής ανάπτυξης, κυρίως κατά τα πρώτα χρόνια ζωής του παιδιού, δηλαδή μέχρι την κρίσιμη περίοδο, κατά την οποία ο μηχανισμός λειτουργεί στο μέγιστο των δυνατοτήτων του. Βέβαια, δεν πρέπει να παραλειφθεί μια εξίσου σημαντική προϋπόθεση για την ανάπτυξη της γλώσσας, τα περιβαλλοντικά ερεθίσματα.

Σύμφωνα με τον Chomsky (1986), ο έμφυτος ΜΚΓ, ως μηχανισμός είναι σε θέση να αναλύσει όλα τα δεδομένα και να παράγει κάθε γραμματική οποιασδήποτε ανθρώπινης γλώσσας. Ο μηχανισμός αυτός, πριν έρθει σε επαφή με οποιαδήποτε γλώσσα, διαθέτει τις γραμματικές όλων των πιθανών γλωσσών, πράγμα το οποίο ονομάζεται *Καθολική Γραμματική*. Ο διαχωρισμός και η κατάκτηση μιας συγκεκριμένης γλώσσας γίνεται μέσω του Μοντέλου *Αρχών* και *Παραμέτρων* που περιγράφηκε από τον ίδιο τον Chomsky (1986). Το μοντέλο αυτό υποστηρίζει ότι οι γραμματικές όλων των γλωσσών παρουσιάζουν κάποιες ομοιότητες (*Αρχές – Principles*). Μια *Αρχή* για παράδειγμα είναι ότι οι λεκτικές παραγωγές όλων των γλωσσών πρέπει να περιλαμβάνουν όλες υποχρεωτικά Υποκείμενο. Εάν αυτό το Υποκείμενο είναι φανερό (εκπεφρασμένο) ή μη-φανερό (κενό) το καθορίζει η σχετική *Παράμετρος* κάθε γλώσσας. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η διαφορά ανάμεσα στην Ελληνική, η οποία επιτρέπει κενά Υποκείμενα (1α) και την Αγγλική, στην οποία τα Υποκείμενα είναι υποχρεωτικά εκπεφρασμένα αλλιώς η πρόταση (1β) είναι αντιγραμματική.

- (1) α. διαβάζει ένα βιβλίο
β. *reads a book

Για ποιο λόγο, όμως, είναι τόσο σημαντική η έρευνα της κατάκτησης της γλώσσας και μάλιστα η κατάκτηση των μορφοσυντακτικών χαρακτηριστικών της εκάστοτε γλώσσας; Η απάντηση είναι πολύ πολύπλοκη για να αναλυθεί στα πλαίσια της παρούσας μελέτης, όμως ένας από τους πιο χαρακτηριστικούς λόγους που έκανε την κατάκτηση της Μορφοσύνταξης τόσο διάσημο αντικείμενο μελέτης είναι ότι μέσω αυτής έγιναν προσπάθειες περιγραφής του ΜΚΓ, και γενικότερα της κατάκτησης της γλώσσας από τυπικά παιδιά.

Γίνεται φανερό, ότι η γνώση της τυπικής ανάπτυξης της γλώσσας, και δη της κατάκτησης των μορφοσυντακτικών χαρακτηριστικών μιας γλώσσας, είναι απαραίτητο εργαλείο στην (νεότερη) επιστήμη της Λογοθεραπείας. Αυτό είναι λογικό αφού για την διάγνωση των παθολογιών που αφορούν την γλώσσα, θα πρέπει να υπάρχει άριστη γνώση των διαδικασιών και των φαινομένων που λαμβάνουν χώρα κατά την γλωσσική ανάπτυξη.

1.1. Θεωρητικό υπόβαθρο

Έχει παρατηρηθεί ότι τα παιδιά, κατά την κατάκτηση της μητρικής τους γλώσσας, περνούν από διάφορα μορφοσυντακτικά στάδια και φαινόμενα. Από την ηλικία περίπου του ενός έτους, που παράγουν τις πρώτες λέξεις, μέχρι την ηλικία των δύο, περίπου, ετών τα παιδιά εκφράζονται μονολεκτικά, με προτάσεις μίας λέξης. Το φαινόμενο αυτό έχει ονομαστεί από πολλούς ως στάδιο *ολοφραστικής ομιλίας*.

Όταν το παιδί πλησιάζει τα δύο έτη, πληθαίνουν οι παραγωγές και αρχίζουν έτσι να εμφανίζονται προτάσεις με δύο (ή περισσότερες) λέξεις. Αποτέλεσμα αυτού είναι η εμφάνισή διάφορων συντακτικών φαινομένων, όπως η κατανομή κενών Υποκειμένων, η παράλειψη Προσδιοριστών, το στάδιο του Προαιρετικού Απαρέμφατου (Optional Infinitive stage) (Wexler, 1994) κ.α. Η παρούσα μελέτη θα επικεντρωθεί στο τελευταίο φαινόμενο, κατά το οποίο έχει παρατηρηθεί ότι παιδιά που κατακτούν Ρομανικές και Γερμανικές γλώσσες, περίπου στην ηλικία των 1;8 ετών, παράγουν δηλωτικές προτάσεις με απαρέμφατο στην θέση του κύριου ρήματος (Root Infinitives), όπως φαίνεται και από τα παραδείγματα (2α), (2β) και (2γ)¹.

- (2) α. Mina einer gucken.
Mina ένα κοιτάζω-INF
'Η Μίνα κοιτάει κάποιον.'

(Sabrina, 1;11)

(Γερμανικά, Clahsen, Penke & Parodi, 1993)

- β. Gubbe vara där.
γέρος είναι-INF εκεί
'Ο (ή ένας) γέρος ήταν εκεί.'

(Markus, 1;10)

(Σουηδικά, Platzack, 1994)

- γ. Moi dessiner la mer.
εγώ ζωγραφίζω-INF τη θάλασσα
'Εγώ ζωγραφίζω τη θάλασσα.'

(Daniel, 1;10)

(Γαλλικά, Pierce, 1992)

Όσον αφορά την Αγγλική, αρχικά υποστηρίχτηκε από τον Wexler (1994) ότι τα παιδιά που κατακτούν τη συγκεκριμένη γλώσσα περνούν και αυτά από στάδιο ΠΑ, όμως αυτό, όπως θα δούμε παρακάτω, αμφισβητήθηκε από την Hyams (2002). Εξάλλου, έχει υποστηριχθεί από αρκετούς ερευνητές (Sano & Hyams 1994, Hoekstra & Hyams 1996, Rizzi 1994, Rhee & Wexler 1995) ότι το συγκεκριμένο στάδιο δεν εμφανίζεται σε γλώσσες με πλούσια και ισχυρή συμφωνία Ρήματος-Υποκειμένου (όπως Ιταλικά, Ισπανικά, Πορτογαλικά και Καταλανικά), οι οποίες ταυτόχρονα είναι γλώσσες που επιτρέπουν κενά Υποκείμενα. Από τα παραπάνω φαίνεται ότι το φαινόμενο ΠΑ δεν είναι καθολικό φαινόμενο των παιδικών γλωσσών. Αν και στις πρώιμες γραμματικές αυτών των γλωσσών εμφανίζονται κάποιες μη κλιτές ρηματικές μορφές, η Hyams, όπως θα δούμε στη συνέχεια, υποστηρίζει ότι διαφέρουν από τα ΠΑ τόσο σε δομικό όσο και σε ερμηνευτικό επίπεδο. Όσον αφορά την Κοινή Ελληνική, αν και στοιχεία έχουν προκύψει κατά καιρούς από διάφορες μελέτες (Katis 1984, Stephany 1981, 1997, Tsimpli 1992/1996), οι πρώτοι που ασχολήθηκαν συστηματικά με το φαινόμενο ΠΑ είναι οι Varlokosta, Vainikka & Rohrbacher (1996, 1998).

¹ Στην παρούσα εργασία υιοθετείται ο όρος Προαιρετικό Απαρέμφατο (ΠΑ), για το συγκεκριμένο φαινόμενο.

Η Κοινή Ελληνική είναι μια γλώσσα με πλούσια μορφοσυντακτική συμφωνία προσώπου, κάτι το οποίο άλλωστε ισχύει και για τα Ιταλικά, τα Πορτογαλικά, τα Καταλανικά και τα Ισπανικά. Ωστόσο, διαφοροποιείται από τις γλώσσες αυτές ως προς το ότι δεν έχει δομή παρεμφάτου. Οι Hoekstra & Hyams (1996) υποστήριξαν ότι αυτό που καθορίζει την παρουσία σταδίου ΠΑ σε μια γλώσσα δεν είναι η ύπαρξη παρεμφατικής δομής καθαυτής, αλλά η δύναμη της μορφολογικής συμφωνίας προσώπου. Αυτό φαίνεται από το ότι τα Ολλανδικά, τα Γαλλικά και τα Γερμανικά, γλώσσες με ξεκάθαρο ΠΑ στάδιο, στερούνται πλούσιας μορφολογικής συμφωνίας προσώπου². Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα παραπάνω, φαίνεται ότι δεν αναμένεται στάδιο ΠΑ στην Ελληνική. Παρ' όλα αυτά οι Varlokosta et al. (1996) βρήκαν ότι η Κοινή Ελληνική παρουσιάζει κάποιες ρηματικές δομές με κατάληξη *-ει* (*/-i/*), τις οποίες θεώρησαν άκλιτες δομές. Το μόρφημα *-ει* συναντάται σαν κατάληξη 3^{ου} ενικού των μη παρελθοντικών ρημάτων, (3α) (3β), αλλά και σαν κατάληξη ενεργητικής μετοχής των σύνθετων χρόνων (Παρακείμενος, Υπερσυντέλικος και Συντελεσμένος μέλλοντας), (3γ) (3δ).

- (3) α. Ο Γιάννης γράφει.
 β. Ο Γιάννης θα γράψει.
 γ. Τα παιδιά έχουν γράψει.
 δ. Εγώ είχα γράψει.

1.2. Προηγούμενες έρευνες για το στάδιο ΠΑ

Οι ερευνητές που ασχολήθηκαν με το φαινόμενο ΠΑ έδωσαν διαφορετικές ερμηνείες για αυτή τη μη παρεμφατική δομή. Παρακάτω, θα εξεταστούν οι πιο σημαντικές θεωρίες και θα γίνει μια προσπάθεια να καθοριστεί το κατάλληλο θεωρητικό υπόβαθρο για τη διερεύνηση του φαινομένου ΠΑ στην Κυπριακή Ελληνική, η οποία συνιστά το πεδίο της έρευνάς μας.

1.2.1. Boser, Lust, Santelmann & Whitman (1992)

Ανάμεσα στους ερευνητές που ασχολήθηκαν με το φαινόμενο των ΠΑ είναι και οι Boser et al. (1992). Σύμφωνα με τη θεωρία τους, τα ΠΑ είναι παραγωγές ανάλογες των παρεμφατικών προτάσεων των ενηλίκων, που όμως εμφανίζονται είτε με κενά βοηθητικά ρήματα, είτε με κενά τροπικά ρήματα ή/και μόρια. Ένα πιθανό παράδειγμα για τα Ελληνικά θα μπορούσε να είναι το *έχω διαβάσει*, που υπολείπεται από το βοηθητικό *έχω*, όπως φαίνεται και στο παράδειγμα (4).

(4)	α.	έχω έχω-1SG.AUX	διαβάσει διαβάσει-NONFIN	(Παραγωγή ενήλικα)
	β.	(null AUX)	διαβάσει διαβάσει-NONFIN	(Παραγωγή παιδιού)

² Σύμφωνα με την Hyams (2002, p.232) οι γλώσσες με πλούσια μορφοσυντακτική συμφωνία προσώπου, είναι οι *pro-drop* γλώσσες, αφού σε αυτές τις γλώσσες υπάρχουν τα χαρακτηριστικά αυτά που θεωρούνται επαρκή για να επιτρέψουν κενά Υποκείμενα. Συνεπώς οι προαναφερθείσες γλώσσες θεωρούνται φτωχές σε μορφοσυντακτική συμφωνία προσώπου.

Ωστόσο αρκετές μελέτες (Hyams, 2002; Varlokosta et al, 1996, 1998) κατέληξαν ότι η θεωρία αυτή είναι προβληματική (βλ. Υποενότητα 1.3.2.1).

Η Hyams (2002) υποστήριξε ότι η θεωρία αυτή είναι προβληματική και εστιάζει σε τρία σημεία. Αρχικά υποστηρίζει ότι δεν λαμβάνει υπ' όψιν της τα διακριτά χαρακτηριστικά μεταξύ κλιτών και μη κλιτών δομών, καθώς τα ΠΑ σε αρκετές γλώσσες εμφανίζονται ταυτόχρονα με κλιτές καλοσχηματισμένες φράσεις και παρουσιάζουν διαφορετική συμπεριφορά. Επίσης, όσον αφορά τον Χαρακτηριστή (Spec) της Φράσης Κλίσης, οι Boser et al. (1992) υποστηρίζουν ότι το κενό βοηθητικό νομιμοποιείται (licensed) από έναν εκπεφρασμένο Χαρακτηριστή, το Υποκείμενο. Όμως, είναι γνωστό ότι ο Χαρακτηριστής των ΠΑ είναι κατά κανόνα κενός (Hyams, 2002), και επομένως ένα κενό βοηθητικό δεν θα μπορούσε να νομιμοποιηθεί. Τέλος, η εν λόγω θεωρία αποτυγχάνει, κατά την Hyams, να κάνει μια πολύ σημαντική διάκριση, αυτή μεταξύ των ΠΑ και των *Γυμνών Ρημάτων* (bare verbs) της Αγγλικής. Αυτό το σημείο είναι αρκετά σημαντικό καθώς, όπως θα δούμε και παρακάτω πιο αναλυτικά (Ενότητα 1.2.5.), τα *Γυμνά Ρήματα* και τα ΠΑ έχουν σημαντικές διαφορές.

Οι Varlokosta et al. (1998) έκριναν επίσης ότι η θεωρία αυτή είναι προβληματική. Ένα επιχείρημα για τον ισχυρισμό τους είναι ότι οι άκλιτες δομές των παιδιών δεν θα μπορούσαν να είναι αντίστοιχες με τις δομές των Συνθετικών Χρόνων, των ενηλίκων καθώς τα περιβάλλοντα που εμφανίζονται είναι διαφορετικά. Δηλαδή, οι άκλιτες δομές που παράγουν τα παιδιά δεν θα μπορούσαν να είναι ρηματικές μορφές παρακειμένου χωρίς το βοηθητικό *έχω*, καθώς σε άλλα περιβάλλοντα χρησιμοποιούνται οι άκλιτες δομές από τα παιδιά και σε άλλα οι Συνθετικοί Χρόνοι των ενηλίκων. Ένα άλλο επιχείρημα είναι ότι θα έπρεπε να υπάρχει ξεχωριστή παράμετρος ανάμεσα στις παιδικές γλώσσες, για το εάν μπορούν να παραλείπουν ένα βοηθητικό ή ένα τροπικό (modal) τύπο. Στην συνέχεια, προσθέτουν ότι η θεωρία αυτή αδυνατεί να εφαρμοστεί στην Ελληνική γλώσσα, καθώς το βοηθητικό ρήμα (*έχω*) του Παρακειμένου της Ελληνικής παίρνει ως συμπλήρωμα την «ενεργητική μετοχή» και όχι ρήμα, όπως συμβαίνει με τα τροπικά μόρια. Επομένως παρουσιάζονται διαφορές μεταξύ των άκλιτων τύπων στις διάφορες γλώσσες, οι οποίες δεν μπορούν να εξηγηθούν από την εν λόγω υπόθεση.

1.2.2. Wexler (1994)

Μια διαφορετική εξήγηση για το στάδιο ΠΑ έδωσε ο Wexler (1994), ο οποίος προτείνει ότι τα παιδιά γνωρίζουν τις διαφορές μεταξύ κλιτών και μη κλιτών προτάσεων. Δηλαδή, γνωρίζουν ότι τα παρεμφατικά ρήματα μετακινούνται στην Κλίση, ενώ τα μη παρεμφατικά παραμένουν στη Ρηματική Φράση. Αυτό που δεν γνωρίζουν όμως τα παιδιά, είναι ότι οι μη παρεμφατικές δομές δεν μπορούν να είναι τα κύρια ρήματα μιας πρότασης. Αυτό φαίνεται να οφείλεται, σύμφωνα με τον Wexler, στην έλλειψη ευαισθησίας ως προς τα χαρακτηριστικά του Χρόνου ή/και της Συμφωνίας, στο συγκεκριμένο στάδιο ανάπτυξης. Επομένως, είναι λογικό κλιτοί και μη κλιτοί τύποι να συνυπάρχουν στις παιδικές γλώσσες και τα παιδιά να γνωρίζουν ότι αυτοί είναι διαφορετικοί. Η γνώση αυτή των παιδιών, μπορεί να γίνει φανερή και από την άρνηση των Γαλλικών και από τη θέση του ρήματος στα Γερμανικά όπου οι δυο δομές εμφανίζονται σε διαφορετικές θέσεις. Συγκεκριμένα στα Γαλλικά, ο μη κλιτός τύπος (5α) εμφανίζεται μετά το *pas* σε αντίθεση με τον κλιτό τύπο (5β) ο οποίος μετακινείται και εμφανίζεται πριν το *pas*. Κάτι ανάλογο ισχύει και στα Γερμανικά (Poepel & Wexler 1993).

- (5) α. Luc voudrait ne pas rire
Luc θα NEG γελάω-INF
'Ο Luc θα ήθελε να μην γελάσει.'

β. Luc ne rit pas
 Luc NEG γελάει (3SG)
 ‘Ο Luc δεν γελάει.’

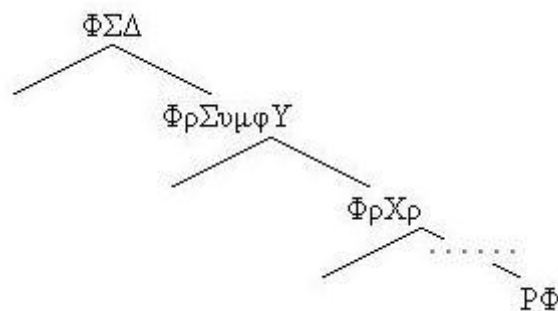
(Γαλλικά, Hirschbühler & Labelle, 1992)

1.2.3. Rizzi (1994)

Ο Rizzi (1994) ερμηνεύει την εμφάνιση απαρεμφατικών δομών μέσα από την γνωστή υπόθεση της *Περικοπής του Συντακτικού Δέντρου* (“truncation hypothesis”). Σύμφωνα με τον Rizzi, τα παιδιά σε συγκεκριμένες ηλικίες παράγουν προαιρετικά ελεύθερα απαρέμφατα, δηλαδή απαρέμφατα τα οποία δεν είναι εξαρτημένα χρονικά από κάποιο κλιτό ρήμα. Η υπόθεση υποστηρίζει ότι κατά το στάδιο των προαιρετικών απαρεμφάτων υπάρχει απώλεια λειτουργικών κεφαλών η οποία οδηγεί σε μη γραμματικά φαινόμενα. Τα παιδιά που βρίσκονται στο στάδιο αυτό έχουν την επιλογή είτε οι παραγωγές τους να υπολείπονται σε λειτουργικές κατηγορίες από τη ΦρΧρ και πάνω (6) είτε όχι.

Συμπληρωματικά, για την εξήγηση του φαινομένου ΠΑ, ο Rizzi σχημάτισε την *Υπόθεση Μαρκαρίσματος*. Η συγκεκριμένη υπόθεση ισχυρίζεται ότι τα παιδιά εντοπίζουν και χρησιμοποιούν τη λιγότερο μαρκαρισμένη, καλοσηματισμένη μορφή που διαθέτει το ρηματικό παράδειγμα της γλώσσας τους. Για γλώσσες όπως τα Γαλλικά και τα Γερμανικά αυτές οι μορφές είναι τα απαρέμφατα τα οποία δεν είναι μαρκαρισμένα για Συμφωνία, Χρόνο, Όψη και Έγκλιση.

(6)

1.2.4. Phillips (1995)

Το 1995 ο Phillips έδωσε μια εναλλακτική ερμηνεία για το στάδιο των ΠΑ. Υποστήριξε ότι τα συντακτικά δέντρα των παιδιών περιλαμβάνουν όλα τα στοιχεία του δέντρου των δομών των ενηλίκων. Αυτό που λείπει από τις παιδικές γλώσσες, που παρουσιάζουν στάδιο ΠΑ, είναι το παραγωγικό βήμα το οποίο στην ενήλικη γλώσσα συνδέει το ρήμα με την κλίση. Συνεπώς, τα παιδιά παράγουν μια προεπιλεγμένη ρηματική μορφή, η οποία συμβαίνει σε πολλές γλώσσες να είναι το απαρέμφατο, χωρίς βέβαια αυτό να είναι απαραίτητο (Crago & Allen 1995). Με άλλα λόγια, κατά των παραγωγή των ΠΑ, σύμφωνα με τον Phillips, τα μορφήματα αυτά δεν εμφανίζονται, παρ' όλο που υπάρχουν στην γλώσσα των παιδιών μαζί με το ρήμα κι αυτό συμβαίνει γιατί τα παιδιά παραλείπουν την σύνδεση ρήματος και χαρακτηριστικών κλίσης σε συντακτικό επίπεδο.

Στη συνέχεια, βασίζεται στον ισχυρισμό ότι υπάρχουν δυο τρόποι για τον αποκλεισμό κάποιων δομών από τις γραμματικές (ενήλικων και παιδικών). Ο πρώτος τρόπος αφορά αυστηρούς περιορισμούς και ο δεύτερος τρόπος αφορά περιορισμούς οι οποίοι είναι παραβιάσιμοι όταν δεν μπορεί να γίνει κάτι καλύτερο (Optimality Theory). Υποστηρίζει, λοιπόν, ο Phillips ότι η ανύψωση του Ρήματος είναι ένας «παραβιάσιμος περιορισμός» και αυτό επιτρέπει στα παιδιά να μην μετακινούν το Ρήμα στην Κλίση, παράγοντας έτσι ΠΑ.

Συγχρόνως με τα ΠΑ όμως παράγουν και προτάσεις όπου απαιτείται μετακίνηση Ρήματος μπλοκάροντας έτσι το ΠΑ. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον υπάρχει στις προτάσεις με δομές θεματοποίησης (topicalization) αλλά και στις ερωτήσεις *wh-* που, σύμφωνα με την υπόθεση του Phillips, απαιτούν μετακίνηση του Ρήματος στο ΣΔ. Σε αυτές τις προτάσεις, ο κανόνας για τη μετακίνηση του Ρήματος στο ΣΔ δεν μπορεί να παραβιαστεί, υποχρεώνοντας έτσι το Ρήμα να περάσει από την Κλίση. Επομένως, σε τέτοιες προτάσεις δεν αναμένεται να υπάρχουν ΠΑ. Ένα σημείο που ενδυναμώνει αυτή τη θέση είναι οι ερωτήσεις Υποκειμένου στην Αγγλική, όπως η (7), οι οποίες σε αντίθεση με τις αντίστοιχες προτάσεις των άλλων γλωσσών δεν εμπλέκουν μετακίνηση του Ρήματος στο ΣΔ με φανερό τρόπο. Έχει παρατηρηθεί, λοιπόν, ότι στην πρώιμη Αγγλική εμφανίζονται ΠΑ μέσα σε ερωτήσεις Υποκειμένου (subject questions). Ο Phillips συμπεραίνει ότι αυτό δεν μπορεί να εξηγηθεί μέσα από θεωρίες περικομμένων δομών, γιατί τότε δεν θα υπήρχε αυτή η διαφοροποίηση.

- (7) α. Her go home?
 αυτή πηγαίνω-NONFIN σπίτι;
 ‘Αυτή να/θα πάει σπίτι;’

(Αγγλικά, Brown, 1973)

Ένα ακόμα σημείο που επισημαίνεται είναι η αλληλεπίδραση της κλιτότητας της πρότασης και της εμφάνισης του Υποκειμένου σε γλώσσες V2 και μη. Για να γίνει πιο ξεκάθαρο, σημειώνεται ότι ένα Υποκείμενο γίνεται φανερό εφόσον πάρει πτώση από την ανύψωση του Ρήματος στην Κλίση. Έτσι, ενώ διαγλωσσικά, τα ΠΑ συνυπάρχουν κατά κανόνα με κενό Υποκείμενο, αφού μια μη κλιτή μορφή δεν μπορεί να δώσει την ονομαστική πτώση στο Υποκείμενο, κατά τον Phillips, η πρώιμη Αγγλική διαφοροποιείται ως προς αυτό, καθιστώντας δυνατή την ύπαρξη μη κλιτού τύπου με φανερό Υποκείμενο, αν και στο άρθρο του (1995) δεν παρέχονται παραδείγματα προτάσεων με αυτά τα στοιχεία.

Ο Phillips προτείνει ότι τα παιδιά δεν έχουν κάποιο έλλειμμα στη γνώση των συντακτικών ή μορφολογικών χαρακτηριστικών, αλλά στην σύνδεση αυτών των δύο συστημάτων. Όπως φαίνεται, το φαινόμενο ΠΑ δεν έχει την ίδια συμπεριφορά διαγλωσσικά σε αντίθεση με αυτό που θα περιμέναμε εάν οι προτάσεις ΠΑ ήταν μη κλιτές. Συμπεραίνει, μάλιστα, ότι δεν υπάρχει διαφορά στη γραμματική μεταξύ ενήλικων και παιδικών γλωσσών από την στιγμή που και οι ενήλικες σε κάποιες μεμονωμένες περιπτώσεις παραβιάζουν τον κανόνα μετακίνησης του Ρήματος στην Κλίση, όπως συμβαίνει και στα ΠΑ των παιδιών. Καταλήγει ότι οι προτάσεις ΠΑ δεν είναι αποτέλεσμα κάποιου ελλείμματος των συντακτικών αναπαραστάσεων των παιδιών αλλά πραγματώσεις ολοκληρωτικά κλιτών προτάσεων.

1.2.5. Hyams (2002)

Ανάμεσα στους πολλούς ερευνητές που έχουν ασχοληθεί με το φαινόμενο των ΠΑ πολύ σημαντική δουλειά έχει γίνει από την Nina Hyams. Στην παρούσα μελέτη θα βασιστούμε αρκετά στο άρθρο που δημοσίευσε το 2002, το οποίο και αποτέλεσε μια μορφή απάντησης στην μελέτη των Varlokosta et al. (1998). Η Hyams αρχικά παρατηρεί ότι τα παιδιά είναι ευαίσθητα στις μορφοσυντακτικές διαφορές μεταξύ των γλωσσών από πολύ μικρή ηλικία και αναφέρεται σε αυτό το φαινόμενο ως *Πρώιμη Μορφοσυντακτική Σύγκλιση* (Early Morphosyntactic Convergence - EMC). Αυτό σημαίνει ότι από την πρώιμη ηλικία τα παιδιά παράγουν κλιτές και καλοσχηματισμένες φράσεις. Ταυτόχρονα, όμως, παράγουν και απαρεμφατικές δομές ως κύρια ρήματα δηλωτικών προτάσεων, δηλαδή ΠΑ, των οποίων ο βαθμός εμφάνισης από γλώσσα σε γλώσσα και από παιδί σε παιδί ποικίλει (όπως φαίνεται και στον Πίνακα 1). Για την ακρίβεια παρατηρεί ότι τα ποσοστά εμφάνισης των ΠΑ για τις

ηλικίες των 2;0 έως 2;6 κυμαίνονται περίπου από 30 έως 80% στις Ρομανικές και Γερμανικές γλώσσες.

Γλώσσα	Παιδί	Ηλικία	Ποσοστό ΠΑ	Πηγή
Γερμανικά	Katrin Nicole	1;5	58%	Rohrbacher & Vainikka (1994)
		1;8	68%	
Ολλανδικά	Peter I Peter II	1;9-1;11	94%	Wijnen (1994)
		2;0-2;2	34%	
Σουηδικά	Markus I Markus II Markus III	1;7-1;9	100%	Rohrbacher & Vainikka (1994)
		1;9-1;11	82%	
		1;11	45%	
Γαλλικά	Daniel Gregoire Nathalie Philippe	1;8	60%	Pierce (1992)
		1;9	30%	
		1;9	96%	
		2;1	21%	

Πίνακας 1. Ποσοστά ΠΑ σε άλλες γλώσσες. Από Varlokosta et al, 1998, p 188

Η Hyams (2002) τονίζει ότι το φαινόμενο των ΠΑ δεν είναι καθολικό για όλες τις παιδικές γλώσσες, αλλά εμφανίζεται μόνο σε γλώσσες με φτωχή μορφολογική συμφωνία προσώπου. Αυτό συμβαίνει γιατί το στάδιο ΠΑ, όπως και άλλα φαινόμενα των παιδικών γλωσσών (εμφάνιση κενών Υποκειμένων, Παράλειψη Προσδιοριστών), σχετίζεται με τον υποχαρακτηρισμό της Φράσης Αριθμού (Hoekstra & Hyams, 1995).

Μια από τις γλώσσες που έχουν μελετηθεί εκτενέστατα ως προς το στάδιο ΠΑ είναι η παιδική Αγγλική. Πιο αναλυτικά, κάποιες μη κλιτές δομές της θεωρήθηκαν ανάλογες του φαινομένου ΠΑ (Wexler, 1994). Αυτός ο ισχυρισμός εξετάζεται από τη Hyams (2002), η οποία δεν συμφωνεί με το παραπάνω, καθώς θεωρεί ότι τα ΠΑ των Γερμανικών και Ρομανικών γλωσσών διαφέρουν σε αρκετά σημεία με τα μη παρεμφατικά ρήματα της παιδικής Αγγλικής. Αρχικά ξεκαθαρίζει ότι σε αντίθεση με τις γλώσσες με ξεκάθαρο στάδιο ΠΑ, στην Αγγλική δεν υπάρχει ξεχωριστή μορφολογία για τις απαρεμφατικές δομές (8).

- (8) α. I can sit here all day.
β. I sit here all day.
γ. He sits here all day.

(Αγγλικά)

Επομένως, οι τύποι αυτοί της Αγγλικής θα μπορούσαν να ερμηνευθούν ως ρήματα που υπολείπονται σε κλιτική μορφολογία και τα ονομάζει *Γυμνά Ρήματα* (bare verbs). Στην συνέχεια επισημαίνει ότι το φαινόμενο αυτό της Αγγλικής, σε αντίθεση με τα ΠΑ, δεν περιορίζεται σε γεγονοτικά ρήματα (eventive) (9α), αλλά εμφανίζεται και σε καταστασιακά (stative) (9β) σε ποσοστά 25-40% (Hoekstra & Hyams, 1998).

- (9) α. Adam write pencil (while writing).
Adam γράφω-NONFIN στυλό
'Ο Adam γράφει (με) το στυλό.'

- β. Para want apple.
 μπαμπάς θέλω-NONFIN μήλο
 ‘Ο μπαμπάς θέλει μήλο.’

(Αγγλικά, προσαρμοσμένο από
 Hoekstra & Hyams, 1998)

Με αυτόν τον τρόπο παραβιάζονται δύο βασικές αρχές του φαινομένου ΠΑ, η *Αρχή Τροπικής Αναφοράς* (Modal Reference Effect - MRE) και η *Αρχή Γεγονοτικού Περιορισμού* (Eventivity Constraint - EC) στις οποίες θα αναφερθούμε παρακάτω πιο αναλυτικά.

Πέρα από τα Αγγλικά, η Hyams αναφέρεται και σε μια άλλη ομάδα γλωσσών, που περιλαμβάνει τα Ισπανικά, Καταλανικά, Πορτογαλικά και τα Ιταλικά. Αυτές οι γλώσσες χαρακτηρίζονται από πλούσια Συμφωνία και από δυνατότητα παράλειψης Υποκειμένου. Υποστηρίζει ότι τα παιδιά που κατακτούν αυτές τις γλώσσες δεν παρουσιάζουν στάδιο ΠΑ, αν και παράγουν δομές με γυμνές Μετοχές (bare participles), δηλαδή μετοχές που υπολείπονται σε βοηθητικό. Αν και αυτές οι δύο δομές θα μπορούσαν να θεωρηθούν εκδηλώσεις ενός γενικότερου σταδίου μη κλιτών προτάσεων, η Hyams (2002) τονίζει ότι γυμνές Μετοχές και ΠΑ διαφέρουν μεταξύ τους τόσο σε δομικό όσο και σε σημασιολογικό επίπεδο, όπως άλλωστε συμβαίνει και μεταξύ μετοχών και απαρεμφάτων στην ενήλικη γλώσσα. Δηλαδή τα απαρέμφατα (10α) φέρουν τροπική, μη πραγματική (irrealis) ερμηνεία, ενώ οι μετοχές (10β) είναι συνδεδεμένες με χρονική αναφορά στο παρελθόν (πραγματική-realis ερμηνεία). Αυτή η διαφορά γίνεται περισσότερο εμφανής στα Γαλλικά όπου αυτές οι δύο δομές (γυμνές Μετοχές και ΠΑ) συνυπάρχουν και εμφανίζονται συμπληρωματικά.

- (10) α. I want to use-INF a napkin
 ‘Θέλω να χρησιμοποιήσω μια χαρτοπετσέτα.’

- β. A used-PART napkin
 ‘Μια χρησιμοποιημένη χαρτοπετσέτα.’

Για την καλύτερη κατανόηση του σταδίου ΠΑ, χρήσιμο θα ήταν να εξεταστούν τρεις περιοχές πολύ σημαντικές για το φαινόμενο αυτό.

1.2.5.1. Συμφωνία και ΠΑ διαγλωσσικά

Υπάρχουν στοιχεία από πολλές γλώσσες που υποστηρίζουν ότι η Συμφωνία Ρήματος – Υποκειμένου υπάρχει από ένα πολύ πρώιμο στάδιο στις παιδικές γλώσσες ακόμα και πριν την κατάκτηση όλων των μορφών του παραδείγματος Συμφωνίας (Agreement Paradigm). Από πολλές έρευνες που έχουν γίνει διαγλωσσικά φαίνεται ότι τα λάθη Συμφωνίας Υποκειμένου – Ρήματος είναι κάτω από 4% (Πίνακας 2).

Γλώσσα	Παιδί	Ηλικία	n	% λαθών	Πηγή
Γερμανικά	Simone	1;7-2;8	1732	1	Clahsen & Penke (1992)
Ιταλικά	Martina	1;8-2;7	478	1.6	Guasti (1994)
	Diana	1;10-2;6	610	1.5	
	Guglielmo	2;2-2;7	201	3.3	
Ιταλικά	Claudia Francesco Marco	1;4-2;4	1410	3	Pizzuto & Caselli (1992)
		1;5-2;10	1264	2	
		1;5-3;0	415	4	
Κατ/Ισπαν	Marti Josep	1;9-2;5	178	0.56	Torrens (1992)
		1;9-2;6	136	3	
Καταλανικά	Gisela Guillem	1;10-2;6	81	1.2	Torrens (1992)
		1;9-2;6	129	2.3	

Πίνακας 2. Ποσοστά λαθών Συμφωνίας Ρήματος-Υποκειμένου στις πρώιμες γλώσσες. Προσαρμοσμένο, από Hyams, 2002, p 231.

Τα παραπάνω στοιχεία έρχονται σε συμφωνία με την *Full Clause Hypothesis* στην οποία θα γίνει αναλυτική αναφορά παρακάτω. Η Hyams βασίζεται στη διαφορά μεταξύ Ρομανικών γλωσσών που επιτρέπουν κενά Υποκείμενα (*pro-drop*) και των άλλων Ρομανικών και Γερμανικών γλωσσών όσον αφορά την εμφάνιση του φαινομένου ΠΑ, για να καταλήξει στην άμεση σύνδεση του εν λόγω φαινομένου με τον πλούτο μορφοσυντακτικής Συμφωνίας προσώπου. Υπενθυμίζεται σε αυτό το σημείο ότι για να θεωρηθεί μια γλώσσα πλούσια σε μορφοσυντακτική Συμφωνία προσώπου θα πρέπει η γλώσσα να επιτρέπει κενά Υποκείμενα. Επομένως, όσο πιο πλούσια μορφοσυντακτική συμφωνία προσώπου έχει μια γλώσσα, τόσο πιο απίθανο είναι να εμφανίζεται στάδιο ΠΑ στη γλώσσα αυτή. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι κατά την διάρκεια αυτού του σταδίου, τα ΠΑ εναλλάσσονται και συνυπάρχουν με άλλες κλιτές μορφές, κάτι που δείχνει, αν μη τι άλλο, ότι τα παιδιά γνωρίζουν ότι οι δομές αυτές διαφέρουν τόσο σε δομικό, όσο και σε ερμηνευτικό επίπεδο (Rizzi, 1994).

1.2.5.2. Κενά Υποκείμενα στο στάδιο ΠΑ

Ένα χαρακτηριστικό της γραμματικής που σχετίζεται με το φαινόμενο ΠΑ είναι η εμφάνιση ή μη του Υποκειμένου. Ένα τυπικό εύρημα κατά την εξέταση της πρώιμης γραμματικής είναι ότι τα Υποκείμενα σε προτάσεις που έχουν σαν κύριο ρήμα μια απαρεμφατική μορφή είναι κατά κανόνα κενά, όπως στο παράδειγμα (11).

- (11) α. voir   l'   auto   para
βλέπω-INF   το   αυτοκίνητο   μπαμπά

(Γαλλικά, Pierce, 1989)

- β. zähne putzen
δόντια πλένω-INF

(Γερμανικά, Weissenborn, 1990)

- γ. devo   caricarlo
πρέπει   φορτώνω-INF

(Ιταλικά, Guasti, 1994)

Αντίθετα κατά την διάρκεια αυτού του σταδίου οι κλιτές δομές των παιδιών συνοδεύονται από εκπεφρασμένο Υποκείμενο. Η Hyams παρατηρεί ότι τα αρκετά υψηλά ποσοστά εμφάνισης κενών Υποκειμένων σε προτάσεις ΠΑ (Πίνακας 3), δείχνουν κατά κάποιο τρόπο,

τη μη παρεμφατικότητα των προτάσεων αυτών, κατά τρόπο ανάλογο με τις απαρμφατικές προτάσεις των ενήλικων, όπου η μη κλιτότητα τους σχετίζεται με το *PRO*.

Γλώσσα	Παιδί	Παρμφατικά ρήματα			Μη-Παρμφατικά ρήματα			Πηγή
		Εκπεφρ. %	Κενά %	Σύνολο	Εκπεφρ. %	Κενά %	Σύνολο	
Φλαμανδικά	Maarten 1;11	75	25	92	11	89	100	Kramer (1993)
Γερμανικά	Simone 1;8-4;1	80	20	3636	11	89	2477	Behrens (1993)
Γερμανικά	Andreas	92	8	220	32	68	68	Kramer (1993)
Γαλλικά	Nathalie 1;9-2;3	70	30	299	27	73	180	Kramer (1993)
Γαλλικά	Philippe 2;1-2;6	74	26	705	7	93	164	Kramer (1993)
Ολλανδικά	Hein 2;3-3;1	68	32	3768	15	85	721	Haegeman (1994)

Πίνακας 3. Κατανομή εκπεφρασμένων και κενών Υποκειμένων σε παρμφατικές και μη παρμφατικές φράσεις. Από Hyams, 2002, p 233.

1.2.5.3. Ερμηνευτικά χαρακτηριστικά (form meaning relations)

Τα ερμηνευτικά χαρακτηριστικά που συνδέονται με τις δομές ΠΑ εξετάστηκαν από τους Hoekstra & Hyams (1998) οι οποίοι ανέπτυξαν δυο αρχές που περικλείουν όλες τις ερμηνευτικές ιδιότητες των ΠΑ. Αρχικά φαίνεται ότι τα ΠΑ περριορίζονται σε γεγονοτικά ρήματα (eventive) αποκλείοντας τα ρήματα κατάστασης (stative). Την αρχή αυτή την ονόμασαν Γεγονοτικό Περιορισμό (EC).

- (12) α. Mama aller
μαμά πάω-INF
- β. Mama vait manger
μαμά πάει(-3SG) τρώω-INF
- γ. Mama aller manger
μαμά πάω-INF τρώω-INF

(Γαλλικά)

Οι πιο πάνω προτάσεις αποτελούν ένα καλό παράδειγμα για τη κατανόηση της αρχής του Γεγονοτικού Περιορισμού. Στο άρθρο των Hoekstra & Hyams (1998) αναφέρεται ότι το ρήμα *aller* μπορεί να υπάρξει ως ΠΑ μόνο στην περίπτωση που είναι το κύριο ρήμα της πρότασης, όπως στην πρόταση (12α). Στην αντίθετη περίπτωση που το ίδιο ρήμα έχει το ρόλο του βοηθητικού, και επομένως παύει να είναι γεγονοτικό, τότε δεν εμφανίζεται σαν ΠΑ (12γ), αλλά μόνο με τη κλιτή μορφή του (12β).

Ένα ακόμα χαρακτηριστικό των ΠΑ, σύμφωνα με τους Hoekstra & Hyams, είναι η μελλοντική ερμηνεία που φαίνεται να έχουν, αποκλείοντας έτσι δραστηριότητες που έχουν ολοκληρωθεί ή βρίσκονται σε εξέλιξη. Η παρατήρηση αυτή τους οδήγησε στο να θέσουν την αρχή *Τροπικής Αναφοράς*. Για την ακρίβεια υποστηρίχτηκε ότι το μόρφημα του απαρμφατού

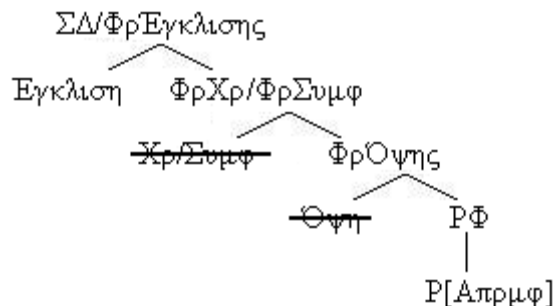
είναι αυτό που ευθύνεται για την μελλοντική ερμηνεία και κατά συνέπεια την τροπικότητα του ΠΑ. Τονίζεται επίσης ότι η τροπική ερμηνεία δεν μπορεί να υπάρξει με ρήματα καταστάσεως, με αποτέλεσμα να έχουμε ένα περιορισμό σε γεγονοτικά ρήματα (eventive), δηλαδή την αρχή του *Γεγονοτικού Περιορισμού*.

Από την άλλη, αρκετοί ερευνητές διαφωνούν με τα παραπάνω υποστηρίζοντας ότι η Χρονική (temporal) ερμηνεία των ΠΑ είναι ουσιαστικά ελεύθερη. Πρώτα η Pierce (1992) σημειώνει ότι τα ΠΑ και οι κλιτές μορφές των Γαλλικών αναφέρονται σε δραστηριότητες που βρίσκονται σε εξέλιξη. Επίσης οι Roepffel & Wexler (1993) σε έρευνά τους για τα Γερμανικά παρατήρησαν ότι δεν υπάρχει διαφορά στην Χρονική αναφορά των κλιτών και μη κλιτών ρηματικών μορφών. Στην συνέχεια, ο Winjen (1996) αναφέρει ότι μερικές δομές ΠΑ των Ολλανδικών δεν είχαν μελλοντική ερμηνεία αλλά αφορούσαν το παρόν ή το παρελθόν. Ένα ακόμα εύρημα για την παιδική Ολλανδική από τους Schonenberger et al. (1995) ήταν ότι στις απλές (μη ΠΑ) προτάσεις το 92% αφορούσε δραστηριότητες σε εξέλιξη ενώ στις προτάσεις ΠΑ το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 61%. Οι πιο πάνω έρευνες, στις οποίες στηρίχθηκε η Varlokosta (2005) δείχνουν ότι τα ΠΑ μπορούν να αναφέρονται σε δραστηριότητες του παρελθόντος ή του παρόντος. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την πιο πάνω θέση της Hyams, σύμφωνα με την οποία τα ΠΑ τείνουν να έχουν μελλοντική ερμηνεία.

Επιστρέφοντας τώρα στα Αγγλικά, η Hyams (2002) καταλήγει ότι ο λόγος που τα *Γυμνά Ρήματα* της πρώιμης Αγγλικής παραβιάζουν, όπως προαναφέρθηκε, και τις δυο αρχές (Τροπική Αναφορά, Γεγονοτικός Περιορισμός) είναι ακριβώς η έλλειψη απαρεμφατικού μορφήματος. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη διαφοροποίηση από τα ΠΑ όσον αφορά τα ερμηνευτικά χαρακτηριστικά και ως εκ τούτου δεν ονομάζει τους άκλιτους τύπους της Αγγλικής Προαιρετικά Απαρέμφατα, αλλά *Γυμνά Ρήματα*.

Όπως έχει αναφερθεί, τα ΠΑ έχουν μη πραγματική (irrealis) – τροπική (modal) ερμηνεία η οποία και πραγματώνεται μέσω ενεργούς Φράσης Έγκλισης (MoodP). Η Hyams υποστηρίζει ότι στα ΠΑ η Φράση Έγκλισης νομιμοποιείται από το απαρεμφατικό μόρφημα. Βάσει του μινιμαλιστικού προγράμματος υπάρχουν διάφοροι τρόποι επαλήθευσης χαρακτηριστικών. Κάποιοι τρόποι εμπλέκουν μετακίνηση Ρήματος, άλλοι εμπλέκουν μετακίνηση χαρακτηριστικών και κάποιοι άλλοι επιτυγχάνουν συμφωνία χωρίς καθόλου μετακίνηση. Οποιοσ τρόπος επαλήθευσης και να συμβαίνει υπακούει σε αυστηρούς κανόνες Τοπικότητας (locality), δηλαδή μεταξύ δύο στοιχείων που συμφωνούν δεν πρέπει να παρεμβαίνουν άλλα χαρακτηριστικά. Δεδομένου ότι στα ΠΑ το μόρφημα απαρεμφάτου νομιμοποιεί την ενεργό Φράση Έγκλισης, δεν πρέπει να παρεμβαίνει κάποιο άλλο χαρακτηριστικό. Από την στιγμή, λοιπόν, που ισχύει η Αρχή της Τοπικότητας το μη πραγματικό χαρακτηριστικό του απαρεμφάτου μπορεί να ενεργοποιήσει την Φράση Έγκλισης μόνο αν η Φράση Χρόνου, Συμφωνίας και Όψης είναι υποχαρακτηρισμένες (13). Αυτό έχει τρεις συνέπειες: Πρώτα, υπάρχει υποχαρακτηρισμός Χρόνου, Συμφωνίας και Όψης και ταυτόχρονα δίνεται τροπική ερμηνεία στα ΠΑ.

(13)

Δεύτερον, δεν περιμένουμε τα ΠΑ να περιλαμβάνουν βοηθητικά χαρακτηρισμένα ως προς την Όψη, λόγω του υποχαρακτηρισμού της Όψης και τέλος, περιμένουμε τα ΠΑ να

μειώνονται όσο θα αυξάνονται τα τροπικά ρήματα ή μόρια, γιατί θα υπάρχει ενεργοποίηση από το τροπικό μόριο και όχι από το μόρφημα απαρεμφάτου.

Συνοψίζοντας, γίνεται κατανοητό ότι η Hyams υποθέτει ότι το απαρεμφατικό μόρφημα του ΠΑ είναι αυτό που επαληθεύει την ενεργό Φράση Έγκλισης για να δοθεί τροπική ερμηνεία στην πρόταση. Μόνο που αυτό, σύμφωνα με την Αρχή της Τοπικότητας, προαπαιτεί υποχαρακτηρισμό Χρόνου, Συμφωνίας και Όψης, με αποτέλεσμα την παραγωγή άκλιτων ρηματικών τύπων.

1.2.6. Guasti (1994)

Η Guasti (1994) ασχολήθηκε με το φαινόμενο των ΠΑ στην Ιταλική, η οποία είναι γνωστό ότι έχει πλούσια χαρακτηριστικά συμφωνίας Ρήματος - Υποκειμένου. Αρχικά επισημαίνει ότι στην Ιταλική γλώσσα η Κλίση υπάρχει από τα πρώιμα στάδια ανάπτυξης της γλώσσας. Αυτό φαίνεται εξάλλου και από το ότι το ρήμα στα Ιταλικά διαθέτει πάντα μόρφημα συμφωνίας. Ωστόσο, στην πρώιμη Ιταλική υπάρχουν δύο είδη μη παρεμφατικών προτάσεων: ο πρώτος τύπος περιλαμβάνει το απαρέμφοτο που επιλέγεται από κύριο ρήμα ή από πρόθεση (14α) και ο άλλος τύπος περιλαμβάνει απαρέμφοτο σαν κύριο ρήμα (14β)³.

(14) α. voglio bere.
θέλω πίνω-INF
'Θέλω να πιώ.'

β. lavare i piatti.
πλένω-INF τα πιάτα

(Ιταλικά, Guasti, 1994)

Τα γλωσσικά δεδομένα που έλαβε υπ' όψιν της η Guasti για την μελέτη του φαινομένου ΠΑ στην Ιταλική δεν περιείχαν προτάσεις σε προστακτική, προτάσεις με γυμνές Μετοχές αορίστου (που υπολείπονται σε βοηθητικό) και προτάσεις με τη δομή *be*. Παρατηρεί, λοιπόν, ότι τα παιδιά που κατακτούν την Ιταλική παράγουν ένα περιορισμένο αριθμό ΠΑ(14β), παρ' όλο που είναι σε θέση να παράγουν απαρέμφοτα όπως οι ενήλικες (απαρέμφοτα που επιλέγονται από το κύριο ρήμα ή μια πρόθεση) (14α). Γενικότερα υποστηρίζει ότι τα παιδιά είναι ικανά να διακρίνουν τους κλιτούς από τους μη κλιτούς τύπους, και παράγουν και τα δύο.

Όσον αφορά την εμφάνιση του προαιρετικού απαρεμφάτου, η Guasti σχηματίζει την υπόθεση ότι όπως οι προσδιοριστικοί δείκτες εμπλέκονται στην ερμηνεία των Ονοματικών Φράσεων, έτσι και τα μορφήματα Χρόνου καθορίζουν την ερμηνεία του Χρόνου των προτάσεων. Σύμφωνα με το παραπάνω, η απουσία των Προσδιοριστικών Δεικτών είναι συνέπεια της μη κατάκτησης των αναφορικών ιδιοτήτων του συστήματος των Προσδιοριστών από τα παιδιά, παρ' όλο που μπορεί να γνωρίζουν ότι η ανάλογη συντακτική κατηγορία μπορεί να υπάρχει. Αντίστοιχα, κατά την Guasti, τα μορφήματα Χρόνου (tense operators) εμπλέκονται στην ερμηνεία των προτάσεων, και τα παιδιά στην εν λόγω ηλικία δεν έχουν ολοκληρώσει την κατάκτηση των αναφορικών ιδιοτήτων του συστήματος του Χρόνου, κάτι το οποίο έρχεται σε συμφωνία με τη θεωρία του Wexler.

Πρέπει να σημειωθεί ότι τα ποσοστά των προαιρετικών απαρεμφάτων είναι χαμηλότερα για την Ιταλική σε σχέση με άλλες γλώσσες⁴. Επιπρόσθετα, η περίοδος στην οποία έχουμε

³ Η Guasti ακολουθεί τον Wexler (1994) και ονομάζει αυτή τη ρηματική μορφή ΠΑ (Optional Infinitive).

⁴ Παρ' όλα αυτά, η Guasti αναφέρει ότι εαν ληφθεί υπ' όψιν και η κατανομή των γυμνών Μετοχών, παρατηρείται ότι το άθροισμα αυτών και των προαιρετικών απαρεμφάτων αγγίζει τα ποσοστά ΠΑ άλλων Ρομανικών και Γερμανικών γλωσσών.

χρήση προαιρετικών απαρεμφάτων φαίνεται να είναι μικρότερη για τα Ιταλικά σε σχέση με άλλες γλώσσες, με ξεκάθαρο στάδιο ΠΑ. Η χαμηλή αυτή συχνότητα των προαιρετικών απαρεμφάτων ενδέχεται να βασίζεται στο πλούσιο σύστημα συμφωνίας της συγκεκριμένης γλώσσας. Δηλαδή στο ότι το ρήμα, είτε κλιτό είτε μη κλιτό, πάντα μετακινείται στην Κλίση (Belletti, 1990) και έτσι στις παραγωγές των παιδιών πάντα υπάρχουν στοιχεία συμφωνίας.

Στη συνέχεια, θα εξεταστεί το φαινόμενο ΠΑ στην Ελληνική, μια γλώσσα με επίσης πλούσια μορφολογική συμφωνία προσώπου. Ωστόσο ένας παράγοντας που διαφοροποιεί την Ελληνική από τις γλώσσες με ξεκάθαρο στάδιο ΠΑ, ακόμα και από αυτές με πλούσια μορφολογική συμφωνία προσώπου, είναι η έλλειψη της απαρεμφατικής δομής.

1.3. Το φαινόμενο ΠΑ στην Κοινή Ελληνική

1.3.1. Το απαρέμφατο στην Κοινή Ελληνική

Η Αρχαία Ελληνική γλώσσα είχε μια ξεκάθαρη απαρεμφατική δομή (π.χ.: *λέγειν, λαβεῖν*), η οποία χάθηκε στο πέρασμα των αιώνων, με αποτέλεσμα η Νέα (Κοινή) Ελληνική, να υπολείπεται σε απαρέμφατο, όπως συμβαίνει και με τις υπόλοιπες γλώσσες των Βαλκανίων (Joseph, 1983). Παρ' όλα αυτά ένα κατάλοιπο που κατάφερε να επιβιώσει στη Νέα Ελληνική και προέρχεται από το απαρέμφατο -και όχι από κάποια μετοχική δομή- των Αρχαίων Ελληνικών είναι μια άκλιτη ρηματική μορφή. Η εν λόγω μορφή ακολουθεί το βοηθητικό στους συντελικούς χρόνους (15) και οι παραδοσιακές γραμματικές (Τριανταφυλλίδης, 1941) αναφέρονται σε αυτή ως «απαρέμφατο».

(15) α. έχω παίζει

β. έχετε τρέξει

Η συγκεκριμένη μορφή σχηματίζεται αποκλειστικά από το συνοπτικό θέμα (perfective) και την κατάληξη *-ει*. Οι Varlokosta et al. (1998) αναφέρονται σε αυτή τη δομή της ενήλικης γλώσσας ως «ενεργητική μετοχή», καθώς δεν φέρει πλέον απαρεμφατική λειτουργία, δηλαδή δεν εμφανίζεται σε τροπικά ή άλλα εγκιβωτισμένα περιβάλλοντα, ωστόσο δεν της αποδίδουν ιδιότητες μετοχής. Επίσης, δεν φέρει ονοματικά χαρακτηριστικά και συνεπώς δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε περιβάλλοντα όπου εμφανίζεται η παθητική μετοχή με κατάληξη *-μένος, -μένη, -μένο* (Varlokosta, 2005). Ακολουθώντας, λοιπόν, τους Holton, Mackridge & Philippaki-Warburton (1997) αλλά και Varlokosta (2005) και Hyams (2002) στην παρούσα εργασία θα υιοθετηθεί ο όρος «μη παρεμφατική ρηματική μορφή» (non-finite verb form) για την συγκεκριμένη δομή.

1.3.2. Το φαινόμενο Προαιρετικού Απαρεμφάτου στην Κοινή Ελληνική

Οι πρώτοι ερευνητές που ασχολήθηκαν συστηματικά με το εν λόγω φαινόμενο στην Κοινή Ελληνική ήταν οι Varlokosta, Vanikka & Rohrbacher (1996, 1998) οι οποίοι άντλησαν τα δεδομένα τους από το σώμα κειμένων (corpus) της Stephany, που βρίσκεται στην βάση δεδομένων CHILDES (MacWhinney & Snow 1985; Stephany 1997). Τα γλωσσικά δεδομένα προέρχονταν από τον αυθόρμητο λόγο τριών παιδιών των οποίων οι ηλικίες κυμαίνονταν από 1;9 έως 2;5 έτη.

Οι ερευνητές έχουν σαν σημείο εκκίνησης το γεγονός ότι η Ελληνική υπολείπεται σε δομή απαρεμφάτου. Αντί αυτής, σε περιβάλλοντα με τροπική (modal) ερμηνεία και σε άλλα περιβάλλοντα εξαρτημένων προτάσεων, γίνεται χρήση του μορίου *να* και κλιτού ρήματος (*να*

προτάσεις)⁵. Για αυτόν τον λόγο μια ανάλυση των χαρακτηριστικών των προτάσεων να είναι απαραίτητη για την μελέτη του ΠΑ στην Ελληνική.

Αρχικά, αξίζει να σημειωθεί ότι το μόριο να έχει ερμηνευθεί από πολλούς ερευνητές ως τροπικό (modal) μόριο (Terzi, 1992, Roussou, 2000). Το κλιτό ρήμα που το συνοδεύει, από την άλλη, φέρει χαρακτηριστικά Συμφωνίας με το Υποκείμενο, σε αντίθεση με την απαρεμφατική δομή των Αρχαίων Ελληνικών η οποία έχει αντίστοιχη ερμηνεία. Τέλος, ως προς την Όψη, δυο είναι οι πιθανές μορφές με τις οποίες μπορεί να εμφανιστεί το ρήμα, όταν ακολουθεί το μόριο να, συνοπτική (16α) και μη-συνοπτική (16β) (perfective – imperfective).

(16) α. να τρέξω

β. να τρέχω

Η κατάκτηση των προτάσεων αυτών, κατά τους Varlokosta et al. (1998), γίνεται σχετικά νωρίς (κοντά στην ηλικία των 2;0) από τα παιδιά, όμως χρησιμοποιούνται στην πλειοψηφία τους ως κύριες προτάσεις (17).

(17) α. να το ζώ
να το δώ(-1SG)
'Να το δώ.'

(Μαίρη, 1;9)

β. να πάει νερό
να πάρει(-3SG) νερό
'Να πάρω νερό.'

(Μαίρη, 1;9)

γ. να σου λίσω άλλο
να σου ρίξω(-1SG) άλλο
'Να σου ρίξω άλλο (ένα).'

(Γιάννα, 2;5)

(Varlokosta et al. 1998)

Βέβαια, αυτό είναι κάτι που δεν συμβαίνει στην ενήλικη γλώσσα στην οποία το μόριο να εμπλέκεται, στις περισσότερες περιπτώσεις, σε εγκιβωτισμένα περιβάλλοντα. Αυτή η διαφορά μεταξύ των παιδιών και των ενηλίκων ως προς τη χρήση του να παραπέμπει στο φαινόμενο του ΠΑ των άλλων γλωσσών, όπου τα παιδιά χρησιμοποιούν απαρεμφατικές δομές σε κύριες προτάσεις, σε αντίθεση με τους ενήλικες που εκφράζουν απαρέμματα μόνο όταν αυτά εξαρτώνται από κλιτό ρήμα. Σχετικά με την κατάκτηση και την χρήση του να οι Varlokosta et al. (1998) παρατηρούν δύο στάδια τα οποία διακρίνονται ανάλογα με την συχνότητα χρήσης των μορίων αυτών.

Τα δύο στάδια φαίνεται να σχετίζονται με την γενικότερη γλωσσική ανάπτυξη μέσω των στοιχείων της Κλίσης (Varlokosta et al., 1998). Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο στάδιο, στο οποίο το μόριο να δεν εμφανίζεται παραγωγικά, συνδέεται με έλλειψη ενδείξεων ως προς την κατάκτηση του Χρόνου, παραδείγματος της Συμφωνίας (agreement paradigm) και τροπικών μορφημάτων⁶. Αντίθετα το δεύτερο στάδιο σχετίζεται με εμφάνιση των παραπάνω στοιχείων Κλίσης.

Η Hyams (2002), αν και συμφωνεί ότι υπάρχει σαφής διαχωρισμός μεταξύ των δύο σταδίων όσον αφορά την χρήση των να/θα προτάσεων, διαφωνεί έντονα με την σύνδεση του

⁵ Η δομή αυτή αναφέρεται στις παραδοσιακές γραμματικές ως Υποτακτική Έγκλιση.

⁶ Μάλιστα οι ερευνητές αναφέρουν ότι σε αυτό το στάδιο το μόριο να στις περισσότερες περιπτώσεις δεν είναι φωνολογικά εκπεφρασμένο ή μπορεί να είναι μερικώς εκπεφρασμένο.

φαινομένου αυτού με ένα στάδιο το οποίο υπολείπεται σε στοιχεία της Κλίσης, δηλαδή ένα *προλειτουργικό στάδιο*. Με άλλα λόγια τα χαμηλά ποσοστά εμφάνισης των *να/θα* προτάσεων στο Στάδιο I, δεν συνδέονται με έλλειψη λειτουργικών προβολών της Φράσης Κλίσης⁷. Συμπληρωματικά, για την απόδειξη της μη ύπαρξης ενός *προλειτουργικού σταδίου* η Hyams στηρίζεται και στις Christofidou & Kappa (1998) οι οποίες υποστηρίζουν ότι τα παιδιά ακόμα και στις πρώιμες ηλικίες τείνουν να παράγουν αναδιπλασιασμούς και επιμηκύνσεις φωνηέντων (κυρίως του /a/) ως στοιχεία πλήρωσης, που αντικαθιστούν τα τροπικά μόρια. Αυτά τα στοιχεία πλήρωσης όπως και τα τροπικά μόρια (modals), καταλαμβάνουν μια υψηλή θέση στην Φράση Κλίσης (συγκεκριμένα τη θέση FIN) και ως εκ τούτου αποκλείεται το ενδεχόμενο απουσίας λειτουργικών στοιχείων κάτω από αυτή τη θέση.

Επιστρέφοντας στην ανάλυση των *να* προτάσεων των Varlokosta et al. (1998), αυτή βασίζεται σε τρία επιχειρήματα για να απορρίψει τη θέση ότι οι *να* προτάσεις θα μπορούσαν να είναι αντικαταστάτες των ΠΑ στην Ελληνική, καθώς διαφέρουν σημαντικά σε σχέση με τα ΠΑ άλλων γλωσσών. Πρώτον, επισημαίνεται ότι οι *να* δομές δεν είναι ο πρώτος χρονολογικά τύπος προτάσεων που εμφανίζεται στην παιδική Ελληνική, αφού όπως έχει υποστηριχθεί υπάρχουν ενδείξεις ότι προηγείται το στάδιο, όπου το *να* δεν είναι παραγωγικό. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με τις γλώσσες ΠΑ στις οποίες οι μορφές αυτές είναι οι πρώτες ρηματικές φράσεις που παράγονται από τα παιδιά. Δεύτερον, ακόμα και στις περιπτώσεις που το *να* είναι εκπεφρασμένο, τα ποσοστά εμφάνισης είναι σημαντικά χαμηλότερα από τα ΠΑ άλλων γλωσσών. Τέλος, η εμφάνιση του *να* συμπίπτει με την εμφάνιση των στοιχείων Φράσης Κλίσης, γεγονός που παρέχει ενδείξεις ότι πρόκειται για ένα στάδιο γλωσσικά πιο εξελιγμένο από το στάδιο ΠΑ στις άλλες γλώσσες.

Από την μελέτη των δεδομένων τριών παιδιών, οι Varlokosta et al. (1998), όπως και άλλοι ερευνητές προηγουμένως (Katis, 1981, 1984, 1985; Stephany, 1981, 1997; Tsimpli 1992/1996) εντόπισαν υπεργενικευμένες (overused) παραγωγές ρημάτων με το επίθημα *-ει*. (18).

(18) α. τούτο σέλει
αυτό θέλει(-IMPERF.3SG)
'Αυτό θέλω.'

(Σπύρος, 1;9)

β. φάει
φάει(-PERF.3SG)
'Να φάω.'

(Μαίρη, 1;9)

γ. νίτσει
ανοίξει(-PERF.3SG)
'Ανοιξέ (το).'

(Γιάννα, 1;11)

(Varlokosta et al. 1998)

Όπως έχει προαναφερθεί, το εν λόγω μόρφημα συναντάται ως κατάληξη 3^{ου} ενικού προσώπου και ως κατάληξη της *μη παρεμφατικής ρηματικής μορφής* («νεργητικής μετοχής») που εμφανίζεται στους συντελικούς χρόνους. Οι ρηματικές μορφές, λοιπόν, με αυτό το μόρφημα ονομάστηκαν από τους Varlokosta et al. (1996, 1998) ως μορφές *-ει* (*-i forms*), όρος που έγινε ευρέως αποδεκτός. Οι ερευνητές αναφέρουν ότι οι μορφές αυτές χρησιμοποιούνται και σε περιβάλλοντα μη 3^{ου} προσώπου και ότι αυτές οι καταχρηστικές παραγωγές παραπέμπουν στα ΠΑ των άλλων γλωσσών.

⁷ Επισημαίνεται σε αυτό το σημείο ότι στο άρθρο των Varlokosta et al. (1998) δεν αναφέρεται κάπου ο όρος "προλειτουργικό στάδιο".

Διακρίνονται δύο στάδια στη χρήση των μορφών *-ει*: Το Στάδιο I χαρακτηρίζεται από ευρεία παραγωγή των μορφών *-ει* από τις οποίες ένα μεγάλο ποσοστό (~40%) είναι σε περιβάλλοντα μη 3^{ου} προσώπου. Αντίθετα, οι ρηματικές μορφές χωρίς το επίθημα *-ει* είναι αρκετά σπάνιες και δεν χρησιμοποιούνται καταχρηστικά. Επομένως, οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχουν αρκετά στοιχεία για το παράδειγμα Συμφωνίας. Ένα ακόμα σημαντικό χαρακτηριστικό του Σταδίου I είναι ότι δεν υπάρχουν αρκετά στοιχεία για Χρόνο και Τροπικότητα (modals). Πιο συγκεκριμένα, για τον Χρόνο η Varlokosta (2005) ξεκαθαρίζει ότι οι περιπτώσεις ρηματικών μορφών που αναφέρονται στο παρελθόν [+past] είναι περιορισμένες (7 για την Γιάννα 1;11 και 5 για τον Σπύρο 1;9) και παρουσιάζονται με συγκεκριμένα κατηγορήματα⁸. Από την άλλη στο Στάδιο II οι Varlokosta et al. (1998) σημειώνουν ότι οι παραγωγές των μορφών *-ει* μειώνονται αισθητά και χρησιμοποιούνται ορθώς σε περιβάλλοντα 3^{ου} προσώπου. Το παράδειγμα συμφωνίας χρησιμοποιείται παραγωγικά, ενώ ο Μέλλοντας και τα τροπικά μόρια έχουν κατακτηθεί.

Οι διαφορές μεταξύ των δύο σταδίων ώθησαν τους Varlokosta et al. (1998) να θεωρήσουν το Στάδιο I ως ένα πρώιμο μη παρεμφατικό στάδιο (Early Non-finite Stage) αντίστοιχο με το στάδιο ΠΑ των άλλων γλωσσών. Αντίθετα, στο Στάδιο II οι λειτουργικές προβολές που είναι σχετικές με την Κλίση τυπικά πραγματώνονται. Μια άλλη ενδιαφέρουσα παρατήρηση των ερευνητών είναι ότι οι υπεργενικευμένες παραγωγές των μορφών *-ει* είναι σε σχέση αντιστρόφως ανάλογη με τις κλιτές ρηματικές μορφές. Δηλαδή χρησιμοποιούνται στο Στάδιο I και μειώνονται αισθητά στο Στάδιο II, όπου εμφανίζονται οι παρεμφατικές ρηματικές μορφές. Για ευκολία του αναγνώστη στην παρούσα εργασία οι υπεργενικευμένες (με λάθος Συμφωνία Ρήματος-Υποκειμένου) μορφές *-ει* θα ονομάζονται απλώς μορφές *-ει*. Οι διαφορές των δύο σταδίων γίνονται εμφανείς και από τους παρακάτω πίνακες (Πίνακας 4, Πίνακας 5).

	Στάδιο I		Στάδιο II	
	Σπύρος 1;9	Γιάννα 1;11	Γιάννα 2;5	Μαίρη 1;9
ρήματα με επίθημα <i>-ει</i>	96 (76%)	45 (51%)	62 (35%)	50 (38%)
άλλα	31 (24%)	43 (49%)	116 (65%)	83 (62%)
ΣΥΝΟΛΟ	127	88	178	133

Πίνακας 4. Κατανομή των μορφών *-ει* έναντι λοιπών ρημάτων (εξαιρώντας συνδετικά και τροπικά ρήματα). Προσαρμοσμένο, από Varlokosta et al. (1998).

	Στάδιο I		Στάδιο II	
	Σπύρος 1;9	Γιάννα 1;11	Γιάννα 2;5	Μαίρη 1;9
μορφές <i>-ει</i> σε περι/νο 3 εν.	58 (60%)	28 (62%)	62 (100%)	35 (70%)
μορφές <i>-ει</i> σε άλλα περιβ/ντα	38 (40%)	17 (38%)	0 (0%)	15 (30%)
ΣΥΝΟΛΟ	96	45	62	50

Πίνακας 5. Ποσοστά σωστών έναντι λανθασμένων χρήσεων των μορφών *-ει* (εξαιρώντας συνδετικά και τροπικά ρήματα). Προσαρμοσμένο, από Varlokosta et al. (1998).

⁸ Από την στιγμή που αυτά τα κατηγορήματα είναι γεγονотικά, ο παρελθοντικός χρόνος είτε τοποθετεί το ρήμα μέσα στον Χρόνο [+past], είτε έχει χαρακτηριστικά Όψης δηλώνοντας ολοκλήρωση της δράσης.

Η Hyams (2002), από την άλλη, θεωρεί ότι, αν και τα ποσοστά εμφάνισης των μορφών *-ει* στο Στάδιο I συμπίπτουν με τα ΠΑ των άλλων γλωσσών, αυτό δεν αποτελεί από μόνο του κριτήριο για την ένταξη τους στο γενικότερο φαινόμενο των ΠΑ. Αυτό το στηρίζει στο γεγονός ότι η κατανομή του ΠΑ διαγλωσσικά κυμαίνεται σε ένα ευρύ φάσμα (της τάξεως 30 - 80%, βλ. Πίνακα 1). Επίσης, όσον αφορά το επιχείρημα περί μη κλιτότητας του Σταδίου I, βρίσκει έρεισμα στην Γαλλική γλώσσα όπου κλιτές και μη κλιτές μορφές συνυπάρχουν κατά το στάδιο ΠΑ, για να υποστηρίξει ότι η υποτιθέμενη απουσία (κάποιων) λειτουργικών χαρακτηριστικών στο Στάδιο I δεν θα μπορούσε από μόνη της να αποτελεί απόδειξη για την μη κλιτότητα των μορφών *-ει*.

Παρ' όλα αυτά, αξίζει να σημειωθεί πως και η Hyams θεωρεί τις περιπτώσεις των μορφών *-ει* εξαιρετικά ενδιαφέρουσες για δύο λόγους: α) τα ρήματα που δεν εμπλέκουν μορφές *-ει* (δηλαδή ρήματα 1^{ου} και 2^{ου} προσώπου) αλλά και τα ρήματα με μη συνοπτικό θέμα βρίσκονται εξαιρετικά σπάνια σε λανθασμένα περιβάλλοντα και β) υπάρχει μια αντιγραμματική χρήση των μορφών *-ει* σε περιβάλλοντα μη 3^{ου} προσώπου, η οποία με το πέρασμα του χρόνου εξαλείφεται.

Επιστρέφοντας στην ανάλυση των Varlokosta et al. (1998), το επόμενο σημείο που θα εξεταστεί είναι η κατανομή των κενών και των εκπεφρασμένων Υποκειμένων. Σημείο αφετηρίας αποτελεί το γεγονός ότι τα εκπεφρασμένα Υποκείμενα νομιμοποιούνται από μια λειτουργική προβολή έτσι, οι μορφές *-ει* τυπικά συνυπάρχουν με κενά Υποκείμενα, ενώ τα εκπεφρασμένα Υποκείμενα χρησιμοποιούνται συνήθως με σωστή Συμφωνία.

	Κενά Υποκείμενα	Εκπεφρασμένα υποκ.	ΣΥΝΟΛΟ
Σωστή συμφωνία	38 (66%)	20 (34%)	58
Λανθασμένη συμφωνία	32 (86%)	5 (14%)	37
TOTAL	70 (74%)	25 (26%)	95

Πίνακας 6. Κατανομή Υποκειμένων με ρήματα 3^{ου} προσώπου (μορφές *-ει*) με σωστή και λανθασμένη Συμφωνία (Σύρος 1;9). Από Varlokosta et al. (1998), p 199.

Οι Varlokosta et al. (1998) βασιζόμενοι στον πιο πάνω διαχωρισμό συμπεραίνουν ότι από τη στιγμή που το πρώτο στάδιο συνδέεται στενά με την παρουσία των κενών Υποκειμένων, αυτό αποτελεί στοιχείο για την μη παρεμφατικότητα του σταδίου I (Early Non-finite Stage).

	Κενά Υποκείμενα	Εκπεφρασμένα υποκ.	ΣΥΝΟΛΟ
Στάδιο I (1;11)	42 (91%)	4 (9%)	46
Στάδιο II (2;5)	43 (73%)	16 (27%)	59

Πίνακας 7. Κατανομή Υποκειμένων (Γιάννας) με ρήματα 3^{ου} εν. (μορφές *-ει*). Από Varlokosta et al. (1998), p 199.

Η Hyams (2002), όμως, τονίζει ότι σε γλώσσες κενού Υποκειμένου (*pro-drop*) όπως τα Ελληνικά, δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως κριτήριο η παρουσία κενών Υποκειμένων για την κλιτότητα ή μη στην παιδική γλώσσα. Αυτό συμβαίνει διότι το κενό Υποκείμενο μπορεί να νομιμοποιηθεί είτε σε κλιτές είτε σε μη κλιτές προτάσεις.

Ένα ακόμα ενδιαφέρον σημείο που αναλύουν οι Varlokosta et al. (1998) αφορά την ανύψωση του Ρήματος. Παρατηρούν ότι τα παιδιά τείνουν να παράγουν τα φανερά Υποκείμενα σε θέση μεταρρηματική (VS), όπως στο παράδειγμα (19).

- (19) α. ανοίκει η Ούλα
 ανοίξει(-3SG) η Ούλα (όνομα)
 ‘Να το ανοίξει η Ούλα.’

(Σπύρος, 1;9)

- β. λιπώσει η μαμά
 διπλώσει(-3SG) η μαμά
 ‘Να το διπλώσει η μαμά.’

(Σπύρος, 1;9)

(Varlokosta et al., 1998)

Αυτή η μεταρρηματική θέση των Υποκειμένων (VS) παρέχει ενδείξεις για κάποια ανύψωση του Ρήματος. Ωστόσο, οι ερευνητές θεωρούν ότι στο Στάδιο I το Ρήμα ανυψώνεται μεν, αλλά σχετικά χαμηλά στην Φράση Κλίσης, αφού δεν υπάρχουν άλλα στοιχεία Συμφωνίας κατά το στάδιο αυτό. Η λειτουργική κεφαλή στην οποία θεωρούν ότι ανυψώνεται το Ρήμα είναι η Φράση Όψης.

Αφού οι Varlokosta et al. (1998) κατέληξαν ότι οι μορφές *-ει* είναι άκλιτοι ρηματικοί τύποι (non-finite forms), στρέφουν την προσοχή τους στο θέμα Όψης αυτών των μορφών. Παρατηρούν ότι η πλειοψηφία των μορφών *-ει* εμφανίζεται με συνοπτικό θέμα, αν και θα αναμενόταν το αντίθετο, αφού ο μη συνοπτικός τύπος είναι αυτός που θεωρείται ως ο αμαρκάριστος τύπος των ρημάτων στην Νέα Ελληνική (Philippaki-Warburton, 1973). Επίσης, οι ερευνητές σημειώνουν ότι ακόμα και στις περιπτώσεις που οι μορφές *-ει* έφεραν το μη συνοπτικό θέμα Όψης, αφορούσαν στη πλειοψηφία τους ρήματα που δεν διαθέτουν μορφή με συνοπτικό θέμα (οι 14 από τις 16 μορφές *-ει* με μη συνοπτικό θέμα Όψης αφορούσαν το ρήμα ‘κάνω’).

	Μη συνοπτικά θέματα		Συνοπτικά θέματα	
	Σωστή Συμφ.	Λανθασμένη Συμφ.	Σωστή Συμφ.	Λανθασμένη Συμφ.
Σπύρος	35 (78%)	10 (22%)	24 (47%)	27 (53%)
Γιάννα	29 (83%)	6 (17%)	6 (35%)	11 (65%)

Πίνακας 8. Κατανομή των μορφών *-ει* με διαφορετικά θέματα (Στάδιο I). Από Varlokosta et al. (1998), p 200.

Το εύρημα αυτό παραπέμπει στις μη παρεμφατικές ρηματικές μορφές των συντελικών χρόνων που δεν φέρουν Συμφωνία με το Υποκείμενο και σχηματίζονται αποκλειστικά από το συνοπτικό θέμα. Από την άλλη, αυτή η προτίμηση του συνοπτικού θέματος δεν θα μπορούσε να εξηγηθεί μέσα από τη συσχέτιση των μορφών αυτών με το επίθεμα *-ει* του 3^{ου} ενικού. Οι ερευνητές θεωρούν ότι η παραπάνω συσχέτιση παραπέμπει στο στάδιο ΠΑ των Ρομανικών και Γερμανικών γλωσσών λόγω της μη παρεμφατικότητας των ρηματικών αυτών δομών.

Αν και οι Varlokosta et al. (1998) κάνουν φανερή σύνδεση των μορφών *-ει* με τις μη παρεμφατικές ρηματικές μορφές των συντελικών χρόνων, ωστόσο ξεκαθαρίζουν ότι οι συντελικοί χρόνοι στην ενήλικη γλώσσα χρησιμοποιούνται σε διαφορετικά περιβάλλοντα απ’ ότι οι μορφές *-ει* των παιδιών. Πράγματι, η διαφορά είναι εμφανής, αφού οι συντελικοί χρόνοι εμφανίζονται όταν υπάρχει αναφορά σε συντελεσμένα γεγονότα, ενώ οι μορφές *-ει* (*i-forms*) εμφανίζονται σε ένα ευρύ φάσμα περικειμένων από τα οποία τα περισσότερα είναι μη συμβατά με το περιβάλλον των συντελικών χρόνων.

Η Hyams (2002) χρησιμοποίησε την παραπάνω διαπίστωση για να προχωρήσει ένα βήμα παραπέρα. Πιο συγκεκριμένα, μελέτησε έρευνες της Stephany (1981, 1985, 1986) και της Baltazani (1997) και εξετάζοντας καλύτερα τα περιβάλλοντα που χρησιμοποιούνται οι μορφές *-ει* κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η χρήση τους γίνεται σε περιβάλλοντα καθαρά τροπικά, εκφράζοντας *επιθυμίες, ευχές και υποχρεώσεις*. Επομένως, οι προτάσεις με μορφές *-ει*, ερμηνευτικά τουλάχιστον, φαίνεται να είναι πιο κοντά με το περιβάλλον των προτάσεων *να/θα* των ενηλίκων απ' ότι με το περιβάλλον των συνοπτικών χρόνων. Δεν μπορεί δηλαδή να υπάρξει συσχέτιση μεταξύ των μορφών *-ει* και των *μη παρεμφατικών ρηματικών μορφών* που εμφανίζονται στους συντελικούς χρόνους, αφού οι πρώτες φέρουν τροπική ερμηνεία, ενώ οι δεύτερες εκφράζουν συντελεσμένα γεγονότα.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί η παρατήρηση της Varlokosta (2005) ότι η παρερμηνεία της Hyams για τον όρο «ενεργητική μετοχή» την οδήγησε σε λανθασμένα συμπεράσματα σχετικά με την σύνδεση των μορφών *-ει* και των *μη παρεμφατικών ρηματικών μορφών* των συνοπτικών χρόνων. Τονίζει ότι η δομή που ονόμασε «ενεργητική μετοχή» δεν είναι μια «αυθεντική» μετοχή (βλ. Ενότητα 1.3.1.) και δεν υπάρχει αντιστοιχία με μετοχές γλωσσών όπως Αγγλικά, Ιταλικά, Ισπανικά και Καταλανικά (Varlokosta, 2005). Οι μετοχές που συνθέτουν τους περιφραστικούς χρόνους σε άλλες γλώσσες μπορούν να χρησιμοποιηθούν σαν επιθετικοί προσδιορισμοί, ενώ οι εν λόγω δομές των Ελληνικών δεν έχουν αυτήν την ικανότητα.

(20)	α.	I	have	written.			
		εγώ	έχω(-1SG)	γράφει			
		‘Έχω γράψει.’					(Αγγλικά)
	β.	L’	ho	scritta,	laa	lettera.	
		τό	έχω(-1SG)	γράφει	το	γράμμα	
		‘Το έχω γράψει το γράμμα.’					(Ιταλικά)
	γ.	He	escrito.				
		έχω(-1SG)	γράφει				
		‘Έχω γράψει.’					(Ισπανικά)
	ε.	Έχω	γράφει				
		έχω(-1SG)	γράφει				
							(Ελληνικά)
(21)	α.	The	written	letter.			
		το	γραμμένο	γράμμα			
		‘Το γραμμένο γράμμα.’					(Αγγλικά)
	β.	La	lettera	scritta.			
		η	επιστολή	γραμμένη			
		‘Το γραμμένο γράμμα.’					(Ιταλικά)
	γ.	La	carta	escrita	por	Juan.	
		η	επιστολή	γραμμένη	από	Juan	
		‘Το γραμμένο γράμμα από τον Juan.’					(Ισπανικά)

ε.	*Το	γράφει	γράμμα.	
	το	γράφει	γράμμα	(Ελληνικά)
στ.	Το	γραμμένο	γράμμα.	
	το	γραμμένο	γράμμα	(Ελληνικά)

(Τα παραδείγματα (20) και (21) είναι από Varlokosta, 2005)

Στην μελέτη τους, οι Varlokosta et al. (1998) αναφέρουν ότι οι μορφές *-ει* αδυνατούν να εξηγηθούν μέσα στο θεωρητικό πλαίσιο που έθεσαν οι Hoekstra & Hyams (1995), δηλαδή τον υποχαρακτηρισμό της Φράσης Αριθμού (βλ. Ενότητα 1.2.5.), αφού στα δεδομένα της παιδικής Ελληνικής που μελέτησαν ο Αριθμός φαίνεται να εμφανίζεται νωρίτερα από το Πρόσωπο. Επίσης, τονίζουν ότι αν και η Ελληνική είναι μια γλώσσα με πλούσια μορφολογική Συμφωνία προσώπου, τα παιδιά δεν παρουσίασαν ενδείξεις για Συμφωνία προσώπου σε αυτές τις ηλικίες, αντίθετα με την πρόβλεψη των Hoekstra & Hyams (1995). Αυτό τους οδήγησε στο συμπέρασμα ότι τα ΠΑ υπάρχουν και στην Ελληνική.

Οι Varlokosta et al. (1998) βασίστηκαν στον Rizzi (1994) και την *Υπόθεση Μαρκαρίσματος* (βλ. Ενότητα 1.2.3.) για να εξηγήσουν την εμφάνιση των μορφών *-ει* στην Ελληνική γλώσσα. Σύμφωνα με αυτή την υπόθεση, ως ΠΑ, επιλέγονται από τα παιδιά οι λιγότερο μαρκαρισμένες καλοσηματισμένες ρηματικές μορφές μιας γλώσσας. Για την Ελληνική, η σχετική δομή είναι οι *μη παρεμφατικές ρηματικές μορφές* που εμφανίζονται στους συντελικούς χρόνους, οι οποίες είναι μαρκαρισμένες μόνο για Όψη και όχι για Συμφωνία, Χρόνο ή Έγκλιση.

Συνεχίζοντας την ανάλυση των μορφών *-ει* οι Varlokosta et al. (1998) εξέτασαν περαιτέρω την *Υπόθεση Μαρκαρίσματος* που υιοθετούν. Αποσαφηνίζουν πρώτα ότι η σχετική υπόθεση δεν αφορά τα εκπεφρασμένα ή αφηρημένα μορφολογικά χαρακτηριστικά που μαρκάρουν τις συγκεκριμένες μορφές, άλλα τη συντακτική τους πολυπλοκότητα. Όπως είναι γνωστό, ένα μαρκαρισμένο λειτουργικό χαρακτηριστικό (functional feature) του Ρήματος πρέπει να επαληθευτεί από την αντίστοιχη λειτουργική κεφαλή μέσω μιας φανερής (overt) ή μη μετακίνησης του Ρήματος στην αντίστοιχη κεφαλή (Chomsky, 1995). Επομένως, οι *μη παρεμφατικές ρηματικές μορφές* των συντελικών χρόνων πρέπει να μετακινηθούν μέχρι την Όψη και όχι παραπέρα. Όλα τα παραπάνω φαίνεται να οδήγησαν τους Varlokosta et al. (1998) στο συμπέρασμα ότι οι *μη παρεμφατικές ρηματικές μορφές* είναι οι καλοσηματισμένες μορφές του ρηματικού παραδείγματος που μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα παιδιά προβάλλοντας την μικρότερη δυνατή λειτουργική ιεραρχία.

1.3.2.1. Ανάλυση βασισμένη στην Έγκλιση (Mood Based Analysis)

Η Hyams (2002) σχολιάζοντας την *Υπόθεση Μαρκαρίσματος*, τονίζει ότι η εν λόγω υπόθεση αποτυγχάνει να εξηγήσει μια βασική ιδιότητα, των παιδικών γλωσσών, τη συνύπαρξη κλιτών και μη κλιτών ρηματικών δομών. Δηλαδή, ενώ οι κλιτές μορφές είναι χαρακτηρισμένες από λειτουργικές κεφαλές που είναι ψηλά στο συντακτικό δέντρο, η *Υπόθεση Μαρκαρίσματος* πρεσβεύει την όσο το δυνατό μικρότερη μετακίνηση του Ρήματος. Επομένως εάν ίσχυε η συγκεκριμένη υπόθεση δεν θα αναμενόταν μετακίνηση του Ρήματος στην Κλίση για τις κλιτές μορφές. Ένα ακόμα επιχείρημα εναντίον της *Υπόθεσης Μαρκαρίσματος*, είναι ότι η εμφάνιση ΠΑ ή γυμνών Μετοχών στις παιδικές γλώσσες δεν σχετίζονται με την ύπαρξη των αντίστοιχων δομών αυτών στις γλώσσες στόχους. Για να γίνει πιο ξεκάθαρο, η Hyams αναφέρεται στα Γαλλικά, η οποία έχει δομή απαραιμφάτου, επομένως δεν προβλέπεται η εμφάνιση των γυμνών Μετοχών στην παιδική Αγγλική, αλλά μόνο των ΠΑ. Παρόλα αυτά η

Hyams (2002) τονίζει ότι και οι δύο παιδικές δομές συναντώνται στο λόγο των παιδιών που κατακτούν την Γαλλική, αν και στο άρθρο της δεν αναφέρονται συγκεκριμένα παραδείγματα. Εξάλλου στα Ιταλικά και στα Ισπανικά, επίσης γλώσσες με απαρέμφατο, τα παιδιά αντί για ΠΑ χρησιμοποιούν γυμνές Μετοχές. Τέλος, ένα ακόμα επιχείρημα εναντίον αυτής της υπόθεσης είναι ότι δεν λαμβάνει υπ' όψιν τις γραμματικές και σημασιολογικές διαφορές μεταξύ των διαφόρων ρηματικών μορφών. Δηλαδή παραλείπει το γεγονός ότι τα παιδιά, όπως και οι ενήλικες, κάνουν χρήση συγκεκριμένων ρηματικών μορφών, όπως απαρέμφατα και μετοχές, για να εκφράσουν συγκεκριμένα νοήματα με το καθένα από αυτά.

Η Hyams επιστρέφει στην υπόθεση κενού βοηθητικού (Boser et al. 1992 – βλ. Ενότητα 1.2.1.) και στην ανάλυση των προτάσεων *να/θα*, για να τονίσει ότι η συγκεκριμένη προσέγγιση, αρχικά τουλάχιστον, παρέχει μια ελκυστική εξήγηση για το φαινόμενο των ΠΑ στα Ελληνικά. Ένας από τους κυριότερους λόγους είναι ότι εξηγεί ικανοποιητικά την τελική θέση της ρηματικής μορφής στις προτάσεις ΠΑ, η οποία προκαλείται από την αδυναμία του Ρήματος να ανυψωθεί μέχρι τη Φράση Έγκλισης, κι αυτό είναι λογικό, αφού αυτή η θέση είναι κατειλημμένη από το κενό βοηθητικό. Συμπληρωματικά, η ερευνήτρια αναφέρει ότι η υπόθεση για κενό *να/θα*, λαμβάνει υπ' όψιν της την τροπική ερμηνεία των ΠΑ στα Ελληνικά, η οποία και αναλύθηκε παραπάνω. Όμως παρά τις αρχικές προσδοκίες, η προσέγγιση αυτή καταλήγει να είναι προβληματική (αναλυτικά οι λόγοι εξηγήθηκαν στην Ενότητα 1.2.1.)

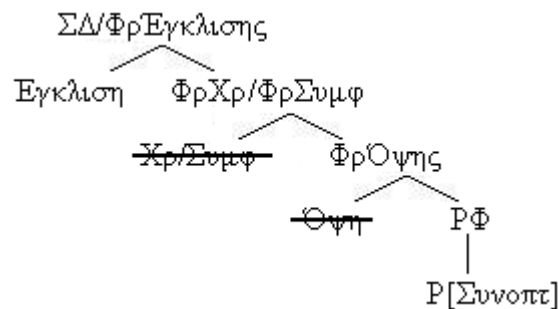
Στην συνέχεια η Hyams εστιάζει σε τρία θέματα τα οποία δεν εξηγήθηκαν επαρκώς από προηγούμενες έρευνες («3 διαφορές ενήλικης και παιδικής Ελληνικής» Hyams, 2002, σελ. 250). Το πρώτο θέμα είναι η ανταλλαγή (trade-off) μεταξύ μορφών *-ει* και των εκπεφρασμένων τροπικών (modals) της γλώσσας των ενηλίκων. Το δεύτερο θέμα που τίγεται είναι η υπεροχή της συνοπτικής Όψης στις μορφές *-ει* των παιδιών, *παρ' όλο που* στην Ελληνική γλώσσα τα ρήματα των προτάσεων *να/θα* (οι οποίες έχουν επίσης μη πραγματική ερμηνεία) μπορούν να δεχθούν και συνοπτικό και μη συνοπτικό θέμα. Τέλος στις προτάσεις *να/θα* των ενηλίκων τα ρήματα έχουν Συμφωνία με το Υποκείμενο σε αντίθεση με τις δομές των παιδιών οι οποίες τυπικά δεν εμπλέκουν Συμφωνία (non-agreeing forms).

Σχετικά με τα τρία ερωτήματα η Hyams θεωρεί απαραίτητο να γίνει μια ανάλυση του φαινομένου ΠΑ στα Ελληνικά βασισμένη στην Έγκλιση. Ως σημείο εκκίνησης έχει το γεγονός ότι τα χαρακτηριστικά Χρονικής Αναφοράς (temporal), Όψης και Τροπικότητας της πρότασης καθορίζονται από την λειτουργική της δομή και όχι από τα τροπικά μόρια καθ' αυτά. Στη συνέχεια, επιστρέφει στις προτάσεις *να/θα* και υιοθετεί την πρόταση της Roussou (2000) για να ισχυριστεί ότι τα μόρια *να/θα* παράγονται στην κεφαλή της Έγκλισης ($C_{M(ood)} \sim$ Rizzi's Fin). Για την εξέταση των μορφών *-ει*, όμως, ακολουθεί την πρόταση της Zanuttini (1997) για την νομιμοποίηση της ενεργούς Φράσης Έγκλισης, δηλαδή ότι για να επιτευχθεί η νομιμοποίηση αυτή, απαιτούνται είτε κάποια τροπικά στοιχεία που συγχωνεύονται στην κεφαλή της, είτε επαλήθευση των χαρακτηριστικών του ρήματος στην ανάλογη κεφαλή. Συγκεκριμένα για τις μορφές *-ει*, θεωρεί ότι ισχύει η δεύτερη περίπτωση, δηλαδή, ότι η νομιμοποίηση της ενεργούς Φράσης Έγκλισης πραγματοποιείται μέσω της επαλήθευσης κάποιων χαρακτηριστικών του ρήματος στη συγκεκριμένη κεφαλή. Αυτά τα χαρακτηριστικά, σύμφωνα με την Hyams, μπορεί να είναι τα χαρακτηριστικά Αορίστου και χαρακτηριστικά Όψης τα οποία εκτός από την αντίστοιχη κεφαλή τους μπορούν να επαληθεύσουν και την ενεργό Φράση Έγκλισης προσδίδοντας στην πρόταση μια μη πραγματική ερμηνεία (Iatridou, 2000).

Η Hyams αναλογιζόμενη τα πιο πάνω αλλά και τις τρεις διαφορές των «ενήλικων» *να/θα* προτάσεων και των «παιδικών» μορφών *-ει* καταλήγει στο σχηματισμό της *Υπόθεσης Γυμνού Συνοπτικού* (bare perfective hypothesis). Η υπόθεση προτείνει ότι το χαρακτηριστικό Όψης των μορφών *-ει* [+συνοπτικό] μπορεί να επαληθεύσει την ενεργό Φράση Έγκλισης στην παιδική γραμματική προσδίδοντας έτσι την μη πραγματική (irrealis) ερμηνεία. Η συγκεκριμένη υπόθεση, κατά την ερευνήτρια, μπορεί να εξηγήσει και τις «3 διαφορές

ενήλικης και παιδικής Ελληνικής» που θίχτηκαν παραπάνω. Πρώτα, σχετικά με την ανταλλαγή (trade-off), όπως έχει αναφερθεί, οι μορφές *-ει* είναι λειτουργικά ισοδύναμες με τις *να/θα* προτάσεις, δηλαδή και οι δύο φέρουν τροπική ερμηνεία, επομένως αυτή η ανταλλαγή είναι δικαιολογημένη⁹. Δεύτερον, όσον αφορά την διαφορετική κατανομή των θεμάτων Όψης στις *να/θα* προτάσεις και στις μορφές *-ει*, η ερευνήτρια υποστηρίζει ότι οι ενήλικες χρησιμοποιώντας τα μόρια *να/θα*, για την νομιμοποίηση της Φράσης Έγκλισης έχουν το ελεύθερο της επιλογής ανάμεσα στα δύο θέματα. Από την άλλη, τα παιδιά παραλείποντας τα *να/θα* υποχρεούνται να χρησιμοποιήσουν το συνοπτικό θέμα του ρήματος για να δώσουν την μη πραγματική ερμηνεία¹⁰. Τέλος, κατά την Hyams δεν τίθεται θέμα λάθους Συμφωνίας αφού τότε θα υπήρχαν λάθη διπλής κατεύθυνσης, δηλαδή ρήματα 1^{ου} και 2^{ου} προσώπου με υποκείμενα 3^{ου} προσώπου, κάτι το οποίο δεν συμβαίνει. Ωστόσο υπάρχουν ενδείξεις για έλλειψη Συμφωνίας οι οποίες μπορούν να εξηγηθούν μέσα από την αρχή της Τοπικότητας (locality condition). Για να γίνει αυτό πιο κατανοητό, η ερευνήτρια υποθέτει ότι μια λειτουργική κατηγορία μπορεί να νομιμοποιηθεί είτε από συγχώνευση ενός λεξικού στοιχείου στην κεφαλή λειτουργικής προβολής (όπως τα μόρια *να/θα* στους ενήλικες), είτε μέσω επαλήθευσης των κατάλληλων χαρακτηριστικών του ρήματος ([+συνοπτικό] χαρακτηριστικό των μορφών *-ει*). Επιστρέφοντας στην Αρχή της Τοπικότητας, υποστηρίζει ότι μεταξύ της Φράσης Έγκλισης και της μορφής *-ει* με συνοπτικό θέμα, δεν γίνεται να παρεμβάλλονται άλλα χαρακτηριστικά. Συνεπώς, η Συμφωνία, ο Χρόνος (και η Όψη) πρέπει να υποχαρακτηριστούν (22) (Hyams, 2002).

(22)

Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτει ότι οι μορφές *-ει*, είναι μορφές χωρίς Συμφωνία (non-agreeing forms). Αντ' αυτού εμφανίζονται με το επίθημα *-ει* που θεωρείται το πιο αμαρκάριστο και χρησιμοποιείται ως προεπιλογή, όταν η Συμφωνία είναι υποχαρακτηρισμένη¹¹. Τέλος, ο υποχαρακτηρισμός της Όψης έχει σαν συνέπεια την απώλεια της ερμηνείας της Όψης στις μορφές *-ει* με συνοπτικό θέμα.

⁹ Η Hyams υποστηρίζει ότι τα στοιχεία πλήρωσης (fillers) (Christofidou & Kappa, 1998), αν και καταλαμβάνουν την Φράση Έγκλισης, εντούτοις δεν έχουν τα κατάλληλα μορφοσυντακτικά χαρακτηριστικά, τα οποία είναι απαραίτητα να νομιμοποιήσουν την συγκεκριμένη φράση (cf. Bottari et al, 1993).

¹⁰ Η Hyams δικαιολογεί την προτίμηση των συνοπτικών θεμάτων, για την τροπική ερμηνεία, με την σημασιολογική εγγύτητα που υπάρχει μεταξύ συνοπτικότητας (perfectivity) και παρελθοντικών χρόνων (για περισσότερες πληροφορίες η ερευνήτρια προτείνει βιβλιογραφία από Shirai & Andersen, 1995; Demirdache & Uribe-Extebarría 1996)

¹¹ Έχει υποστηριχτεί κατά καιρούς από διάφορες μελέτες (Tsimpli, 1992/1996; Varlokosta et al., 1996, 1998; Klairis & Babinotiis 2004) ότι το μόρφημα του 3^{ου} ενικού προσώπου είναι η πιο αμαρκάριστη μορφή του κλιτικού παραδείγματος για την Ελληνική, αφού εμπλέκεται σε μη κλιτές δομές της ενήλικης γλώσσας. Μια περίπτωση είναι όταν το ρήμα δεν απαιτεί υποκείμενο με θεματικό ρόλο, όπως το /vrexil/. Επίσης το μόρφημα *-ει*, όπως έχει ειπωθεί, εμφανίζεται ως κατάλληλη των μη πραγματικών ρηματικών μορφών των συνοπτικών χρόνων. Τα πιο πάνω έρχονται σε συμφωνία με έρευνες που υποστηρίζουν ότι διαγλωσσικά το 3^ο πρόσωπο είναι η πιο αμαρκάριστη μορφή του κλιτικού παραδείγματος Συμφωνίας (Harley & Ritter, 2002), βλ. 4.5 για πιο αναλυτική παρουσίαση.

Η Hyams για την ολοκλήρωση της θεωρία της, την επεκτείνει και στις άλλες γλώσσες ΠΑ (βλ. Ενότητα 1.2.5.), και τονίζει ότι ακόμη και στο πρώιμο γραμματικό στάδιο υπάρχει Συμφωνία. Ως εκ τούτου, ο υποχαρακτηρισμός Συμφωνίας και Χρόνου γίνεται για να εκφραστεί η τροπικότητα, αφού δεν έχουν κατακτηθεί τα τροπικά μόρια, και δεν τίθεται θέμα διαφοράς μεταξύ παιδικών και ενήλικων γραμματικών. Από αυτήν την άποψη, φαίνεται να συμφωνεί με τους Varlokosta et al. (1998) σχετικά με το ότι οι μορφές *-ει* και τα ΠΑ άλλων γλωσσών έχουν μια κοινή βασική ιδιότητα, δηλαδή την τροπική και μη πραγματική ερμηνεία. Παρ' όλα αυτά, η Hyams προτείνει μια εναλλακτική θεωρία η οποία «δένει» την τροπική ερμηνεία με μια ενεργή Φράση Έγκλισης, κάτι το οποίο συμβαίνει και στην ενήλικη γραμματική σε κάποιες περιπτώσεις. Αυτό σημαίνει ότι οι παιδικές γραμματικές διαθέτουν υψηλές λειτουργικές προβολές παρά την εμφάνιση κάποιων μη κλιτών τύπων.

1.3.2.2. Υπόθεση Σημασιολογικής Αντίθεσης (*Semantic Opposition Hypothesis*)

Από τα πιο πάνω προκύπτει ότι η συνύπαρξη κλιτών και μη κλιτών ρηματικών μορφών στην παιδική γλώσσα είναι η μορφοσυντακτική έκφραση του σημασιολογικού διαχωρισμού που αφορά την πραγματική (*realis*) και μη πραγματική (*irrealis*) ερμηνεία των προτάσεων. Με άλλα λόγια, τα παιδιά όταν πρόκειται να εκφράσουν προτάσεις με μη πραγματική ερμηνεία προβαίνουν στη διαδικασία που έχει περιγραφεί πιο πάνω και παράγουν προτάσεις με μη κλιτούς τύπους, ενώ στην αντίθετη περίπτωση όπου θέλουν να εκφράσουν προτάσεις με πραγματική (*realis*) ερμηνεία, τότε δεν έχουν κανένα πρόβλημα για τη παραγωγή κλιτών ρημάτων σε γραμματικές προτάσεις. Αυτός ο διαχωρισμός φαίνεται να είναι ο πρώτος που τα παιδιά αναπαριστούν γραμματικά (Hyams, 2002).

1.3.2.3. Ερμηνευτικά χαρακτηριστικά μορφών *-ει*

Σε αυτήν την υποενότητα θα ακολουθήσει ανάλυση των ερμηνευτικών χαρακτηριστικών των μορφών *-ει*. Αυτή η ανάλυση είναι βασισμένη κυρίως στο άρθρο της Varlokosta (2005) το οποίο επικεντρώνεται στα χαρακτηριστικά, που δηλώνουν τις ιδιότητες του ρήματος που αφορούν την Τροπικότητα και τον Χρόνο (*temporal properties*). Προτού προχωρήσουμε σε περαιτέρω ανάλυση θα ήταν χρήσιμο να γίνει πρώτα μια παρουσίαση της διάκρισης μεταξύ γεγονοτικών και καταστασιακών κατηγορημάτων. Τα γεγονοτικά ρήματα αναφέρονται σε δραστηριότητες ολοκλήρωσης ή επίτευξης ενός γεγονότος, έχουν ξεκάθαρο σημείο εκκίνησης/τερματισμού και δηλώνουν μια δυναμική αλλαγή, η οποία λαμβάνει χώρα σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο (ενδεικτικά παραδείγματα είναι: *παίζω, πίνω, τρώω*). Αντίθετα, τα καταστασιακά κατηγορήματα, όπως φαίνεται και από το όνομά τους, δηλώνουν καταστάσεις χωρίς καθορισμένη αρχή και τέλος (ενδεικτικά παραδείγματα είναι: *θέλω, φοβάμαι, γνωρίζω*). Στα Ελληνικά, ο πιο πάνω διαχωρισμός φαίνεται να είναι πιο ξεκάθαρος αφού το συνοπτικό θέμα είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με γεγονοτικά κατηγορήματα. Αυτό φαίνεται και από το γεγονός ότι εάν σε ένα καταστασιακό κατηγορήμα αλλάξουμε το θέμα του σε συνοπτικό, τότε αυτό είναι αναγκασμένο να αλλάξει και την ερμηνεία του σε γεγονοτική, δηλώνοντας επίτευξη ή ολοκλήρωση (23) (Giannakidou, 2002).

(23) Η Μαρία αγάπησε το Γιάννη.

(Varlokosta, 2005)

Η Varlokosta (2005) παρατηρεί μια ισχυρή συσχέτιση των (υπεργενικευμένων) μορφών *-ει* με γεγονοτικά κατηγορήματα. Συγκεκριμένα, για την ανάλυση των δεδομένων της κατατάσσει τις ρηματικές μορφές σε τρεις κατηγορίες, εξετάζοντας έτσι την σύνδεση τους με την Γεγονοτικότητα (βλ. Πίνακα 9). Η πρώτη κατηγορία αφορά τις μορφές *-ει* (χωρίς συμφωνία), όπου τα γεγονοτικά κατηγορήματα φαίνεται να υπερισχύουν έναντι των μη

γεγονοτικών. Η δεύτερη κατηγορία εμπλέκει μορφές *-ει* με σωστή συμφωνία Ρήματος-Υποκειμένου, και παρ' όλο που τα κατηγορήματα αφορούν κατά κύριο λόγο γεγονότα, το ποσοστό των μη γεγονοτικών είναι υψηλότερο από την πρώτη κατηγορία¹². Έπειτα η τρίτη κατηγορία περιλαμβάνει τα ρήματα χωρίς το επίθημα *-ει*, τα οποία αναφέρονται ισόποσα και σε γεγονότα και σε καταστάσεις. Τέλος, αντιπαραθέτει την πρώτη κατηγορία που δεν περιλαμβάνει συμφωνία με τις άλλες δύο, για να καταλήξει στο ότι οι (υπεργενικευμένες) μορφές *-ει* συνδέονται με γεγονοτικά κατηγορήματα.

	Γεγονοτικά	Μη γεγονοτικά
μορφές <i>-ει/χωρίς</i> Συμφ	48/55 (87%)	7/55 (13%)
μορφές <i>-ει/με</i> Συμφ	68/86 (79%)	18/86 (21%)
Λοιπές μορφές	34/74 (46%)	40/74 (54%)

Πίνακας 9. Ποσοστά γεγονοτικών έναντι μη γεγονοτικών ορισμάτων κατά το Στάδιο I (Σπύρος 1;9 και Γιάννα 1;11). Από Varlokosta (2005), p 226.

Σχετικά με την Χρονική (temporal) αναφορά των μορφών *-ει*, η Varlokosta (2005) παρατηρεί ότι παρ' όλο που υπάρχει μια μικρή προτίμηση στην μελλοντική αναφορά, οι αναφορές που αφορούν μέλλοντα και μη μέλλοντα είναι σχεδόν ισόποσες (58% και 42% αντίστοιχα – Πίνακας 10), κάτι το οποίο παρατηρείται και στα ΠΑ των Ολλανδικών.

Για να αποδείξει τη συσχέτιση των μορφών *-ει* και της Τροπικότητας κατέταξε πάλι τα ρήματα των δεδομένων της σε τρεις κατηγορίες (βλ. Πίνακα 10). Στην πρώτη κατηγορία οι (υπεργενικευμένες) μορφές *-ει* εμφανίζονταν κατά 58% σε τροπικό περιβάλλον, ενώ αντίθετα τα ποσοστά των άλλων δύο κατηγοριών ήταν 22% για τις μορφές *-ει* με Συμφωνία και 26% για τις άλλες μορφές. Τα παραπάνω στοιχεία, κατά την Varlokosta, υπογραμμίζουν τη σύνδεση που υπάρχει μεταξύ της Τροπικότητας και μορφών *-ει*, όπως και στα ΠΑ των άλλων γλωσσών (βλ. Ενότητα 1.2.5.3. – Αρχή Τροπικής Αναφοράς).

	Τροπικά	Μη τροπικά
μορφές <i>-ει/χωρίς</i> Συμφ	32/55 (58%)	23/55 (42%)
μορφές <i>-ει/με</i> Συμφ	19/86 (22%)	67/86 (78%)
Άλλες μορφές	19/74 (26%)	55/74 (74%)

Πίνακας 10. Ποσοστά τροπικών έναντι μη τροπικών ερμηνειών των ρηματικών μορφών κατά το Στάδιο I (Σπύρος 1;9 και Γιάννα 1;11). Από Varlokosta (2005), p 227.

Έχοντας αναλύσει τα ερμηνευτικά χαρακτηριστικά των μορφών *-ει*, στη συνέχεια θα γίνει σύνδεση αυτών των χαρακτηριστικών με τις μη παρεμφατικές ρηματικές μορφές των συνοπτικών χρόνων. Αρχικά, ξεκαθαρίζεται ότι οι μη παρεμφατικές ρηματικές μορφές που συνθέτουν τους συνοπτικούς χρόνους δεν φέρουν πληροφορίες που αφορούν τον Χρόνο. Δηλαδή δεν μπορούν από μόνες τους να τοποθετήσουν ένα γεγονός σε ένα συγκεκριμένο χρονικό σημείο. Αυτό φαίνεται και από το γεγονός ότι ανάλογα με αν θα πάρει τροπικό/μελλοντικό μόριο (π.χ.: να, θα, ας) ή βοηθητικό ρήμα (π.χ.: έχω, είχα) αλλάζει και η χρονική του αναφορά (24).

¹² Το υψηλό αυτό ποσοστό Γεγονοτικότητας της δεύτερης κατηγορίας μπορεί να δικαιολογηθεί, σύμφωνα με την ερευνήτρια, στην προτίμηση του συνοπτικού θέματος και επομένως σύμφωνα με την Giannakidou (2002) τα κατηγορήματα αυτά είναι «αυθεντικά» γεγονοτικά (true eventives).

- (24) α. να παίξει
β. είχε παίξει

Από την άλλη, η συνοπτική μη παρελθοντική (Perfective Non Past) μορφολογία (Giannakidou & Zwarts, 1998; Giannakidou, 2003) των *μη παρεμφατικών ρηματικών μορφών* των συνοπτικών χρόνων φέρουν πληροφορίες Όψης, οι οποίες κάνουν αναφορά σε μη πραγματοποιημένα γεγονότα (Iatridou, 2000). Αυτή ακριβώς η μορφολογία προσδίδει μη πραγματική [-realis] ερμηνεία, η οποία με την σειρά της προσδίδει τροπικότητα σε αυτές τις δομές. Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα πιο πάνω λοιπόν, η Varlokosta (2005) καταλήγει ότι η τροπική ερμηνεία των μορφών *-ει* της παιδικής Ελληνικής είναι συμβατή με μια ανάλυση που τα μεταχειρίζεται ως μη παρεμφατικές μορφές, παρ' όλο που οι τελευταίες εμπλέκονται στον σχηματισμό των συνοπτικών χρόνων της ενήλικης γλώσσας.

1.4. Χρόνος Παρακείμενος

1.4.1. Ο Παρακείμενος Διαγλωσσικά

Είπαμε ήδη ότι κατά την ανάλυση του φαινομένου ΠΑ στην Ελληνική, οι ερευνητές κάνουν λόγο για τη συσχέτιση του με τους συνοπτικούς χρόνους και τον Παρακείμενο. Για τον λόγο αυτό θεωρείται χρήσιμο να γίνει παρουσίαση της ανάλυσης του χρόνου αυτού, τόσο διαγλωσσικά, όσο και για την Κοινή Ελληνική και την Κυπριακή Ελληνική. Αυτή η παρουσίαση θα βασιστεί, κυρίως, στην έρευνα των Iatridou, Anagnostopoulou & Izvorski (2001) οι οποίες ανέλυσαν εκτενώς τόσο τη μορφή, όσο και τις ερμηνευτικές ιδιότητες του Παρακειμένου.

Αρχικά, οι ερευνήτριες σχολιάζουν την ομοιότητα του Παρακειμένου και του Αορίστου, αφού και οι δύο χρόνοι τοποθετούν χρονικά ένα γεγονός σε σχέση με ένα σημείο αναφοράς¹³, και πιο συγκεκριμένα δηλώνουν ένα γεγονός πριν την στιγμή της έκφρασης (utterance time). Αυτή η ομοιότητα στη χρήση είναι και ο λόγος που κάποιες γλώσσες υπολείπονται τον Παρακείμενο δομικά και ερμηνευτικά (σημασιολογικά).

Ο Παρακείμενος σύμφωνα με τις Iatridou et al. (2001) έχει τέσσερις κύριες χρήσεις. Αρχικά, υπάρχει ο Καθολικός Παρακείμενος (Universal Perfect), ο οποίος μεταβιβάζει την ενέργεια του ορίσματος από ένα συγκεκριμένο σημείο του παρελθόντος στο παρόν (25)¹⁴. Οι ερευνητές παρατηρούν ότι για το σχηματισμό του Καθολικού Παρακειμένου βασική προϋπόθεση αποτελεί η αδέσμευτη φύση (unbounded) της εμπλεκόμενης ενέργειας (eventuality). Τονίζεται ότι μια ενέργεια χαρακτηρίζεται αδέσμευτη, εφόσον βρίσκεται σε εξέλιξη και συνεπώς δεν είναι καθορισμένα τα όριά της. Από την άλλη, δεσμευμένη περιγράφεται η ενέργεια η οποία έχει ολοκληρωθεί ή έχει λήξει, για τελικά (telic) και μη τελικά (atelic) ρήματα αντίστοιχα. Οι ερευνήτριες υπογραμμίζουν ότι το συντακτικο-σημασιολογικό χαρακτηριστικό [+αδέσμευτο] πραγματώνεται μέσω της μη-συνοπτικής μορφολογίας, ενώ αντίθετα το χαρακτηριστικό [+δεσμευμένο] μέσω του συνοπτικού θέματος.

- (25) I have been sick since 1990.
'*Έχω αρρωστήσει από το 1990.'

1990 —————> ΤΩΡΑ (= στιγμή της παραγωγής)

¹³ Και οι δύο εκφράζουν ότι κάτι προηγήθηκε χρονικά, παρ' όλα αυτά το κάνουν με διαφορετικό τρόπο.

¹⁴ Ο Καθολικός Παρακείμενος της Ελληνικής, δεν είναι διαθέσιμος όταν υπάρχουν χρονικά προσαρτήματα (όπως το *πάντα* ή *από*) και για αυτόν τον λόγο, το παράδειγμα (25) είναι αντιγραμμικό στα Ελληνικά.

Μια άλλη μορφή Παρακειμένου είναι ο Εμπειρικός Παρακειμένος (ή Παρακειμένος Εμπειρίας – *Experiential Perfect*). Όπως δηλώνει και η ονομασία του, ο Παρακειμένος αυτός εκφράζει μια εμπειρία του Υποκειμένου (26). Σε αντίθεση με τον Καθολικό Παρακειμένο, ο Εμπειρικός μπορεί να εκφράζει ένα γεγονός (*eventuality*) με οποιοδήποτε λεξικό ποιόν ενέργειας (*Aktionsart*).

(26) Έχω διαβάσει το «*Principia Mathematica*» πέντε φορές.

Το τρίτο είδος του Παρακειμένου, είναι ο Αποτελεσματικός Παρακειμένος, ο οποίος εκφράζεται μόνο με τελικά ρήματα για να δηλώσει το αποτέλεσμα μιας ενέργειας (27).

(27) Έχω χάσει τα γυαλιά μου.

Τέλος, ο Παρακειμένος του πρόσφατου παρελθόντος (*Perfect of recent Past*), για να δηλώσει ένα γεγονός που μόλις έχει συμβεί (28).

(28) Έχει μόλις αποφοιτήσει από το Πανεπιστήμιο.

Η διαφορετική συμπεριφορά του Καθολικού Παρακειμένου (ΚΠ) με χρονικά προσαρτήματα όπως «πάντα» ή «από» (*always, since*) από γλώσσα σε γλώσσα, οδήγησε τους ερευνητές στο συμπέρασμα ότι η γραμματικότητα – διαθεσιμότητα του ΚΠ βασίζεται στη μορφολογία της μετοχής. Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζουν ότι ο χαρακτηρισμός της Φράσης Όψης, δηλαδή ο καθορισμός του συνοπτικού ή μη-συνοπτικού τύπου της ενεργητικής μετοχής, καθορίζει την πιθανότητα ύπαρξης του ΚΠ, καταλήγοντας ότι το μη-συνοπτικό θέμα της μετοχής είναι το μόνο συμβατό περιβάλλον για την εμφάνιση του ΚΠ.

Ας δούμε τώρα τις σημασιολογικές λειτουργίες που επιτελεί το θέμα Όψης. Σύμφωνα με τις *Iatridou et al.* (2001) το συνοπτικό θέμα στο ρήμα φανερώνει μία ολοκληρωμένη/τερματισμένη πράξη. Αναλυτικότερα, ένα τελικό ρήμα με συνοπτικό θέμα εκφράζει την επίτευξη ενός στόχου, ενώ από την άλλη ένα μη-τελικό ρήμα με συνοπτικό θέμα σημαίνει τη λήξη μιας ενέργειας. Αντίθετα, το μη-συνοπτικό θέμα παρουσιάζει μια κατάσταση σε εξέλιξη χωρίς καθορισμένα όρια της ενέργειας. Όταν το συγκεκριμένο θέμα εμφανίζεται σε ένα μη τελικό ρήμα, τότε η επίτευξη του στόχου δεν περιλαμβάνεται στην ερμηνεία του ρήματος.

1.4.2. Ο Παρακειμένος στην Κοινή Ελληνική

Στην Ελληνική, η *μη παρεμφατική ρηματική μορφή* («ενεργητική μετοχή») που συνοδεύει το βοηθητικό ρήμα στον Παρακειμένο εμφανίζεται αποκλειστικά με το συνοπτικό θέμα. Όπως συμβαίνει διαγλωσσικά, έτσι και στην Ελληνική Γλώσσα το συνοπτικό θέμα στα τελικά ρήματα δηλώνει την επίτευξη του στόχου. Επομένως, η ερμηνεία του ΚΠ, η οποία απαιτεί μη-συνοπτικό θέμα στην *μη παρεμφατική ρηματική μορφή*, δεν είναι διαθέσιμη στα πλαίσια του ελληνικού Παρακειμένου. Αντίθετα, στη Βουλγαρική, η οποία διαθέτει ενεργητική μετοχή με μη-συνοπτικό θέμα, μπορεί να υπάρξει ερμηνεία ΚΠ. Ακόμα, οι ερευνήτριες παρατηρούν ότι ο συνοπτικός τύπος στα ρήματα καταστάσεως (*stative*) δηλώνει την έναρξη μιας ενέργειας, οπότε και σε αυτή τη περίπτωση (29) δεν μπορεί να υπάρξει ερμηνεία ΚΠ.

(29) Ο Γιάννης αγάπησε τη Μαρία το 1981.

Τέλος, ο Παρακειμένος είναι δυνατό να σχηματιστεί με ρήματα καταστάσεως (stative) δίνοντας ερμηνεία Αποτελεσματικού Παρακειμένου (30).

(30) Ο Γιάννης έχει αγαπήσει τη Μαρία.

Εκτός από την πιο πάνω δομή Παρακειμένου, η οποία είναι και πιο διαδεδομένη, υπάρχει και μια λιγότερο προτιμητέα στην Κοινή Ελληνική: η δομή του Παρακειμένου Β' (Melissaropoulou et al. 2013), η οποία μπορεί να έχει μόνο αποτελεσματική ερμηνεία. Αυτή η μορφή του Παρακειμένου μπορεί να σχηματιστεί με δύο τρόπους. Ο πρώτος τρόπος εμπλέκει το βοηθητικό ρήμα *είμαι* (31α) και ο δεύτερος το βοηθητικό ρήμα *έχω* (31β), τα οποία συνοδεύουν μία παθητική μετοχή.

- (31) α. Η Μαρία είναι γραμμένη στην τοπική ομάδα ποδοσφαίρου.
(Συμφωνία με υποκείμενο)
- β. Ο Γιάννης έχει μαγειρεμένο το φαγητό.
(Συμφωνία με αντικείμενο)

Στην περίπτωση που, η δομή του Παρακειμένου Β' περιλαμβάνει το *είμαι*, το βοηθητικό συμφωνεί με το υποκείμενο και δηλώνει εργαστικότητα, ενώ στην δεύτερη περίπτωση, το *έχω* συμφωνεί με το αντικείμενο ή δεν έχει καθόλου Συμφωνία και δηλώνει αναιτιατικότητα. Για τις παραπάνω περιπτώσεις δεν είναι ξεκάθαρο εάν η μετοχή είναι χαρακτηρισμένη (marked) ως προς την Όψη.

1.4.3. Ο Παρακειμένος στην Κυπριακή Ελληνική

Όπως γίνεται κατανοητό, η παρουσίαση της ανάλυσης του Παρακειμένου της Κοινής Ελληνικής ήταν αναγκαία, αφού, όπως είδαμε πιο πριν, πολλές έρευνες συσχετίζουν άμεσα τον Παρακειμένο, και κατά συνέπεια τους συνοπτικούς χρόνους, με το φαινόμενο του ΠΑ. Επομένως, για την εξέταση του φαινομένου θα ήταν χρήσιμο να παρουσιαστούν κάποια στοιχεία από γλώσσες που είναι «κοντά» με την Κοινή Ελληνική, αλλά υπολείπονται σε σύνθετους χρόνους. Αυτή η γλώσσα είναι η Κυπριακή Ελληνική.

Όπως έχουμε δει στην Ενότητα 1.4.1., ο Παρακειμένος και ο Αόριστος έχουν κάποιες ομοιότητες, ωστόσο διαφέρουν σε σημασιολογικό επίπεδο, δηλαδή, για παράδειγμα, στο ότι ο πρώτος δεν μπορεί να συνυπάρξει με προσαρτήματα που αφορούν στον Χρόνο (όπως *πέρυσι* και *χθες*) ή πιο γενικά, με χρονικά επιρήματα (32).

- (32) α. *Εγώ χθες έχω φάει.
- β. *Ο Γιάννης πέρυσι έχει πάει στη Γαλλία.

Σχετικά με την χρήση του Παρακειμένου στην Κυπριακή Ελληνική, έχει υποστηριχθεί στο παρελθόν (Menardos, 1925/1969) ότι ο τύπος Παρακειμένου Α' (*έχω διαβάσει*) δεν ήταν διαθέσιμος και αντ' αυτού χρησιμοποιούνταν ο Παρακειμένος Β', ο οποίος, όπως προαναφέρθηκε, έχει μόνο αποτελεσματική ερμηνεία. Από την άλλη ο Κυπριακός Αόριστος έχει και εμπειρική και αποτελεσματική ερμηνεία.

- (33) Ο Πανίκος επήε στη Γαλλία.
'Ο Πανίκος πήγε/έχει πάει στη Γαλλία.'

Παρ' όλα αυτά, τα δεδομένα των Melissaropoulou et al. (2013) που εξετάστηκαν παρέχουν ενδείξεις για αυθόρμητες παραγωγές Παρακειμένου Α' από φυσικούς ομιλητές της Κυπριακής, οι οποίες εκφράζουν και τις δύο ερμηνείες, χωρίς να είναι ξεκάθαρα τα πραγματολογικά και μορφοσυντακτικά περιβάλλοντα που χρησιμοποιείται. Πιο συγκεκριμένα, υπήρχαν παραγωγές Παρακειμένου Α' με Μορφοφωνολογία της Κοινής Ελληνικής, ωστόσο οι παραγωγές αυτές θεωρήθηκαν από τους ερευνητές υπερδιορθωμένες (hypercorrective) καθώς χρησιμοποιούνταν σε περιβάλλον Αορίστου της Κοινής Ελληνικής. Από την άλλη, υπήρχαν και κάποιες παραγωγές Παρακειμένου Α' οι οποίες δεν μπορούν να θεωρηθούν εναλλαγή γλωσσικού κώδικα (code-switching) καθώς εμφανίζονταν με Κυπριακή μορφολογία και σύνταξη. Σε αυτό το σημείο αξίζει να τονιστεί ότι από τα δεδομένα της παρούσας εργασίας, προκύπτει ότι οι δομές του Παρακειμένου Α' είναι εντελώς απύσες από τις αυθόρμητες παραγωγές στις συνομιλίες μεταξύ φυσικών ομιλητών της Κυπριακής.

Οι ερευνητές προτείνουν ότι ο Παρακειμένος Α' σταδιακά εισχωρεί στην Κυπριακή Ελληνική, ωστόσο φαίνεται ότι η ερμηνεία του είναι καθαρά παρελθοντική [+past] όπως ακριβώς και του Αορίστου (Melissaropoulou et al, 2013). Δηλαδή η γνώση του Παρακειμένου Α', όσον αφορά την μορφολογία, δεν συνδέεται και με απόλυτη γνώση των σημασιολογικών του χαρακτηριστικών, όπως αυτά περιγράφονται στις ενότητες 1.4.1-2. Εξ άλλου, έχει παρατηρηθεί και από άλλους ερευνητές (Tsiplakou, 2009a, b) ότι ο Παρακειμένος Α' στην Κυπριακή είναι μια δομή ιντερλίνγκουα (interlingua) της οποίας τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά είναι σε μεγάλο βαθμό υποχαρακτηρισμένα, ή αδρανή. Καταλήγοντας οι ερευνητές παρατηρούν ότι η εμφάνιση του Παρακειμένου μπορεί να επηρεάζεται και από κοινωνιογλωσσολογικούς παράγοντες και φαίνεται να είναι αποτέλεσμα της τριβής με την Κοινή Ελληνική.

Όπως και να 'χει, όμως, ο Παρακειμένος στην Κυπριακή Ελληνική χρησιμοποιείται από ένα μέρος του πληθυσμού και υπό συγκεκριμένες συνθήκες. Ωστόσο φαίνεται να διαφέρει από το Παρακειμένο της Ελληνικής ως προς τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά που μεταφέρει, αλλά και ως προς τη συχνότητα χρήσης του.

1.5. Συμφωνία

1.5.1. Θεωρίες κατάκτησης Λειτουργικών Προβολών

Όπως έχει αναφερθεί και στην εισαγωγή, υπάρχουν δύο κυρίαρχες τάσεις που επιχειρούν να εξηγήσουν την διαδικασία της κατάκτησης της σύνταξης. Η μια υποστηρίζει την *Ισχυρή Συνέχεια* (*Strong Continuity - SC*) ή αλλιώς *Υπόθεση Πλήρους Πρότασης* (*Full Clause Hypothesis - FCH*), σύμφωνα με την οποία τα παιδιά κατέχουν όλες τις λειτουργικές προβολές εξ' αρχής. Στο πλαίσιο αυτής της θεωρίας υπάρχουν όμως και διαφορετικές απόψεις σχετικά με το εάν κάποιες κεφαλές υποχαρακτηρίζονται ή όχι. Από την άλλη, η δεύτερη τάση υποστηρίζει τη *Μη Συνέχεια* (*Non-Continuity - NC*) και χρησιμοποιεί διαδικασίες ωρίμανσης για να εξηγήσει τα διάφορα συντακτικά φαινόμενα. Παρακάτω θα παρουσιαστούν εν συντομία οι δύο τάσεις κυρίως μέσα από το άρθρο της Varlokosta (2005) αλλά και της Hyams (2002).

1.5.1.1. Υπόθεση Πλήρους Πρότασης (*Full Clause Hypothesis*) – *Ισχυρή Συνέχεια* (*SC*)

Σύμφωνα με την FCH και την SC όλες οι λειτουργικές προβολές είναι παρούσες από τα πρώτα στάδια κατάκτησης. Ωστόσο μεταξύ των ερευνητών που υποστήριζαν αυτήν την θεωρία δεν υπάρχει συμφωνία ως προς τον εάν στις παιδικές γραμματικές υπάρχει χαρακτηρισμός ή όχι όλων το λειτουργικών προβολών.

Ορισμένοι ερευνητές υποστήριξαν ότι οι λειτουργικές κεφαλές δεν είναι απλώς παρούσες, αλλά είναι και πλήρως χαρακτηρισμένες (Boser et al. 1992; Roeppel & Wexler, 1993). Ένα επιχείρημα για τη θεωρία αυτή είναι ότι τα παιδιά παρ' όλο, που ο χαρακτηρισμός των κεφαλών δεν μπορεί να γίνει εμφανής μέσω λειτουργικών μορφημάτων, κάνουν μετακινήσεις στοιχείων που παρέχουν ενδείξεις για την πιο πάνω θέση.

Από την άλλη, ορισμένοι ερευνητές (Hoekstra & Hyams, 1995; Wexler, 1994, Schutze & Wexler, 1996) δεν συμφωνούν με την προηγούμενη θέση και υποστηρίζουν ότι τα παιδιά υποχαρακτηρίζουν κάποια λειτουργικά χαρακτηριστικά. Για άλλους ερευνητές τα χαρακτηριστικά αφορούν την Φράση Αριθμού, για άλλους την Φράση Χρόνου ή/και Συμφωνίας και για άλλους την περικοπή ολόκληρου του συντακτικού δέντρου από την Φράση Χρόνου και πάνω (Rizzi, 1994). Παρ' όλα αυτά, η κοινή τους συνισταμένη, δηλαδή ο υποχαρακτηρισμός λειτουργικών στοιχείων, φέρεται να είναι υπεύθυνος για κάποια συντακτικά φαινόμενα των παιδικών γλωσσών όπως το φαινόμενο ΠΑ.

Επιπρόσθετα, η Πρώιμη Μορφοσυντακτική Σύγκλιση (EMC) που ανέπτυξε η Hyams (1994) προτείνει ότι τα παιδιά από τα πρώτα στάδια κατάκτησης είναι ευαίσθητα στις διαγλωσσικές διαφορές του μορφοσυντακτικού χαρακτηρισμού των λειτουργικών κεφαλών ακόμα και πριν κατακτήσουν το πλήρες παράδειγμα Συμφωνίας (agreement paradigm). Δηλαδή ένα παιδί που κατακτά μια γλώσσα κενού Υποκειμένου προβλέπεται να υπακούσει σε αυτή τη παράμετρο από τις πρώτες του γλωσσικές παραγωγές.

Η πιο πάνω τάση υποστηρίζεται και από την βιβλιογραφία αφού έρευνες για την κατάκτηση Κλίσης στα Γερμανικά, Ιταλικά, Καταλανικά και Ισπανικά έχουν δείξει ότι τα λάθη Συμφωνίας είναι κάτω του 4%.

1.5.1.2. Υπόθεση Ωρίμανσης (Maturation Hypothesis) – Μη Συνέχεια (NC)

Η άποψη αυτή, η οποία φαίνεται να είναι και λιγότερο επικρατούσα πλέον, προτείνει ότι οι παιδικές γραμματικές έχουν ένα στάδιο όπου οι λειτουργικές κατηγορίες υπολείπονται και η ενεργοποίηση των λειτουργικών προβολών γίνεται λόγω γενετικής ωρίμανσης. Η *Υπόθεση Ωρίμανσης*, που αναπτύχθηκε από τον Radford (1990), υποστηρίζει ότι υπάρχουν τρία στάδια τα οποία οδηγούν στην κατάκτηση της γλώσσας στόχου μέσω ενός προγράμματος, το οποίο καθορίζεται από την Καθολική Γραμματική. Μια εναλλακτική μορφή της πιο πάνω υπόθεσης προτάθηκε από τους Clahsen (1991) και Clahsen & Penke (1992), η οποία υποστήριξε ότι οι λειτουργικές δομές αναπτύσσονται σταδιακά, βασισμένες στην κατάκτηση του κλιτικού παραδείγματος (agreement & case paradigm). Οι υποστηρικτές αυτής της άποψης προτείνουν ότι αν και μερικά λειτουργικά μορφήματα είναι παρόντα στις παιδικές γραμματικές, εντούτοις καταλαμβάνουν διαφορετική θέση από αυτήν της γλώσσας-στόχου. Σύμφωνα με τις παραπάνω προσεγγίσεις τα ΠΑ αποτελούν ένα επιχείρημα για έλλειψη της Φράσης Κλίσης. Πιο συγκεκριμένα, για την Ελληνική έχει προταθεί από την Tsimpli (1992/1996) ότι η εμφάνιση των μορφημάτων Συμφωνίας γίνεται για λόγους «καλοσχηματισμού» των ρημάτων και δεν μπορούν να στηρίξουν την παρουσία λειτουργικών προβολών. Παρ' όλα αυτά, όπως θα δούμε και παρακάτω (στην Ενότητα 1.5.2.), τα φαινομενικά λάθη Συμφωνίας στην Ελληνική είναι ελάχιστα (κάτω του 4% - Doukas & Marinis, 2012) και στην ουσία αποτελούν περιπτώσεις μη παρεμφατικότητας (non-agreement).

1.5.2. Κατάκτηση Συμφωνίας στην Κοινή Ελληνική

Σε αρκετά πρόσφατη έρευνα, οι Doukas & Marinis (2012), εξέτασαν την κατάκτηση συμφωνίας Ρήματος-Υποκειμένου στα Ελληνικά. Στην ανασκόπηση της βιβλιογραφίας που κάνουν οι ερευνητές συνοψίζουν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

- Katis (1984):
  - Ο ενικός εμφανίζεται πιο νωρίς και σε μεγαλύτερη συχνότητα από τον πληθυντικό.
  - Τρία στάδια κατάκτησης της μορφολογίας ενικού:
    1. εμφάνιση μορφημάτων μόνο 3^{ου} ενικού.
    2. διαφοροποίηση μεταξύ 1^{ου} και 2^{ου} ενικού.
    3. διάκριση μεταξύ 2^{ου} και 3^{ου} ενικού¹⁵.
  - Αν και η μορφολογία προσώπου και αριθμού, χρησιμοποιούνται παραγωγικά από την ηλικία 2;6, τα λάθη συμφωνίας εξαφανίστηκαν μετά την ηλικία των 2;9.
- Stepahny (1995):
  - Τα ρήματα ενικού ήταν πιο συχνά από τα ρήματα του πληθυντικού (δεν έρχεται σε αντίθεση με τα αποτελέσματα της Katis (1984)).
- Tsimpli (1992/1996)
  - Βασίστηκε στα στάδια της Katis (1984).
  - Πρότεινε ένα προλειτουργικό στάδιο, κατά το οποίο γίνεται υπεργενίκευση του 3^{ου} ενικού, ενός ρηματικού τύπου που θεωρείται ο πλέον αμαρκάριστος ρηματικός τύπος του κλιτικού παραδείγματος (βλ. υποσημείωση 11).
- Varlokosta et al. (1996, 1998),
  - Δυο διακριτά στάδια κατάκτησης των λειτουργικών κατηγοριών.
  - Δεν συνδέεται με έλλειψη λειτουργικών κατηγοριών στο πρώτο στάδιο.

Τα δεδομένα της έρευνας των Doukas & Marinis (2012) προήλθαν από δύο παιδιά που κατακτούσαν την Ελληνική, ως πρώτη γλώσσα, και αφορούσαν ένα διάστημα 8 μηνών για το ένα παιδί (Μαρία - 2;1 έως 2;9) και 16 μηνών για το άλλο (Εύα - 1;7 έως 2;11). Οι ερευνητές μελέτησαν τις ρηματικές παραγωγές των παιδιών αυτών, για να εξετάσουν τη Συμφωνία Ρήματος-Υποκειμένου. Για να αποκλειστούν οι μη παραγωγικές φράσεις (π.χ.: στερεοτυπίες, επαναλήψεις) ακολούθησαν τα κριτήρια των Pizzuto & Caselli (1992) σύμφωνα με τα οποία, για να θεωρηθεί μια ρηματική μορφή ότι χρησιμοποιείται παραγωγικά, πρέπει να συμβαίνουν τα ακόλουθα: πρώτα, η ίδια ρίζα Ρήματος να εμφανίζεται τουλάχιστον σε δύο κλιτικές μορφές (*θέλω, θέλεις*) και στη συνέχεια, το ίδιο κλιτικό μόρφημα να χρησιμοποιείται σε δυο διαφορετικά ρήματα (*θέλω, τρώω*).

Στα αποτελέσματα της ανάλυσης των δεδομένων φαίνεται να υπάρχουν πάρα πολύ χαμηλά ποσοστά λαθών Συμφωνίας από τα παιδιά (βλ. Πίνακα 11), συμπέρασμα το οποίο έρχεται σε συμφωνία με αποτελέσματα ερευνών σε άλλες γλώσσες (Clahsen & Penke, 1992; Guasti, 1994; Pizzuto & Caselli, 1992; Torrens, 1995) (βλ. Πίνακα 2). Τα παραπάνω στοιχεία τάσσονται υπέρ των θεωριών που υποστηρίζουν ότι τα παιδιά από πρώιμη ηλικία έχουν γνώση για τα στοιχεία της Κλίσης (Very Early Knowledge of Inflection - VEKI και EMC).

Όνομα Παιδιού	<i>n</i>	%
Μαρία	15/794	1.9
Εύα	14/2438	0.7

Πίνακας 11. Ποσοστά λαθών Συμφωνίας Μαρίας και Εύας. Προσαρμοσμένο, από Doukas & Marinis (2012), *p.* 21.

¹⁵ Στα στοιχεία της Katis (1984) φαίνεται ότι υπάρχει διακύμανση όσον αφορά την χρήση μορφημάτων 2^{ου} προσώπου.

Αν και τα λάθη Συμφωνίας είναι πάρα πολύ χαμηλά, οι ερευνητές εντόπισαν τρία πρότυπα λαθών. Παρατηρώντας, λοιπόν, τον Πίνακα 12 φαίνεται ότι τα περισσότερα από αυτά τα (λίγα) λάθη εμπλέκουν το 3^ο πρόσωπο ενικού, ενώ υπήρχαν και λάθη Συμφωνίας με ρήματα 1^{ου} ενικού και 3^{ου} πληθυντικού προσώπου με πολύ χαμηλότερα, όμως, ποσοστά εμφάνισης. Στην έρευνα αυτή, επίσης, επισημαίνεται ότι τα λάθη Συμφωνίας μειώνονται καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, ενώ η μορφολογία ενικού και πληθυντικού εμφανίζεται και παράγεται από την αρχή των δεδομένων. Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι τα περιεχόμενα για μορφολογία πληθυντικού ήταν αρκετά περιορισμένα.

Τύπος λαθών Συμφωνίας	Μαρία (%)	Εύα (%)
3 ^ο Εν. σε περιβάλλοντα 1 ^{ου} και 2 ^{ου} Εν.	79,9	85,7
1 ^ο Εν. σε περιβάλλοντα 3 ^{ου} Εν.	13,3	14,3
3 ^ο Πλ. σε περιβάλλοντα 3 ^{ου} Εν.	6,7	-

Πίνακας 12. Ποσοστά λαθών Συμφωνίας Μαρίας και Ένας ανά τύπο λαθών. Προσαρμοσμένο από Doukas & Marinis (2012), π. 19, 20.

Τα αρκετά ενδιαφέροντα αποτελέσματα δείχνουν ότι τα παιδιά κάνουν ελάχιστα λάθη Συμφωνίας ακόμα και στις πολύ πρώιμες ηλικίες. Τα περισσότερα από τα λάθη αυτά εντοπίζονται στις ηλικίες 2;0 και 1;8 (7,9 και 7,3% αντίστοιχα) και στην συνέχεια σχεδόν εκμηδενίζονται. Επίσης, τα λάθη τους αφορούν στην συντριπτική τους πλειοψηφία τη χρήση του 3^{ου} ενικού προσώπου (μορφές –ει). Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι οι ηλικίες στις οποίες γίνονται τα περισσότερα λάθη Συμφωνίας, είναι ηλικίες που σε άλλες γλώσσες εμφανίζεται το στάδιο ΠΑ.

Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν, λοιπόν, ότι συμφωνούν με έρευνες σε άλλες γλώσσες ως προς τα χαμηλά ποσοστά λαθών Συμφωνίας, και κατ' επέκταση συμφωνία με τις θεωρίες VEKI και EMC (Strong Continuity). Παρ' όλα, αυτά πρέπει να τονιστεί ότι ο τύπος λαθών που επικρατεί εμπλέκει το 3^ο πρόσωπο ενικού, δηλαδή το επίθημα –ει. Αυτός ο υπεργενικευμένος τύπος έχει απασχολήσει αρκετούς ερευνητές και έτυχε διαφόρων ερμηνειών (Katis, 1984; Tsimpli 1992/1996; Varlokosta et al. 1996, 1998). Παρ' όλες τις διαφορές στις ερμηνείες, ένα κοινό χαρακτηριστικό των ερευνών (εκτός από Tsimpli 1992/1996) είναι η μη παρεμφατικότητα του τύπου αυτού, αποκλείοντας έτσι την περίπτωση λανθασμένης συμφωνίας. Το γεγονός αυτό παραπέμπει σε μη παρεμφατικά στάδια που παρατηρούνται κατά την κατάκτηση άλλων γλωσσών (στάδιο Προαιρετικού Απαρεμφάτου).

1.6. Υπόθεση για Κυπριακή Ελληνική

1.6.1. Αξία της παρούσας μελέτης και Υποθέσεις

Αφού έχει παρουσιαστεί αναλυτικά η έρευνα που αφορά το φαινόμενο ΠΑ διαγλωσσικά, μπορούμε τώρα να προχωρήσουμε σε περαιτέρω ανάλυση του φαινομένου σε σχέση με την Κυπριακή Ελληνική. Η Κυπριακή Ελληνική είναι μια διάλεκτος της Ελληνικής, η οποία αν και ομιλείται από πληθυσμό άνω του ενός εκατομμυρίου, είτε ως πρώτη είτε ως δεύτερη γλώσσα, δεν έχει διερευνηθεί μέχρι στιγμής ως προς την ύπαρξη ή όχι του φαινομένου ΠΑ. Μια σημαντική διαφορά ανάμεσα στην Κοινή και στην Κυπριακή Ελληνική, είναι η απουσία του Παρακειμένου. Συγκεκριμένα, στην Κυπριακή Ελληνική αν και ο Παρακειμένος χρησιμοποιείται σε κάποια περιορισμένα περιβάλλοντα (όπως οι συνομιλίες με ομιλητές της Κοινής Ελληνικής), δεν είναι διαθέσιμος και δεν βρίσκεται στον αυθόρμητο (διά-)λόγο

φυσικών ομιλητών της Κυπριακής Ελληνικής. Το ίδιο ισχύει και για τους υπόλοιπους συνοπτικούς χρόνους, όπως τους γνωρίζουμε από την Κοινή Ελληνική. Αντί, λοιπόν του Παρακειμένου Α', όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, γίνεται χρήση του Παρακειμένου Β' (Menardos, 1969), ο οποίος δεν χρησιμοποιεί την *μη παρεμφατική ρηματική μορφή* («ενεργητική μετοχή») που χρησιμοποιούν οι συνοπτικοί χρόνοι της Κοινής Ελληνικής.

Η συσχέτιση του παραπάνω με το γεγονός ότι στην παιδική Ελληνική γλώσσα βρέθηκαν άκλιτοι τύποι που είναι ταυτόσημοι μορφολογικά και φωνολογικά με το 3^ο πρόσωπο ενικού (με συνοπτικό θέμα Όψης) και με τις *μη παρεμφατικές ρηματικές μορφές*, που συνοδεύουν τους συνοπτικούς χρόνους, καθιστά άκρως ενδιαφέρουσα την μελέτη της παιδικής γλώσσας της Κυπριακής Ελληνικής. Τα ερωτήματα που εγείρονται λοιπόν, και τίθενται ως υποθέσεις της παρούσας μελέτης είναι:

- i. Υπάρχει κάποια άκλιτη ρηματική μορφή που χρησιμοποιούν τα παιδιά που κατακτούν την Κυπριακή Ελληνική, στις αντίστοιχες ηλικίες που εμφανίζεται το στάδιο ΠΑ των άλλων Ρομανικών και Γερμανικών γλωσσών (RI analogue), και εάν ναι, ποια είναι αυτή;
- ii. Εάν όντως στην Κυπριακή Ελληνική υπάρχουν μη κλιτές ρηματικές μορφές, αντίστοιχες της Κοινής Ελληνικής (μορφές *-ει*), ποια θα μπορούσε να είναι η πηγή τους;

Στα Κεφάλαια που ακολουθούν, θα γίνει μια απόπειρα να απαντηθούν τα παραπάνω ερωτήματα. Επίσης θα γίνει σύγκριση των αποτελεσμάτων με άλλες (κλασικές) έρευνες που παρατέθηκαν στην Εισαγωγή και αφορούν την Κοινή Ελληνική και τις Ρομανικές και Γερμανικές γλώσσες, αλλά και με σύγχρονες έρευνες σε γλώσσες που μοιάζουν αρκετά με την Κυπριακή Ελληνική (όπως Ρουμανικά, Σλοβενικά, Ισπανικά και Καταλανικά). Τέλος, θα γίνει μια προσπάθεια επέκτασης του εν λόγω φαινομένου και στο πεδίο της Λογοπαθολογίας, καθώς σύγχρονες μελέτες συνδέουν το στάδιο ΠΑ με τα μορφοσυντακτικά ελλείμματα που συναντώνται στην Ειδική Γλωσσική Διαταραχή (Clahsen & Dalalakis, 1999; Wexler, Schaeffer & Bol, 2004; Rice, Wexler & Cleave, 1995)

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

2.1 Πληθυσμός

Προκειμένου να απαντηθούν οι Υποθέσεις της παρούσας έρευνας, συλλέχθηκαν και αναλύθηκαν γλωσσικά δεδομένα παιδικής Κυπριακής Ελληνικής. Τα δεδομένα αυτά προέρχονται από αυθόρμητο λόγο τριών παιδιών που κατακτούν σαν πρώτη γλώσσα την Κυπριακή Ελληνική. Τα τρία παιδιά που συμμετείχαν στις δειγματοληψίες είναι ο Φίλιππος, ο Πέτρος και ο Άρης. Οι ηλικίες τους κατά τις πρώτες ηχογραφήσεις ήταν 1;7 για τον Φίλιππο, 2;0 για τον Πέτρο και 1;8 για τον Άρη. Και τα τρία αυτά παιδιά μεγάλωναν στην επαρχία της Λευκωσίας στην Κύπρο, σε οικογένειες με δύο γονείς. Η ανάπτυξη της ακοής, του λόγου και της ομιλίας τους ήταν τυπική και δεν εμφάνισαν κάποια διαταραχή στην γλωσσική τους ανάπτυξη. Για την εξακρίβωση των παραπάνω χρησιμοποιήθηκαν οι απαντήσεις σε ερωτηματολόγιο που κλήθηκαν να συμπληρώσουν οι γονείς. Το ερωτηματολόγιο σχετίζεται με την τυπική ανάπτυξη λόγου και ομιλίας. Είναι βασισμένο στα στάδια τυπικής ανάπτυξης που περιγράφονται στο παρακάτω πίνακα (ASHA, n.d.) ο οποίος είναι προσαρμοσμένος στα Ελληνικά από τους συγγραφείς της παρούσας μελέτης. Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε παρατίθεται στο Παράρτημα Α'.

Ηλικία	Ακοή και κατανόηση	Λόγος και ομιλία
0 – 3 μηνών	<ul style="list-style-type: none"> Τρομάζει σε δυνατούς ήχους. Ηρεμεί ή χαμογελά όταν του απευθύνονται. Αύξηση ή μείωση μυζητικών (sucking) συμπεριφορών ως απάντηση σε ήχους. 	<ul style="list-style-type: none"> Εκφράζει ήχους ευχαρίστησης. Κλαίει διαφορετικά για διαφορετικές ανάγκες. Χαμογελάει όταν βλέπει γονείς και γνωστά πρόσωπα.
4 – 6 μηνών	<ul style="list-style-type: none"> Κινεί τα μάτια του προς την πηγή των ήχων. Ανταποκρίνεται στις αλλαγές του τόνου των φωνών που του απευθύνονται. Παιχνίδια που κάνουν θόρυβο, του προκαλούν την προσοχή. Δίνει προσοχή στη μουσική. 	<ul style="list-style-type: none"> Παράγει ήχους που μοιάζουν περισσότερο με ομιλία και περιλαμβάνουν φωνήματα όπως /p/, /b/ και /m/. Γελάει και παράγει ήχους με ενθουσιασμό ή δυσαρέσκεια. Παράγει υπερωικούς ήχους βαβίσματος όταν μένει μόνος του ή παίζει με τους γονείς.
7 – 1 έτους	<ul style="list-style-type: none"> Ευχαριστείται παιχνίδια όπως «κούκου - τσα». Στρέφει το βλέμμα του προς την πηγή των ήχων. Ακούει όταν του μιλάνε. Αναγνωρίζει λέξεις από γνωστά αντικείμενα όπως παπούτσι, γάλα κλπ. Σταδιακά αρχίζει να ανταποκρίνεται σε εντολές (π.χ. «έλα εδώ» ή «θέλεις κι άλλο;»). 	<ul style="list-style-type: none"> Το βάβισμα περιέχει πιο μεγάλες ομάδες φωνημάτων. Αποφεύγει να χρησιμοποιήσει κλάμα και προσπαθεί να χρησιμοποιήσει ομιλία για να τραβήξει προσοχή ή να ζητήσει κάτι. Χρησιμοποιεί χειρονομίες. Μιμείται διάφορα φωνήματα. Έχει κατακτήσει μία ή δύο λέξεις μέχρι τα πρώτα του γενέθλια αλλά δεν είναι καθαρά όλα τα φωνήματα.
1 – 2 έτη	<ul style="list-style-type: none"> Μπορεί να δείξει μερικά σημεία του σώματος όταν του ζητηθεί. Ακολουθεί απλές εντολές και καταλαβαίνει απλές ερωτήσεις. Ακούει απλές ιστορίες, ήχους μελωδίες. Δείχνει εικόνες που κατονομάζονται. 	<ul style="list-style-type: none"> Παράγει όλο και περισσότερες λέξεις κάθε μήνα. Αρχίζει να χρησιμοποιεί ερωτήσεις των δύο ή τριών λέξεων. Βάζει δύο λέξεις στη σειρά και παράγει τις πρώτες του φράσεις. Χρησιμοποιεί πολλά διαφορετικά σύμφωνα ως πρώτα φωνήματα λέξεων.
2 – 3 έτη	<ul style="list-style-type: none"> Αρχίζει να καταλαβαίνει διαφορές στη σημασιολογία. Ακολουθεί εντολές δύο βημάτων (π.χ. πάρε το βιβλίο και βάλ' το στο τραπέζι). Απολαμβάνει να ακούει ιστορίες για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. 	<ul style="list-style-type: none"> Χρησιμοποιεί μια λέξη σχεδόν για όλα τα καθημερινά του αντικείμενα. Χρησιμοποιεί δυο - τρεις λέξεις για να ζητήσει πράγματα. Χρησιμοποιεί τα φωνήματα /k/, /g/, /f/, /t/, /d/ και /n/. Η ομιλία του είναι κατανοητή από το στενό του περιβάλλον τις περισσότερες φορές. Συχνά ζητάει ή στρέφει την προσοχή σε αντικείμενα ονομάζοντάς τα

Πίνακας 11. Πίνακας ορόσημων (milestones) τυπικής ανάπτυξης λόγου και ομιλίας. Προσαρμοσμένο από American Speech-Language-Hearing Association (n.d.). Ο πίνακας είναι διαθέσιμος στην ιστοσελίδα του συλλόγου, στο <http://www.asha.org/public/speech/development/chart/>

Τα έτη μόρφωσης είναι για όλους του γονείς 16, εκτός από έναν γονέα (πατέρας Άρη) που ολοκλήρωσε 12 έτη μόρφωσης. Παρ' όλο που οι πανεπιστημιακές σπουδές των γονέων του Πέτρου και του Φίλιππου ολοκληρώθηκαν στην Ελλάδα (σε αντίθεση με τη μητέρα του Άρη, η οποία έχει σπουδάσει Κύπρο), εντούτοις στην καθημερινή τους επικοινωνία, όπως φαίνεται και από τις ηχογραφήσεις, χρησιμοποιείται αποκλειστικά η Κυπριακή Ελληνική.

2.2. Μέθοδος λήψης δειγμάτων αυθόρμητου λόγου

Οι ηχογραφήσεις πραγματοποιήθηκαν στα σπίτια των παιδιών και χρησιμοποιήθηκε ψηφιακό μαγνητόφωνο μάρκας OLYMPUS (VN-712PC). Η συχνότητα δειγματοληψίας των ηχητικών αρχείων ήταν 44100Hz και οι εγγραφές έγιναν μονοφωνικά.

Τα δείγματα που ελήφθησαν και αναλύθηκαν αφορούσαν: α) δύο συνεχόμενους μήνες για τον Φίλιππο (από 1;7 έως 1;8), β) δύο μεμονωμένους μήνες για τον Πέτρο αλλά από μεγαλύτερη ηλικία (2;0 και 2;2) και γ) 8 μήνες για τον Άρη, από τον οποίο προέρχεται το μεγαλύτερο μέρος των γλωσσικών δεδομένων (από 1;8 έως 2;2). Μέσα από τα δείγματα λόγου των δύο παιδιών (Φίλιππος, Πέτρος) είχαμε στόχο να εντοπίσουμε και να αναδείξουμε τους μη κλιτούς τύπους. Για αυτό το σκοπό αυτό δεν χρειάστηκαν μακροχρόνια δείγματα λόγου από τα παιδιά, αφού το στάδιο παραγωγής πρώιμων μη κλιτών τύπων σε γλώσσες με πλούσια μορφοσυντακτική Συμφωνία περιγράφεται ως σύντομο. Επομένως σε αυτά τα παιδιά εστίασαμε την προσοχή μας σε ένα συγκεκριμένο στάδιο της γλωσσικής κατάκτησης των παιδιών (2 μήνες) κατά το οποίο εμφανίζονταν μη κλιτές ρηματικές μορφές. Από την άλλη θέλαμε να παρατηρήσουμε και την πορεία της γλωσσικής κατάκτησης που ακολουθούν τα παιδιά της Κυπριακής Ελληνικής για να δούμε πως σχετίζονται η κατάκτηση διαφόρων γλωσσικών στοιχείων με την εμφάνιση των πρώιμων μη κλιτών τύπων. Αυτό απαιτεί μακροχρόνια δείγματα λόγου, γι αυτό και η περίοδος των ηχογραφήσεων για το 3^ο παιδί (Άρης) διήρκησε περισσότερο (8 μήνες).

Η ηχογράφηση για κάθε μήνα έχει διάρκεια περίπου 35 λεπτά. Εκτός από τα παιδιά λαμβάνουν μέρος και οι γονείς ως οι κύριοι συνομιλητές τους, ενώ περιστασιακά συμμετέχουν και άλλα συγγενικά πρόσωπα. Το πλαίσιο της συζήτησης μπορεί να χαρακτηριστεί ελεύθερο, αφού δεν δόθηκαν οδηγίες για εκμείευση ομιλίας από τα παιδιά, επομένως η συζήτηση εξελίσσεται αυθόρμητα γύρω από καθημερινές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στο σπίτι.

2.3. Μέθοδος κωδικοποίησης γλωσσικού περιεχομένου

Έπειτα από προσεκτική ακρόαση των δειγμάτων ομιλίας απομονώθηκαν τα ρήματα των παιδιών και ταξινομήθηκαν σε πίνακα με τη βοήθεια του προγράμματος *Microsoft Excel 2010*. Για την καλύτερη και προσεκτικότερη ανάλυση χρησιμοποιήθηκαν φίλτρα, ώστε να απομονώνονται κάθε φορά οι επιθυμητές παραγωγές των παιδιών.

Στον πίνακα καταχωρήθηκαν, με χρονολογική σειρά, όλες οι ρηματικές παραγωγές των παιδιών και όλες οι σχετικές με αυτές πληροφορίες, όπως η ακριβής παραγωγή του παιδιού, η σωστή παραγωγή που θα έπρεπε να παραχθεί στην Κυπριακή Ελληνική, αλλά και η αντίστοιχη παραγωγή για την Κοινή Ελληνική. Επίσης, συμπληρώθηκαν πληροφορίες σχετικές με τα χαρακτηριστικά των ρημάτων, όπως η παρουσία ή όχι φανερού Υποκειμένου, το πρόσωπο του ρήματος (το οποίο εκφράζεται μέσα από το μόρφημα Συμφωνίας), το πρόσωπο στο οποίο αναφέρεται πραγματικά το ρήμα (το οποίο δηλώνεται μέσα από το περιεχόμενο της συζήτησης) και τέλος το θέμα Όψης, το οποίο χαρακτηρίζει το Ρήμα (δηλαδή αν είναι συνοπτικό ή όχι). Επίσης, τα καταχωρηθέντα ρήματα κωδικοποιήθηκαν ως προς τον

τύπο παραγωγής τους. Με αυτό τον τρόπο, έγινε διάκριση μεταξύ των ρημάτων που εκφράστηκαν παραγωγικά από τα παιδιά, και αυτών που στην ουσία αποτελούσαν μιμήσεις/ηχολαλίες από τα λόγια των γονιών ή μέρη τραγουδιών, αποκλείοντας έτσι τα μη παραγωγικά ρήματα. Περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τον τρόπο επιλογής των ρημάτων και την φύση τους παρατίθενται στο Υποκεφάλαιο 3.2. Ακολουθώντας, λοιπόν, άλλες έρευνες που είχαν σαν θέμα μελέτης το ίδιο φαινόμενο γλωσσικής ανάπτυξης (Varlokosta et al. 1996, 1998; Doukas & Marinis 2012), αποκλείστηκαν από την τελική ανάλυση τα συνδετικά ρήματα *είμαι* (copula) και τα ρήματα που βρίσκονταν στην Προστακτική.

3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Στο παρόν Κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ανάλυσης των γλωσσικών δεδομένων των τριών παιδιών. Αρχικά, θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα που αφορούν το MME (Υποκεφάλαιο 3.1) και θα γίνει σύγκριση με δεδομένα άλλων ερευνών που αφορούν την Κοινή Ελληνική, καθώς δεν υπάρχουν δεδομένα για τα παιδιά που κατακτούν την Κυπριακή Ελληνική σε τόσο μικρές ηλικίες. Στο Υποκεφάλαιο 3.2, γίνεται μια συνοπτική αναφορά στις ρηματικές παραγωγές, οι οποίες έχουν αποκλειστεί από την ανάλυση των δεδομένων. Στη συνέχεια, ακολουθεί η ανάλυση των στοιχείων της Συμφωνίας Ρήματος-Υποκειμένου (Υποκεφάλαιο 3.3.) και στο Υποκεφάλαιο 3.4. παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που σχετίζονται με τις μορφές *-ει*. Τέλος, γίνεται περιγραφή των σημασιολογικών χαρακτηριστικών των άκλιτων ρηματικών μορφών της Κυπριακής Ελληνικής (Υποκεφάλαιο 3.5.). Εφόσον η μελέτη ερευνά τους άκλιτους ρηματικούς τύπους της Κυπριακής Ελληνικής, συνεπάγεται ότι η ανάλυση θα επικεντρωθεί περισσότερο στις ρηματικές παραγωγές των τριών παιδιών και στα αντίστοιχα μορφοσυντακτικά και σημασιολογικά τους στοιχεία.

3.1. Μέσο Μήκος Εκφωνήματος (MME – MLU)

Αρχικά, υπολογίστηκε το Μέσο Μήκος Εκφωνήματος (MME - MLU). Από τα αποτελέσματα που παρατίθενται στον Πίνακα 14, παρατηρείται ότι και τα τρία παιδιά -σε γενικές γραμμές- ακολουθούν τα στάδια που περιέγραψε ο Brown (1973), σχετικά με το MME, καθώς κανένα από τα παιδιά δεν ξεπερνά το 2^ο στάδιο πριν την ηλικία των 2;0.

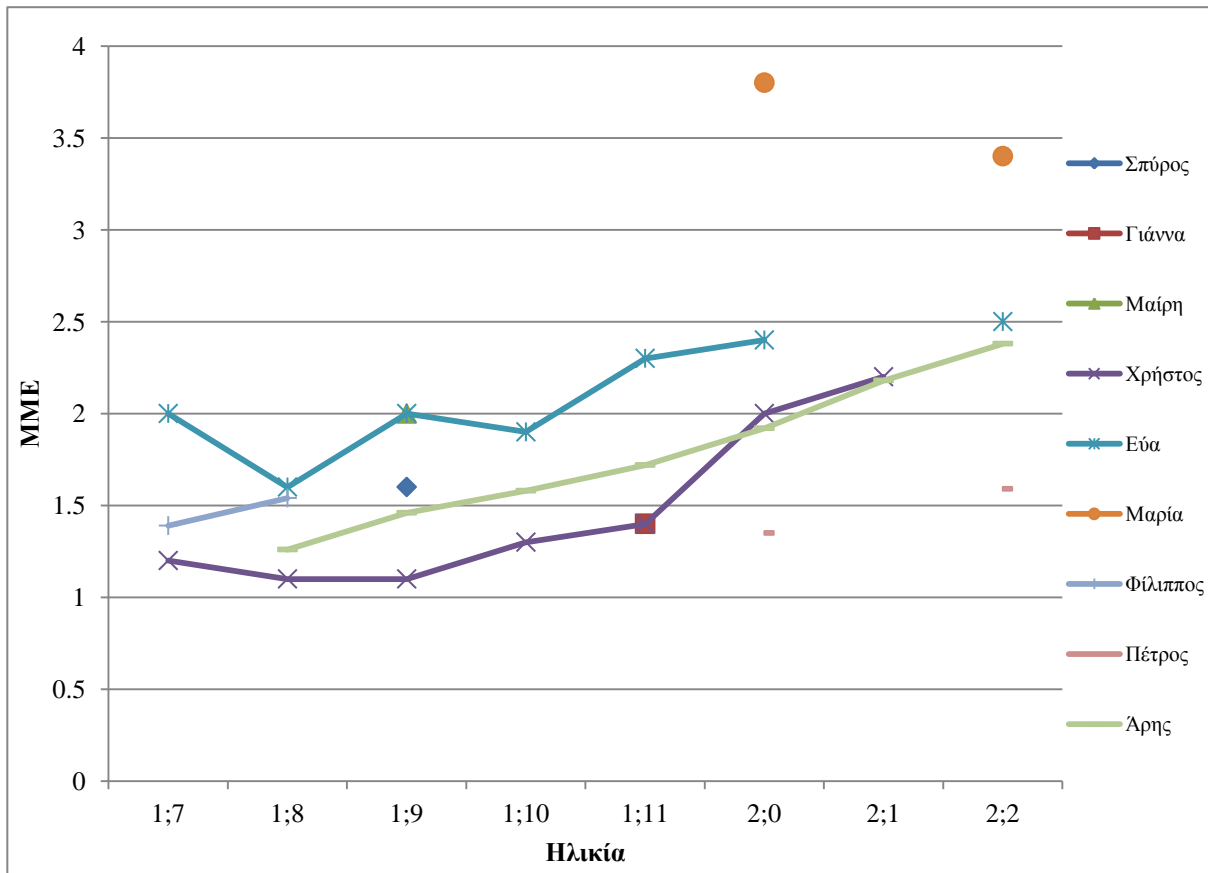
Καθώς το MME αποτελεί ένα δείκτη μορφοσυντακτικής ανάπτυξης θα ήταν χρήσιμο να γίνει μια σύγκριση του MME των τριών παιδιών με άλλα παιδιά αντίστοιχων ηλικιών που κατακτούν την ίδια γλώσσα. Ωστόσο κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατό, καθώς δεν υπάρχουν δεδομένα για το MME άλλων τυπικά αναπτυσσόμενων παιδιών που κατακτούν την Κυπριακή Ελληνική. Επομένως, η σύγκριση θα γίνει με δεδομένα παιδιών που κατακτούν την Κοινή Ελληνική και έχουν αναφερθεί σε άλλες μελέτες (Marinis, 1999; Doukas & Marinis 2012). Αν και στην έρευνα του Marinis (1999) παρουσιάζονται τα MME πέντε παιδιών από δύο corpus (4 από το corpus της Stephany και 1 από το corpus της Christophidou), για την παρούσα σύγκριση θα χρησιμοποιηθούν τα δεδομένα μόνο των τεσσάρων παιδιών, τα οποία ταιριάζουν ηλικιακά.

Στο Γράφημα 1 παρουσιάζονται οι δείκτες MME του Σπύρου, της Γιάννας και της Μαίρης (από το corpus της Stephany), του Χρήστου (από το corpus της Christophidou), της

Όνομα παιδιού	Ηλικία	MME
Φίλιππος	1;7	1,39
	1;8	1,54
Πέτρος	2;0	1,35
	2;2	1,59
Άρης	1;8	1,26
	1;9	1,46
	1;10	1,58
	1;11	1,72
	2;0	1,92
	2;1	2,18
	2;2	2,38

Πίνακας 14. MME (Μέσο Μήκος Εκφωνήματος) των τριών παιδιών

Εύας και της Μαρίας (από το corpus των Doukas & Marinis 2012) και τέλος, το MME των τριών παιδιών που συμμετείχαν στην παρούσα μελέτη, δηλαδή του Φίλιππου, του Πέτρου και του Άρη.

Γράφημα 1. Οι δείκτες MME των τριών παιδιών που συμμετείχαν στην παρούσα μελέτη, σε σύγκριση με παιδιά που κατακτούν την Κοινή Ελληνική άλλων ερευνών. Τα δεδομένα του Σπύρου, της Γιάννας και της Μαίρης (Stephany corpus) αλλά και του Χρήστου (Christophidou corpus) προέρχονται από την μελέτη του Marinis (1999). Τα δεδομένα της Εύας και της Μαρίας προέρχονται από την έρευνα των Doukas & Marinis (2012).

Αρχικά, αυτό που μπορεί να παρατηρηθεί στο Γράφημα 1 είναι ότι το MME των τριών παιδιών της παρούσας μελέτης ακολουθεί τους δείκτες MME των υπόλοιπων παιδιών. Παρ' όλα αυτά, παρατηρούνται κάποιες αποκλίσεις, όπως το αρκετά υψηλό MME της Μαρίας το οποίο αγγίζει το 4,0 για την ηλικία των 2;0, τα υψηλά ποσοστά της Εύας, και το χαμηλό MME του Πέτρου, το οποίο είναι κάτι παραπάνω από μισή μονάδα μικρότερο από τα υπόλοιπα παιδιά σε αυτή την ηλικία (Πέτ: 1,35 έναντι Χρή: 2,0 – Εύα: 2,4 – Μαρ: 3,8 – Άρη: 1,92). Οι αποκλίσεις αυτές είναι λογικές σύμφωνα με τον Brown (1973), καθώς πολύ συχνά παρατηρούνται παιδιά ίδιας ηλικίας να βρίσκονται σε διαφορετικό στάδιο γλωσσικής ανάπτυξης (και επομένως να έχουν διαφορετικό MME). Αυτό φαίνεται ξεκάθαρα και στα δικά μας δεδομένα, καθώς ο Πέτρος, αν και μεγαλύτερος ηλικιακά, παρουσιάζει το ίδιο MME με τον Φίλιππο και τους πρώτους μήνες του Άρη, γεγονός που τον καθιστά κατάλληλο για την μελέτη του φαινομένου των άκλιτων ρηματικών τύπων. Επίσης, όταν συγκρίνονται τέτοιοι δείκτες, πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν και άλλοι παράγοντες που μπορεί να επηρεάζουν το MME, όπως το φύλο, ο πλούτος των γλωσσικών ερεθισμάτων κατά την ανάπτυξη των παιδιών και φυσικά, το πλαίσιο συζήτησης κατά το οποίο ελήφθησαν τα

δείγματα¹⁶. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί το μεγαλύτερο δείγμα του Άρη αποτυπώνει καλύτερα την σταδιακή αύξηση του MME με την πάροδο της ηλικίας.

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω, τα τρία παιδιά που συμμετείχαν στην παρούσα μελέτη όχι μόνο βρίσκονται (αν και οριακά) μέσα στα στάδια που περιέγραψε ο Brown (1973), αλλά παρουσιάζουν σχεδόν το ίδιο MME με άλλα τυπικά αναπτυσσόμενα παιδιά, τα οποία κατακτούν την Κοινή Ελληνική και έχουν αναφερθεί στη διεθνή βιβλιογραφία.

3.2. Τρόπος επιλογής ρημάτων

Όπως έχει αναφερθεί στο Κεφάλαιο της μεθοδολογίας, δεν έχουν χρησιμοποιηθεί όλες οι ρηματικές παραγωγές των παιδιών για τη μελέτη του συγκεκριμένου φαινομένου. Για την αποφυγή οποιουδήποτε παράγοντα που θα επηρέαζε την αξιοπιστία και την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων της έρευνας, έγινε προσεκτική επιλογή των δεδομένων που αναλύθηκαν από το συνολικό δείγμα λόγου των παιδιών (Πίνακας 15).

Όνομα παιδιού	Σύνολο Παραγωγικών ρημάτων	Συνδεδετικά ρήματα είμαι n (%)	Προστακτικές n (%)	Σύνολο ρημάτων που αναλύθηκαν n (%)
Φίλιππος	74	7 (9,5)	7 (9,5)	60 (81,1)
Πέτρος	63	5 (7,9)	23 (36,5)	35 (55,6)
Άρης	333	22 (6,6)	16 (4,8)	295 (88,6)
Σύνολο	470	34 (7,2)	46 (9,8)	390 (83,0)

Πίνακας 15. Ο συνολικός αριθμός των ρημάτων που ελήφθησαν υπ' όψιν από τα τρία παιδιά. Όπως φαίνεται και στον πίνακα, αποκλείστηκαν τα συνδεδετικά ρήματα είμαι και οι προστακτικές.

Συχνά παρατηρούνται στην ομιλία των παιδιών διάφορες παραγωγές, οι οποίες δεν εξηγούνται από το γλωσσικό στάδιο ανάπτυξης του παιδιού, αλλά οφείλονται σε άλλου είδους διαδικασίες, οι οποίες εξακολουθούν να είναι φυσιολογικές μέχρι κάποια ηλικία. Τέτοιες παραγωγές συναντώνται στο πλαίσιο της ηχολαλίας, που παρατηρείται σε όλα τα τυπικά παιδιά, και εκδηλώνονται ως αυτολεξεί επαναλήψεις αυτού που μόλις έχουν ακούσει. Πολλές φορές, όμως, τα παιδιά δεν είναι σε θέση να κατανοήσουν τα ακουστικά ερεθίσματα που δέχονται και τις λεκτικές παραγωγές που παράγουν (34).

- (34) Μητέρα: εν καταλάβει η μάμα
Φίλιππος: εν καταλάβει, εν καταλάβει η μάμα

(Φίλιππος, 1;8)

Ένα άλλο πλαίσιο που επιτρέπει στα παιδιά να παράγουν εκφωνήματα, που πιθανόν να μην είναι σε θέση να κατανοήσουν, είναι τα τραγούδια. Τα τραγούδια είναι μια αγαπημένη δραστηριότητα αλληλεπίδρασης παιδιού-γονέα, επομένως κι αυτές οι περιπτώσεις ήταν αρκετές στο δείγμα μας. Το παράδειγμα (35) είναι μια τέτοια περίπτωση από το γνωστό τραγούδι «Λύκε, Λύκε, είσαι εδώ;».

¹⁶ Τα πλαίσια συζήτησης που μπορεί να υπάρχουν κατά την διάρκεια ηχογραφήσεων μπορεί να επηρεάζουν τους δείκτες MME, καθώς μια άσκηση κατονομασίας εικόνων, για παράδειγμα, μπορεί να «υποχρεώνει» ένα παιδί να απαντά μονολεκτικά, ενώ ένα δείγμα αυθόρμητου λόγου που συλλέχθηκε μέσω ελεύθερου παιχνιδιού αφήνει το παιδί να επιλέξει το μήκος των προτάσεων. Αυτές οι δύο καταστάσεις, βέβαια, δεν είναι απαραίτητο να επικρατούν καθ' όλη την διάρκεια της ηχογράφησης αλλά συμβαίνουν διαδοχικά μέσα στο ίδιο δείγμα.

- (35) *Μπαμπάς:* βάζω το καπέλο μου
Άρης: ηγώ
 ‘Και κυνηγώ.’ (συμπληρώνει τον πατέρα)
 (Άρης, 1;8)

Οι παραγωγές των παιδιών που ανήκαν στις πιο πάνω καταστάσεις δεν είναι αποτέλεσμα της γλωσσικής ικανότητας και κατάρκτησης των παιδιών, αλλά είναι αποτέλεσμα άλλων γλωσσικών διαδικασιών. Ως εκ τούτου αυτές οι παραγωγές αποκλείστηκαν από την παρούσα έρευνα, η οποία παρατηρεί τη γλωσσική κατάρκτηση των παιδιών.

Ένα αξιόπιστο κριτήριο για το αν μια παραγωγή του παιδιού είναι αποτέλεσμα της γλωσσικής ικανότητάς του, είναι αυτό που έθεσαν οι Pizzuto & Caselli (1992) (βλ. Ενότητα 1.5.2). Δυστυχώς, όμως, ο αριθμός των ρημάτων που αναλύθηκαν στην παρούσα μελέτη είναι περιορισμένος και δεν επιτρέπει την εφαρμογή αυτού του κριτηρίου. Παρ’ όλα αυτά, θεωρούμε ότι η προσεκτική επιλογή των ρημάτων αντικαθιστά επάξια την εφαρμογή του συγκεκριμένου κριτηρίου, κρατώντας υψηλά το επίπεδο εγκυρότητας των αποτελεσμάτων.

Ένα άλλο θέμα που απασχολεί τους ερευνητές κατά την επιλογή των ρηματικών παραγωγών σε ανάλογες έρευνες είναι τα ρήματα στην *Προστακτική*, όπως το παράδειγμα (36) αλλά και τα συνδεδετικά ρήματα, π.χ. *είμαι*. Στη παρούσα έρευνα αποφασίστηκε να αποκλειστούν αυτές οι δύο κατηγορίες ρημάτων, ακολουθώντας άλλες σημαντικές έρευνες (Varlokosta et al. 1996, 1998; Doukas & Marinis, 2012; Guasti, 1994). Από τα δεδομένα αυτής της έρευνας φαίνεται ότι το συνδεδετικό ρήμα *είμαι* εμφανίζεται αποκλειστικά με το 3^ο πρόσωπο ενικού (*εν*), σε περιπτώσεις όπως στο παράδειγμα (37), εκτός ελάχιστων περιπτώσεων οι οποίες ήταν μη παραγωγικές περιπτώσεις (ηχολαλία ή τραγουδι).

- (36) *Πέτρος:* μπέτε, πέτε
 πέσε(-IMP.2SG) πέσε(-IMP.2SG)
 ‘Πέσε, πέσε.’
Μητέρα: κάτω;
Πέτρος: πέσε, κάτω
 πέσε(-IMP.2SG) κάτω
 ‘Πέσε, κάτω.’
 (Πέτρος, 2;2)

- (37) *Άρης:* εν κακός
 Είναι(-COP.3SG) κακός (ο λύκος)
 ‘Είναι κακός.’ (ο λύκος)
 (Άρης, 1;8)

Όσον αφορά τα ρήματα σε προστακτική, διάφοροι επιστήμονες έχουν μελετήσει τη σύνδεση τους με το φαινόμενο ΠΑ, καθώς υπάρχουν διάφορα ελκυστικά στοιχεία γύρω από αυτή τη σχέση¹⁷. Η θεωρία αυτή συνδέει τις προστακτικές που παράγονται από παιδιά σε *pro-drop* γλώσσες με τα ΠΑ των Ρομανικών και Γερμανικών γλωσσών (Salustri & Hyams, 2003 a.o.). Η υπόθεση αυτή θα εξεταστεί και για τα δικά μας δεδομένα, αλλά προς το παρόν δεν θα μας απασχολήσει περαιτέρω η συγκεκριμένη δομή. Στο Πίνακα 15 παρουσιάζεται η συχνότητα χρήσης των συνδεδετικών *είμαι* και των ρημάτων σε προστακτική ανά παιδί, καθώς και ο αριθμός των ρημάτων που τελικά χρησιμοποιήθηκαν για την ανάλυση.

¹⁷ Το ένα παιδί από τα δεδομένα μας (Πέτρος) χρησιμοποιεί σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό την Προστακτική, όπως φαίνεται ξεκάθαρα στον Πίνακα 15.

3.3. Στοιχεία Συμφωνίας Ρήματος-Υποκειμένου

3.3.1. Κατανομή Ενικού και Πληθυντικού αριθμού

Οι ερευνητές, που κατά καιρούς ασχολήθηκαν με το φαινόμενο ΠΑ, έχουν δώσει διαφορετικές ερμηνείες σχετικά με τους λόγους που είναι υπεύθυνοι για το φαινόμενο αυτό. Ανάμεσα σ' αυτούς ήταν και οι Hoekstra & Hyams (1995) οι οποίοι συνέδεσαν το ΠΑ με τον υποχαρακτηρισμό της Φράσης Αριθμού. Ο Αριθμός είναι μια κεφαλή που βρίσκεται στη Φράση Κλίσης, επομένως, συνδέεται με την εμφάνιση των λειτουργικών χαρακτηριστικών των πρώιμων ρηματικών παραγωγών των παιδιών (κάτι που αμφισβητήθηκε από τους Varlokosta et al. 1996, 1998). Συνεπώς, αξίζει να παρουσιαστούν και να αναλυθούν τα αποτελέσματα που αφορούν τον Ενικό και τον Πληθυντικό αριθμό (Πίνακας 16.). Ένα από τα πρώτα στοιχεία που προκύπτουν από την ανάλυση είναι ότι και ο ενικός (38α) και ο πληθυντικός (38β) αριθμός είναι παρόντες από τα πρώτα δείγματα των ηχογραφήσεών μας, άρα δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η Φράση Αριθμού είναι υποχαρακτηρισμένη. Επομένως σε περίπτωση εμφάνισης πρώιμων μη κλιτών τύπων, αυτοί δεν σχετίζονται με κάποια έλλειψη γνώσης των παιδιών για τον Αριθμό.

(38) α. *Μητέρα:* να τη βάλουμε εδώ τη Παναγίτσα;
Φίλιππος: έπεσε
έπεσε(-3SG)
'Έπεσε.' (η Παναγίτσα)
(Φίλιππος, 1;7)

β. *Μητέρα:* τι ρούχα να βάλουμε;
Μητέρα: τι ρούχα;
Φίλιππος: παίτσουμε μο
παίζουμε(-1PL) μολ
'Να παίξουμε στο μολ.'
(Φίλιππος, 1;7)

Αυτό που επίσης γίνεται φανερό από τον Πίνακα 16, είναι ότι υπάρχει μια ξεκάθαρη προτίμηση στον ενικό αριθμό, ενώ ο πληθυντικός χρησιμοποιείται λιγότερο. Αυτό ίσως να οφείλεται στα περιορισμένα περιβάλλοντα που απαιτούν πληθυντικό αριθμό σε αυτές τις ηλικίες. Τέλος, είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι τα ποσοστά χρήσης και του ενικού και του πληθυντικού αριθμού είναι σε γενικές γραμμές, σταθερά σε όλη την πορεία ανάπτυξης των τριών παιδιών.

	Ηλικία	Παραγωγικά ρήματα	Ενικός		Πληθυντικός	
			<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Φίλιππος		<i>n</i>	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
	1;7	26	19	73,1	7	26,9
	1;8	34	27	79,4	7	20,6
Πέτρος	2;0	16	13	81,3	3	18,8
	2;2	19	18	94,7	1	5,3
Αρης	1;8	16	15	93,8	1	6,3
	1;9	21	18	85,7	3	14,3
	1;10	39	33	84,6	6	15,4
	1;11	63	60	95,2	3	4,8
	2;0	42	37	88,1	5	11,9
	2;1	51	43	84,3	8	15,7
	2;2	63	57	90,5	6	9,5

Πίνακας 16. Ηλικία εμφάνισης και ποσοστά χρήσης Ενικού και Πληθυντικού αριθμού ως προς το σύνολο των ρημάτων που αναλόθησαν.

3.3.2. Εμφάνιση 3^{ου} Ενικού προσώπου

Μέσα από την ανάλυση των ρημάτων, ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκύπτει για το 3^ο πρόσωπο ενικού, καθότι αυτό παρουσιάζει πολύ υψηλά ποσοστά χρήσης (Πίνακας 17). Όπως φαίνεται στο σχετικό πίνακα, τα ρήματα σε 3^ο ενικό αποτελούν ποσοστό σταθερά πάνω από το 30% των ρημάτων, ενώ για τους περισσότερους μήνες το ποσοστό χρήσης του ξεπερνάει το 50%. Αυτό έρχεται σε συμφωνία με τα αποτελέσματα άλλων ερευνών στα Ελληνικά (Doukas & Marinis, 2012), στα Ισπανικά (Grinstead, 2000; Buesa Garcia, 2007), στα Ρουμανικά (Avram & Coene, 2007) και στα Σλοβενικά (Rus & Chandra, 2005).

Όνομα παιδιού	Ηλικία	Παραγωγικά ρήματα	Ρήματα σε 3ο Ενικό	
			<i>n</i>	%
Φίλιππος		<i>n</i>	<i>n</i>	%
	1;7	26	13	50,0
	1;8	34	21	61,8
Πέτρος	2;0	16	5	31,3
	2;2	19	6	31,6
Αρης	1;8	16	10	62,5
	1;9	21	9	42,9
	1;10	39	12	30,8
	1;11	63	38	60,3
	2;0	42	22	52,4
	2;1	51	17	33,3
	2;2	63	36	57,1

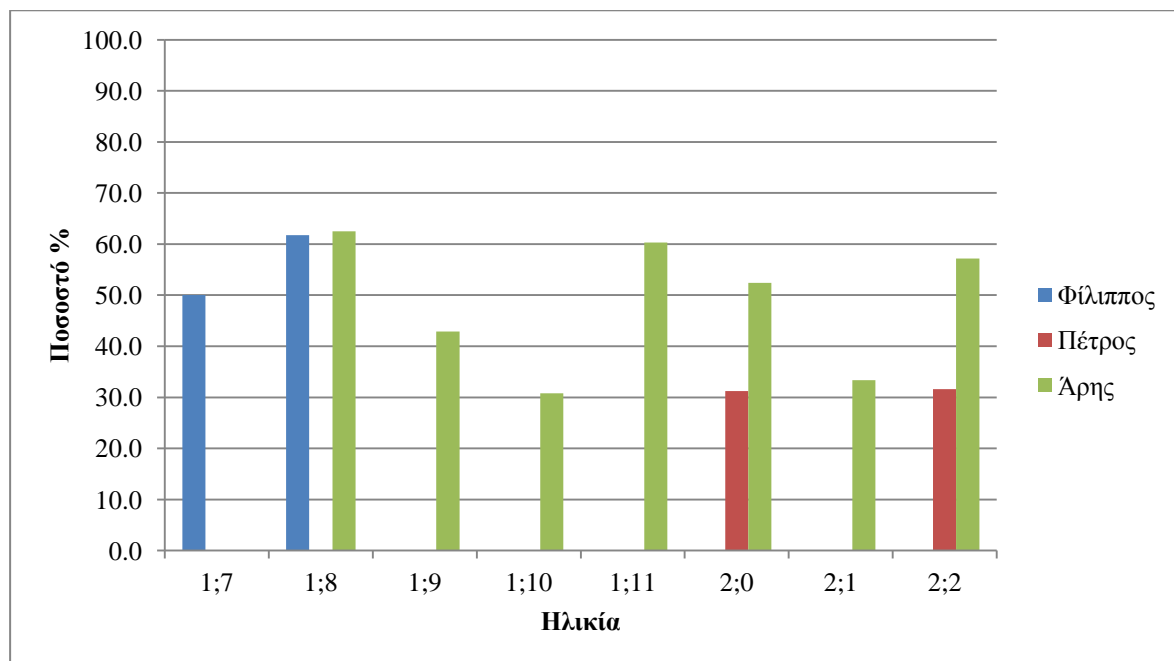
Πίνακας 17. Ποσοστά εμφάνισης 3^{ου} Ενικού.

Στα δείγματα ομιλίας των παιδιών εμφανίστηκε ένα αξιοσημείωτο φαινόμενο, όπου τα παιδιά σε μεμονωμένες περιπτώσεις χρησιμοποιούσαν το 3^ο ενικό πρόσωπο για να αναφερθούν στον εαυτό τους, φαινόμενο το οποίο έχει παρατηρηθεί και διαγλωσσικά (Grinstead, 1998). Αυτό γίνεται πιο ξεκάθαρο, στις εξαιρετικές περιπτώσεις όπου το Υποκείμενο είναι εκπεφρασμένο και δεν είναι άλλο παρά το όνομα του παιδιού (39α). Αυτό δεν πρέπει να προκαλεί έκπληξη, εάν ληφθεί υπόψη ότι συχνά οι γονείς απευθύνονται στο παιδί σε 3^ο πρόσωπο ενικού, καθορίζοντας έτσι το υποκείμενο της συζήτησης στο συγκεκριμένο πρόσωπο (39β).

(39) α. Άρης: κάχει η Λιλίκα τη βεάντα
 ‘Κάθεται η Λιλίκα στη βεράντα.’ (τραγούδι)
 Άρης: ταουδά Άρης
 τραγουδά(-3SG) Άρης
 ‘Τραγουδάει ο Άρης.’
 Μητέρα: τραουδά ο Άρης τωρά, ναι
 (Άρης, 2;0)

β. Μητέρα: φορεί παπούτσια ο Φίλιππος;
 Φίλιππος: εν φορεί
 NEG φορεί(-3SG)
 ‘Δεν φοράει.’
 (Φίλιππος, 1;8)

Βέβαια, πρέπει να τονιστεί ότι τα ποσοστά χρήσης του 1^{ου} ενικού (33,6%) προσώπου από τα παιδιά είναι πολύ ψηλά και σαφέστατα πολύ μεγαλύτερα από τις πιο πάνω μεμονωμένες περιπτώσεις (39α). Ακόμα, όπως φαίνεται από το Γράφημα 2, η χρήση του 3^{ου} ενικού προσώπου είναι σταθερή στο χρόνο, δηλαδή για όσους μήνες κράτησε η ηχογράφηση. Τέλος, είναι σαφής η συσχέτιση που υπάρχει μεταξύ της υψηλής χρήσης του συγκεκριμένου προσώπου με την προτίμηση που φαίνεται να παρουσιάζουν τα παιδιά στον ενικό αριθμό όπως έχει προαναφερθεί (βλ. Ενότητα 3.3.1.). Δηλαδή η υψηλή χρήση του 3^{ου} ενικού προσώπου συμβάλλει σημαντικά στην υπεροχή του ενικού έναντι του πληθυντικού αριθμού.

Γράφημα 2. Τα ποσοστά εμφάνισης του 3^{ου} Ενικού των τριών παιδιών ως προς την ηλικία.

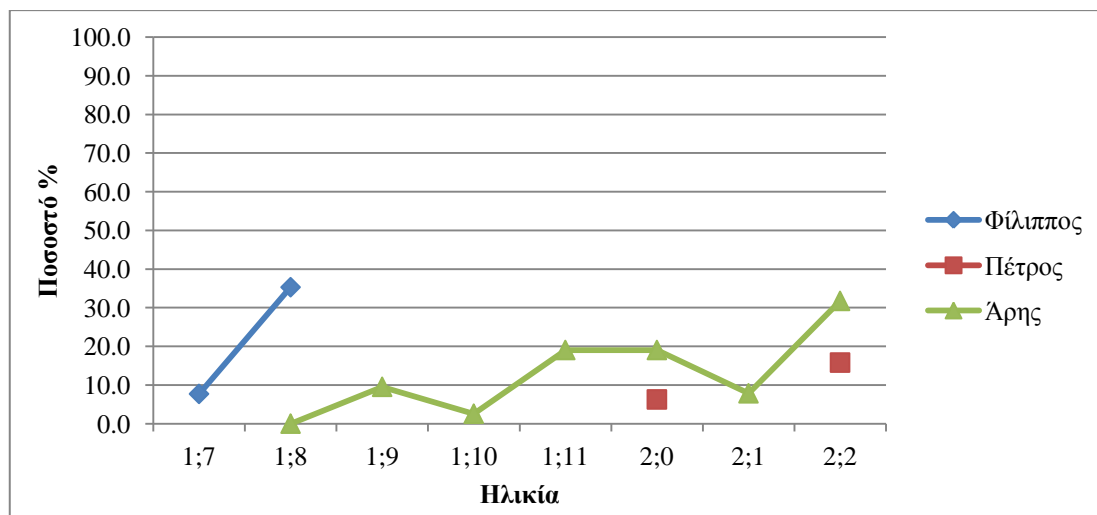
3.3.3. Κατανομή κενών και εκπεφρασμένων Υποκειμένων

Όπως είναι γνωστό, η Κυπριακή Ελληνική μοιάζει με την Κοινή Ελληνική ως προς την ύπαρξη κενών Υποκειμένων. Ο Πίνακας 18 παρουσιάζει την κατανομή των κενών και των εκπεφρασμένων Υποκειμένων των τριών παιδιών. Η πρώτη παρατήρηση που γίνεται άμεσα αντιληπτή από τον πίνακα, είναι ότι τα υποκείμενα των παιδιών ήταν, στην συντριπτική τους πλειοψηφία, κενά, όπως στα παραδείγματα (40α) και (40β). Αυτό φαίνεται άλλωστε και από το γεγονός ότι στους πρώτους μήνες όλων των παιδιών (Φιλ. 1;7, Πετ. 2;0 και Αρ. 1;8) το ποσοστό χρήσης ρημάτων με κενά Υποκείμενα, ξεπερνάει το 90% (92,3%, 93,8% και 100% αντίστοιχα).

Όνομα παιδιού	Ηλικία	Παραγωγικά ρήματα	Κενά Υποκείμενα		Εκπεφρ. Υποκείμενα	
			<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Φίλιππος	1;7	26	24	92,3	2	7,7
	1;8	34	22	64,7	12	35,3
Πέτρος	2;0	16	15	93,8	1	6,3
	2;2	19	16	84,2	3	15,8
Αρης	1;8	16	16	100	0	0
	1;9	21	19	90,5	2	9,5
	1;10	39	38	97,4	1	2,6
	1;11	63	51	81	12	19,0
	2;0	42	34	81	8	19,0
	2;1	51	47	92,2	4	7,8
	2;2	63	43	68,3	20	31,7

Πίνακας 18. Ποσοστά εμφάνισης κενών και εκπεφρασμένων Υποκειμένων.

Παρ' όλα αυτά, η προτίμηση στα κενά Υποκείμενα φθίνει με την πάροδο του χρόνου και, όπως φαίνεται και στο Γράφημα 3, τα φανερά Υποκείμενα πληθαίνουν (αν και δεν φτάνουν τα αντίστοιχα ποσοστά των κενών). Σε αυτό το σημείο, αξίζει να σημειωθεί ότι αρκετά από τα εκπεφρασμένα Υποκείμενα ήταν σε μεταρηματική θέση, όπως στο παράδειγμα (40γ).

Γράφημα 3. Ποσοστά εμφάνισης εκπεφρασμένων υποκειμένων.

Επιστρέφοντας τώρα στο MME, θα ήταν χρήσιμο να γίνει μια συσχέτιση των ποσοστών MME με τα ποσοστά των εκπεφρασμένων υποκειμένων. Αν λάβουμε υπ' όψιν ότι τα ρήματα εμφανίζονται αρκετά συχνά στον αυθόρμητο λόγο και ότι το εκπεφρασμένο Υποκείμενο αποτελεί μία μονάδα εκφωνήματος, είναι λογικό το Μέσο Μήκος Εκφωνήματος να μειώνεται όταν το Υποκείμενο δεν υπάρχει, δηλαδή δεν είναι εκπεφρασμένο. Επομένως, η παρουσία ή μη του Υποκειμένου επηρεάζει σημαντικά το MME. Αυτό είναι κάτι που αντικατοπτρίζεται και στα δικά μας δεδομένα, καθώς στο Γράφημα 3, φαίνεται ξεκάθαρα ότι όσο αυξάνονται τα εκπεφρασμένα Υποκείμενα, αυξάνεται και το MME, αν και η συσχέτιση, δεν είναι απόλυτη, αφού ακόμα και στον Άρη 1;10 που το MME είναι 1,58 το ποσοστό των εκπεφρασμένων υποκειμένων είναι μόλις 2,6.

- (40) α. έπεσε
Έπεσε(-3SG) (ο Πλούτο)
‘Έπεσε’ (ο Πλούτο).
(Φίλιππος, 1;7)
- β. επήε τη πιπεσό
πήγε(-3SG) στη Λεμεσό (ο μπαμπάς)
‘Πήγε στη Λεμεσό.’ (ο μπαμπάς)
(Άρης, 2;0)
- γ. έπεσε πύγο
έπεσε(-3SG) (ο) πύργος
‘Έπεσε ο πύργος.’
(Φίλιππος, 1;7)

3.3.4. Ανάλυση λαθών Συμφωνίας

Σε αυτήν την Ενότητα θα παρουσιαστεί ένα από τα σημαντικότερα σημεία των αποτελεσμάτων: τα λάθη συμφωνίας Ρήματος – Υποκειμένου. Αυτό το θέμα έχει απασχολήσει πολλούς ερευνητές, οι οποίοι ήθελαν να εξάγουν συμπεράσματα ως προς τη μορφή και τη πορεία της γλωσσικής κατάκτησης (βλ. Ενότητα 1.5.1.). Τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια επικρατούσα τάση που υποστηρίζει ότι τα παιδιά συγκλίνουν από πολύ πρώιμη ηλικία στους κανόνες της γλώσσας των ενηλίκων (EMC, Υποενότητα 1.5.1.1), κάτι το οποίο δεν προβλέπει λάθη συμφωνίας Ρήματος - Υποκειμένου. Για την Κυπριακή Ελληνική,

δυστυχώς, δεν υπάρχει βιβλιογραφία σχετικά με τα λάθη συμφωνίας στις πρώιμες ηλικίες αντίστοιχες με τις ηλικίες που μελετώνται στην παρούσα μελέτη. Για τον λόγο αυτό η σύγκριση θα γίνει με την Κοινή Ελληνική, στην οποία πρόσφατες έρευνες (Doukas & Marinis, 2012) έχουν στηρίξει την πρόβλεψη της θεωρίας EMC, δηλαδή ότι τα παιδιά από τις πρώιμες ηλικίες δεν κάνουν λάθη Συμφωνίας.

Επιστρέφοντας στα αποτελέσματα της έρευνας, λάθη συμφωνίας Ρήματος –Υποκειμένου φαίνεται να υπάρχουν από τους πρώτους μήνες, και όπως φαίνεται από το ένα παιδί, τα λάθη αυτά απαντώνται και μετά την ηλικία των δύο, όπου βέβαια αρχίζουν να μειώνονται σημαντικά.

Όνομα παιδιού	Ηλικία	Παραγωγικά ρήματα	Λάθη Συμφωνίας	
			<i>n</i>	%
Φίλιππος	1;7	26	3	11,5
	1;8	34	12	35,3
Πέτρος	2;0	16	2	12,5
	2;2	19	2	10,5
Άρης	1;8	16	7	43,8
	1;9	21	2	9,5
	1;10	39	0	0
	1;11	63	15	23,8
	2;0	42	4	9,5
	2;1	51	4	7,8
	2;2	63	1	1,6

Πίνακας 19. Λάθη Συμφωνίας ως προς το σύνολο των παραγωγικών ρημάτων (εξαιρώντας συνδετικά ρήματα είμαι και προστακτικές).

Παρατηρώντας τον Πίνακα 19 φαίνεται ότι τα λάθη συμφωνίας Ρήματος –Υποκειμένου ανέρχονται γύρω στο 10% πριν την ηλικία των 2;0, με εξαίρεση κάποιους μήνες όπου υπάρχουν κάποια ξεσπάσματα¹⁸. Για τον Φίλιππο στα 1:08 όπου το ποσοστό λαθών συμφωνίας είναι 35,3% και για τον Άρη είναι 43,8% και 23,8% για τους μήνες 1:08 και 1:11 αντίστοιχα. Με τη πρώτη ματιά, τα ποσοστά λαθών Συμφωνίας Ρήματος – Υποκειμένου στην παρούσα έρευνα για την Κυπριακή Ελληνική παρουσιάζονται αρκετά χαμηλότερα από αυτά που αναφέρουν οι Varlokosta et al. (1996, 1998) (14,5%) αλλά από τη άλλη, πολύ υψηλότερα από τα αντίστοιχα των Doukas & Marinis (2012) (0,7 - 1,9%) για τα Ελληνικά. Το γεγονός αυτό θα επέτρεπε την αμφισβήτηση των θεωριών για πρώιμη κατάκτηση των λειτουργικών προβολών από τα παιδιά και συμμόρφωση τους με τους γραμματικούς κανόνες της γλώσσας-στόχου, δηλαδή την Κυπριακή Ελληνική. Παρ' όλα αυτά, κάτι τέτοιο δεν ισχύει, αφού, όπως θα φανεί στη συνέχεια, από μια προσεκτικότερη μελέτη των λαθών Συμφωνίας προκύπτει ότι δεν είναι πραγματικά λάθη, αλλά αφορούν περιπτώσεις μη Συμφωνίας. Παραδείγματος χάρη, όλες οι παρακάτω φράσεις (41α-ε) με τη πρώτη ματιά δείχνουν να είναι λάθη Συμφωνίας Ρήματος – Υποκειμένου.

¹⁸ Στις περιπτώσεις που τα Υποκείμενα ήταν κενά, η κρίση για το εάν είχαν σωστή Συμφωνία ή όχι έγινε μελετώντας το περιεχόμενο και λαμβάνοντας υπόψη πληροφορίες από τους ίδιους τους γονείς, οι οποίοι και πραγματοποιούσαν τις ηχογραφήσεις.

- (41) α. *Άρης:* τίτσει
ανοίξει(-3SG.PERF)
‘Να το ανοίξεις (-ω, -ούμε).’
Μητέρα: όι, εν θα το ανοίξουμε τωρά
‘Όχι, δεν θα το ανοίξουμε τώρα.’
(Άρης, 1;8)
- β. *Μπαμπάς:* τι κάνουμε το ψαλίδι Φίλιππε;
Φίλιππος: κόττει
κόψει(-3SG.PERF)
‘Να κόψουμε (-ω, -εις).’
Μπαμπάς: να κόψει, ναι
(Φίλιππος, 1;8)
- γ. *Μητέρα:* έλα
Φίλιππος: ενι μπορεί
NEG μπορεί(-3SG.IMPERF)
‘Δεν μπορώ.’
(Φίλιππος 1;7)
- δ. *Άρης:* θέλει α πάει
θέλει(-3SG.IMPERF) να πάει(-3SG.PERF)
‘θέλω να πάω.’
Μητέρα: που θέλεις να πάεις;
(Άρης, 1:11)
- ε. *Φίλιππος:* παίκετε
παίξετε(-2PL.PERF)
‘Να παίξω (-ουμε).’
Μητέρα: με ποιο να παίζεις;
(Φίλιππος, 1;8)

3.4. Εμφάνιση μορφών –ει

3.4.1. Συσχέτιση λαθών Συμφωνίας με μορφές –ει

Αφού, λοιπόν, έγινε μια λεπτομερής ανάλυση των στοιχείων της Συμφωνίας Ρήματος-Υποκειμένου, τώρα θα στρέψουμε την προσοχή μας στο σημαντικότερο μέρος της μελέτης: στα ρήματα με τη κατάληξη –ει θα επιχειρήσουμε να δώσουμε μια ξεκάθαρη απάντηση όσον αφορά την πρώτη μας υπόθεση, δηλαδή, το εάν υπάρχουν (άκλιτες) μορφές –ει και στην Κυπριακή Ελληνική.

Αν και η φύση και τα χαρακτηριστικά των μορφών –ει αναλύθηκαν σε προηγούμενα Υποκεφάλαια (Υποκεφάλαιο 1.3 – Το φαινόμενο ΠΑ στην Κοινή Ελληνική), και επομένως δεν χρειάζεται να επαναληφθεί η περιγραφή τους, αυτό που αξίζει να υπενθυμιστεί, είναι ότι είναι ταυτόσημα φωνολογικά και μορφολογικά με την συνοπτική, μη παρελθοντική μορφή

του 3^{ου} ενικού προσώπου¹⁹. Αυτό είναι ένα χρήσιμο στοιχείο, το οποίο θα συνδεθεί με τα αποτελέσματα του Πίνακα 20.

Όνομα παιδιού	Ηλικία	ΜΜΕ	Λάθη Συμφωνίας		Σύνολο λαθών Συμφωνίας
			Μορφές –ει	Μη μορφές –ει	
			<i>n</i>	<i>n</i>	<i>N</i>
Φίλιππος	1;7	1,39	3	0	3
	1;8	1,54	10	2	12
Πέτρος	2;0	1,35	2	0	2
	2;2	1,59	1	1	2
Άρης	1;8	1,26	7	0	7
	1;9	1,46	1	1	2
	1;10	1,58	0	0	0
	1;11	1,72	13	2	15
	2;0	1,92	3	1	4
	2;1	2,18	4	0	4
	2;2	2,38	1	0	1
<i>Σύνολο</i>			45 (86,5%)	7 (13,5%)	52

Πίνακας 20. Ποσοστό μορφών –ει και υπόλοιπων ρημάτων σε σχέση με τα λάθη Συμφωνίας.

Η μελέτη του παραπάνω πίνακα αποκαλύπτει ότι η συντριπτική πλειοψηφία (45/52) των λαθών Συμφωνίας που έγιναν από τα τρία παιδιά που συμμετείχαν στην έρευνα, εμπλέκει μορφές –ει. Δηλαδή, παραγωγές όπως το παράδειγμα (41ε) που επαναλαμβάνεται παρακάτω ως (42ε) ήταν εξαιρετικά σπάνιες ($n=7$), ενώ παραγωγές όπως τα παραδείγματα (41α, 41β, 41γ, 41δ) που επαναλαμβάνονται παρακάτω ως (42α, 42β, 42γ, 42δ) ήταν η πλειοψηφία των περιπτώσεων ($n=45$).

- (42) α. *Άρης:* τίτσει
ανοίξει(-3SG.PERF)
‘Να το ανοίξεις (-ω, -ούμε).’
Μητέρα: όι, εν θα το ανοίξουμε τώρα
‘Όχι, δεν θα το ανοίξουμε τώρα.’
(Άρης, 1;8)
- β. *Μπαμπάς:* τι κάνουμε το ψαλίδι Φίλιππε;
Φίλιππος: κότει
κόψει-3SG.PERF
‘Να κόψουμε (-ω, -εις).’
Μπαμπάς: να κόψει, ναι
(Φίλιππος, 1;8)

¹⁹ Οι μορφές –ει της Κοινής Ελληνικής είναι ταυτόσημες, φωνολογικά και μορφολογικά και με τη μη παρεμφατική ρηματική μορφή (ή αλλιώς «ενεργητική μετοχή») που συνοδεύει τους περιφραστικούς χρόνους. Στην παρούσα μελέτη, όμως, δεν γίνεται συσχέτιση των μορφών –ει με τις μη παρεμφατικές ρηματικές μορφές καθώς, όπως αναλύθηκε ήδη, οι δύο αυτές δομές δεν έχουν τα ίδια σημασιολογικά χαρακτηριστικά.

- γ. *Μητέρα:* έλα
Φίλιππος: ενι μπορεί
 NEG μπορεί(-3SG.IMPERF)
 ‘Δεν μπορώ.’
 (Φίλιππος 1;7)
- δ. *Άρης:* θέλει α πάει
 θέλει(-3SG.IMPERF) να πάει(-3SG.PERF)
 ‘θέλω να πάω.’
Μητέρα: που θέλεις να πάεις;
 (Άρης, 1;11)
- ε. *Φίλιππος:* παίκετε
 παίζετε(-2PL.PERF)
 ‘Να παίζω.’
Μητέρα: με ποιο να παίζεις;
 (Φίλιππος, 1;8)

Το παραπάνω εύρημα, μάλιστα, έρχεται σε συμφωνία και με προηγούμενες έρευνες που έγιναν για την Κοινή Ελληνική (Varlokosta et al. 1996, 1998; Doukas & Marinis, 2012; a.o.). Από την άλλη, τα λάθη Συμφωνίας που δεν εμπλέκουν τις μορφές *-ει* (42ε) είναι σχεδόν μηδαμινά, ενώ σε αρκετούς μήνες δεν παρουσιάζονται καθόλου λάθη Συμφωνίας άλλων ρηματικών μορφών, δηλαδή ρηματικών τύπων που δεν είναι μορφές *-ει*. Με άλλα λόγια, εάν δεν υπήρχαν οι μορφές *-ει*, τα λάθη Συμφωνίας θα ήταν 7 από το σύνολο των 390 παραγωγικών ρημάτων.

Τα παραπάνω στοιχεία υποδεικνύουν ότι δεν είναι τα λάθη Συμφωνίας που «γεννούν» τις μορφές *-ει*, αλλά το αντίθετο. Η ύπαρξη, δηλαδή, των άκλιτων μορφών *-ει* αυξάνει τον αριθμό των φαινομενικών λαθών Συμφωνίας. Αν πράγματι ισχύει αυτό και οι μορφές *-ει* δεν είναι πραγματικά λάθη Συμφωνίας, αλλά αποτελούν περιπτώσεις μη Συμφωνίας, τότε τα πραγματικά λάθη Συμφωνίας για τα δεδομένα μας είναι 1,8% (7/390). Το τελευταίο μάλιστα, συμφωνεί με τις θεωρίες κατάκτησης της γλώσσας, που υποστηρίζουν ότι όλες οι λειτουργικές προβολές του συντακτικού δέντρου είναι παρούσες στα παιδιά, από τα πρώιμα στάδια, και επομένως τα λάθη συμφωνίας είναι ελάχιστα (πρβλ. Πίνακα 2).

Όσον αφορά στην πρώτη υπόθεση, δηλαδή στο εάν υπάρχουν μορφές *-ει* στην Κυπριακή Ελληνική, όπως έχει γίνει ήδη κατανοητό, η απάντηση είναι ότι οι μορφές *-ει* όντως υπάρχουν στην συγκεκριμένη γλώσσα. Αυτό στηρίζεται από το γεγονός ότι οι μορφές με τη κατάληξη *-ει* αποτελούν μακράν τη συχνότερη περίπτωση μη συμφωνίας μεταξύ του Ρήματος και Υποκειμένου (86.5%). Παρακάτω θα επιχειρηθεί να δοθεί απάντηση σε σημαντικά ερωτήματα σχετικά με τις μορφές *-ει*, όπως: Ποια είναι η συχνότητα εμφάνισης; Σε ποιες ηλικίες εμφανίζονται; Μπορούν να συνδεθούν με ένα γενικότερο φαινόμενο;

3.4.2. Ποσοστά εμφάνισης μορφών *-ει* ως προς το σύνολο των ρημάτων

Τα λάθη Συμφωνίας εμφανίζονται τυπικά με μια συγκεκριμένη μορφή: τη μορφή *-ει*. Όπως προαναφέρθηκε και αναλύθηκε στην Εισαγωγή, αυτή η μορφή έχει θεωρηθεί για τα Ελληνικά από τους Varlokosta et al. (1996, 1998) ως η αντίστοιχη μορφή των προαιρετικών παρεμφάτων άλλων γλωσσών. Από τη στιγμή, λοιπόν, που αυτή η μορφή εμφανίζεται και στην Κυπριακή Ελληνική, η έρευνα θα εστιάσει σε αυτή για εξαγωγή συμπερασμάτων όσον αφορά το συγκεκριμένο φαινόμενο στην Κυπριακή.

Όνομα παιδιού	Ηλικία	ΜΜΕ	Παραγωγικά ρήματα	Μορφές –ει	
				n	%
Φίλιππος	1;7	1,39	26	3	9,1
	1;8	1,54	34	10	24,4
Πέτρος	2;0	1,35	16	2	7,1
	2;2	1,59	19	1	2,9
Άρης	1;8	1,26	16	7	38,9
	1;9	1,46	21	1	4,2
	1;10	1,58	39	0	0
	1;11	1,72	63	13	19,7
	2;0	1,92	42	3	6,1
	2;1	2,18	51	4	6,3
	2;2	2,38	63	1	1,4

Πίνακας 21. Ποσοστά μορφών –ει ως προς το σύνολο των ρημάτων που αναλύθηκαν.

Στον πίνακα 21 μπορεί να παρατηρηθεί η συχνότητα εμφάνισης αυτών των μορφών ανά παιδί, σε κάθε μήνα. Φαίνεται ότι τα ποσοστά εμφάνισης των μορφών –ει ποικίλουν από παιδί σε παιδί και από μήνα σε μήνα, ενώ με τα υπάρχοντα δεδομένα δεν προκύπτει κάποιο ξεκάθαρο μοτίβο εμφάνισης. Σε γενικές γραμμές, όμως τα ποσοστά των μορφών –ει κυμαίνονται γύρω στο 4-9% με κάποια ξεσπάσματα στο Φίλιππο (24,4%) και στον Άρη (38,9% και 19,7%). Μετά την ηλικία των 2;0 οι μορφές αυτές σταδιακά μειώνονται, μέχρι να εκλείψουν τελείως (1/63 – Άρης 2;2).

Κατά τους μήνες που υπάρχει η έκρηξη χρήσης των μορφών –ει, τα ποσοστά τους προσεγγίζουν αρκετά την εικόνα που παρουσιάζουν οι Varlokosta et al. (1998)²⁰. Όσον αφορά τα ποσοστά εμφάνισης των ΠΑ στις άλλες γλώσσες, αν και στις Ρομανικές και Γερμανικές γλώσσες τα ποσοστά εμφάνισής τους παρουσιάζουν μεγάλη διακύμανση (Πίνακας 1), είναι αρκετά υψηλότερα από αυτά της Κυπριακής Ελληνικής που παρατίθενται στην παρούσα μελέτη.

3.4.3. Κατανομή των θεμάτων Όψης των μορφών –ει

Αφού αναλύθηκαν τα δεδομένα σχετικά με τα ποσοστά εμφάνισης των μορφών –ει της Κυπριακής Ελληνικής, τώρα θα ακολουθήσει η ανάλυση της κατανομής των θεμάτων Όψης²¹. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 22.

²⁰ Το ποσοστό εμφάνισης των μορφών –ει για τα δεδομένα των Varlokosta et al., (1996, 1998), υπολογίστηκε από τους Πίνακες 5 και 6 που βρίσκονται στο άρθρο των Varlokosta et al., (1998) σελ. 197.

²¹ Η κατηγοριοποίηση των ρηματικών μορφών (μορφές –ει/ χωρίς Συμφ, μορφές –ει/ με Συμφ και μη μορφές –ει) έγινε με βάση το διαχωρισμό που έκανε η Varlokosta, (2005) μελετώντας το ίδιο χαρακτηριστικό των ρηματικών μορφών της Κοινής Ελληνικής.

	Συνοπτικό		Μη συνοπτικό		Σύνολο
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>N</i>
Μορφές –ει / χωρίς Συμφ.	22	48,9	23	51,1	45
Μορφές –ει / με Συμφ.	29	40,3	43	59,7	72
Μη μορφές –ει	176	64,5	97	35,5	273

Πίνακας 22. Κατανομή θεμάτων ως προς τον συνολικό αριθμό των ρημάτων που αναλύθηκαν.

Αρχικά, αυτό που παρατηρείται είναι ότι και τα δύο θέματα Όψης (συνοπτικό και μη συνοπτικό) εμφανίζονται και στις 3 κατηγορίες ρημάτων, χωρίς να υπάρχει κάποια ιδιαίτερη προτίμηση σε κάποιο θέμα Όψης από κάποια κατηγορία ρημάτων. Αυτό σημαίνει, ότι οι Κυπριακές μορφές –ει εμφανίζονται και με τα δύο θέματα Όψης (συνοπτικό και μη συνοπτικό), γεγονός που τις διακρίνει από τις Ελληνικές μορφές –ει, οι οποίες εμφανίζονται, τυπικά, με το συνοπτικό θέμα Όψης (Varlokosta, 2005). Παρ' όλα αυτά, ο πιο πάνω διαχωρισμός επιτρέπει τη σύγκριση μεταξύ των τριών ομάδων, για να διαπιστωθεί εάν υπάρχει συσχέτιση της Όψης με άλλα χαρακτηριστικά.

Πρώτα, θα παρουσιαστεί η σύγκριση μεταξύ των ομάδων *μορφές –ει με Συμφ.* και *μορφές –ει χωρίς Συμφ.*, όπου με μόνη διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων την ύπαρξη ή όχι της Συμφωνίας. Παρατηρείται ότι οι *μορφές –ει χωρίς Συμφ.* παρουσιάζουν ελάχιστη αύξηση (8,6%) του συνοπτικού τύπου σε σχέση με τις αντίστοιχες μορφές με Συμφωνία Ρήματος – Υποκειμένου. Η συσχέτιση μεταξύ του συνοπτικού θέματος Όψης και της απουσίας Συμφωνίας έχει υποστηριχθεί και από τους Varlokosta et al. (1998) (βλ. Ενότητα 1.3.2.), γεγονός το οποίο έγινε αργότερα ευρέως αποδεκτό (Bare Perfective Hypothesis, Hyams, 2002). Παρ' όλα αυτά, αν λάβουμε υπ' όψιν το μικρό δείγμα ρημάτων και τη μικρή διαφορά των ποσοστών στην Κυπριακή Ελληνική, οποιοδήποτε απόλυτο συμπέρασμα θα ήταν επισφαλές.

Στη συνέχεια συγκρίναμε τις μορφές –ει, με Συμφωνία Ρήματος – Υποκειμένου, και τις μη μορφές –ει, οι οποίες παρουσιάζουν επίσης Συμφωνία²². Το διαφοροποιητικό χαρακτηριστικό αυτών των δύο ομάδων είναι η κατάληξη του ρήματος (δηλαδή –ει έναντι λοιπών καταλήξεων). Τα ρήματα με κατάληξη –ει συνδέονται σε κάποιο βαθμό με το μη συνοπτικό θέμα Όψης, αφού παρουσιάζουν μεγαλύτερη προτίμηση σε αυτόν τον τύπο (59,7%) σε σύγκριση με τις μη μορφές –ει όπου μόνο το 35,5% εμφανίζεται με μη συνοπτικό θέμα. Αυτό δεν πρέπει να προκαλεί έκπληξη, εάν ληφθεί υπόψη μια σειρά παραγόντων που φαίνεται να προκαλούν τη συγκεκριμένη συσχέτιση. Όπως έχει ήδη υπογραμμιστεί στην Ενότητα 3.3.2. (βλ. Πίνακα 17), το 3^ο ενικό είναι το πρόσωπο που συναντάται πιο συχνά στον αυθόρμητο παιδικό λόγο. Επίσης, είναι γνωστό ότι οι δραστηριότητες που βρίσκονται σε εξέλιξη και οι παροντικές καταστάσεις εκφράζονται με Ενεστώτα Χρόνο, ο οποίος εμφανίζεται αποκλειστικά με τον μη συνοπτικό τύπο. Από την άλλη, όπως θα φανεί στη συνέχεια, παρατηρήθηκε ότι τα παιδιά της παρούσας έρευνας τόσο για παρελθοντικές όσο και για μελλοντικές καταστάσεις χρησιμοποιούσαν αποκλειστικά το συνοπτικό θέμα Όψης. Λαμβάνοντας, λοιπόν, υπ' όψιν ότι η κατάληξη –ει μπορεί να υπάρχει είτε σε Ενεστώτα (μη συνοπτικό) όπως στην πρόταση (43α), είτε σε Μέλλοντα (συνοπτικό) όπως στην πρόταση (43β), σε αντίθεση με τις άλλες μορφές 3^{ου} προσώπου που αναφέρονται σε Αόριστο

²² Στην Ενότητα 3.2.1. γίνεται σαφές ότι τα λάθη Συμφωνίας αφορούν, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, τις μορφές –ει. Επομένως, στα ρήματα με άλλη κατάληξη πέρα της κατάληξης –ει παρουσιάζονται ελάχιστα λάθη Συμφωνίας (*n*=7) τα οποία δεν είναι ικανά να αλλοιώσουν την εικόνα που δημιουργείται με βάση αυτή τη σύγκριση.

(συνοπτικό), είναι λογικό τα ρήματα με κατάληξη *-ει* να έχουν μεγαλύτερη προτίμηση στο μη συνοπτικό.

- (43) α. *Μητέρα:* οι παντοφλίτσες, που είναι;
Άρης: φορεί παντοφλίτσες
 φοράει(-3SG.IMPERF) παντοφλίτσες
 ‘Τις φοράω τις παντοφλίτσες.’

(Άρης, 2;0)

- β. *Πέτρος:* α πάτει, πάτει
 να/θα σπάσει(-3SG.PERF) σπάσει
 ‘Να/θα το σπάσω.’

(Πέτρος, 2;0)

Επομένως, οι άκλιτοι ρηματικοί τύποι της Κυπριακής Ελληνικής συναντώνται τόσο με το συνοπτικό όσο και με το μη συνοπτικό θέμα, κάτι το οποίο δεν ισχύει για τις μορφές *-ει* της Κοινής Ελληνικής. Επιπλέον, τα στοιχεία από τις έρευνες των σημασιολογικών χαρακτηριστικών των Ελληνικών μορφών *-ει* (Varlokosta, 2005; Hyams, 2002) αποδεικνύουν ότι το θέμα Όψης είναι καθοριστικό για το σημασιολογικό φορτίο των μορφών αυτών. Λαμβάνοντας υπ’ όψη τα ανωτέρω, είναι αναμενόμενο το γεγονός ότι αυτή η διαφορά μεταξύ των Κυπριακών και των Ελληνικών μορφών *-ει*, ως προς τη κατανομή θέματος Όψης, θα προκαλεί περαιτέρω διαφορές μεταξύ των μορφών αυτών και σε σημασιολογικό επίπεδο, πράγμα που θα αναλύσουμε στη συνέχεια αυτού του Κεφαλαίου.

3.4.4. Κατανομή κενών και εκπεφρασμένων Υποκειμένων των μορφών *-ει*

Σε αυτήν την ενότητα θα συζητηθεί η συσχέτιση που υπάρχει μεταξύ των μορφών *-ει* στην Κυπριακή Ελληνική, με τη κατανομή κενών και εκπεφρασμένων Υποκειμένων. Η Κυπριακή Ελληνική ακολουθεί την Κοινή Ελληνική ως προς τη δυνατότητα παράλειψης του φανερού Υποκειμένου. Παρακάτω, ακολουθεί μια ανάλυση των προτιμήσεων ως προς τη εμφάνιση ή μη του Υποκειμένου των Κυπριακών μορφών *-ει*.

	Κενό Υποκείμενο	Εκπεφρ. Υποκείμενο
Μορφές <i>-ει</i>	45/45	0/45
Ποσοστό %	100	0

Πίνακας 23. Κατανομή κενών και εκπεφρασμένων Υποκειμένων των μορφών *-ει*.

Παρατηρώντας τον Πίνακα 23, μπορεί αβίαστα να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι οι συγκεκριμένες μορφές εμφανίζονται αποκλειστικά με κενό Υποκείμενο. Προτάσεις, όπως το παράδειγμα (42), με κενό Υποκείμενο και μορφές *-ει* είναι τυπικές.

Αυτό είναι ένα ακόμα στοιχείο που συνδέει τις μορφές *-ει* που έχουν βρεθεί στην Κυπριακή Ελληνική με τις αντίστοιχες της Κοινής Ελληνικής, αφού όπως έχει υποστηριχθεί, για τα Ελληνικά, οι εν λόγω μορφές τυπικά εμφανίζονται με κενά Υποκείμενα (βλ. Ενότητα 1.3.2., Πίνακας 6). Επιπρόσθετα, αυτό το χαρακτηριστικό των Κυπριακών μορφών *-ει* συνδέει τις μορφές αυτές και με τα ΠΑ των Ρομανικών και Γερμανικών γλωσσών, στις οποίες έχει παρατηρηθεί το ίδιο φαινόμενο (βλ. Υποενότητα 1.2.5.2.).

Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί ότι πολλές πρόσφατες έρευνες που μελετούν τις άκλιτες μορφές σε παιδιά που κατακτούν γλώσσες κενού Υποκειμένου έχουν εντοπίσει το εν λόγω

φαινόμενο. Πιο συγκεκριμένα, για τα Σλοβενικά (Rus & Chandra, 2005), τα Ρουμανικά (Avram & Coene, 2007, 2011) αλλά και τα Ισπανικά (Grinstead, 2000; Buesa Garcia, 2007) οι ερευνητές παρουσιάζουν την ίδια εικόνα, όσον αφορά τη συσχέτιση διαφόρων άκλιτων τύπων με κενό Υποκείμενο, επομένως, αυτά τα στοιχεία από την Κυπριακή Ελληνική είναι αναμενόμενα.

3.5. Σημσιολογικά χαρακτηριστικά μορφών –ει

Για τη συσχέτιση των μορφών –ει της Κυπριακής Ελληνικής με τις αντίστοιχες της Κοινής Ελληνικής αλλά και με τα ΠΑ, απαιτείται η σύγκριση των σημσιολογικών ιδιοτήτων που μεταφέρουν αυτές οι μη κλιτές μορφές. Ένα μεγάλο μέρος της έρευνας των ΠΑ είχε σαν κύριο στόχο να περιγράψει με ακρίβεια το σημσιολογικό φορτίο αυτών των μορφών ως προς τη Χρονική αναφορά, τη Γεγονοτικότητα και τη Τροπικότητα. Το ίδιο μοτίβο διερεύνησης ακολούθησε και η μελέτη των Ελληνικών μορφών –ει. Σε αυτό το Υποκεφάλαιο, θα παρουσιαστούν τα σημσιολογικά χαρακτηριστικά που μεταφέρουν οι μορφές –ει της Κυπριακής Ελληνικής έτσι ώστε να εντοπιστεί η οποιαδήποτε ταύτιση υπάρχει μεταξύ των διάφορων παιδικών μη κλιτών μορφών σε σημσιολογικό επίπεδο.

Στην Ενότητα 3.4.3, έχει παρουσιαστεί η κατανομή θεμάτων Όψης στις Κυπριακές μορφές –ει. Όπως θα φανεί στη συνέχεια, το στοιχείο Όψης είναι καθοριστικό για την απόδοση των σημσιολογικών ιδιοτήτων στις μορφές αυτές. Αρχικά, στην Ενότητα 3.5.1 θα συζητηθεί πώς το θέμα Όψης καθορίζει τη Χρονική αναφορά στις μορφές –ει, είτε σε παροντική είτε σε μελλοντική αναφορά. Στη συνέχεια (Ενότητα 3.5.2.), θα αναδειχθεί η άμεση σύνδεση που υπάρχει μεταξύ της Γεγονοτικότητας, του θέματος Όψης και κατ' επέκταση της Χρονικής αναφοράς. Τέλος, στην Ενότητα 3.5.3 γίνεται ανάλυση των μορφών –ει ως προς τη Τροπικότητα. Από τα δεδομένα προκύπτει πως η ύπαρξη ή μη της τροπικότητας στις μορφές –ει δεν είναι ένα αυτόνομο στοιχείο, αλλά αντιθέτως είναι ένα σημσιολογικό χαρακτηριστικό το οποίο είναι απόλυτα εξαρτημένο από ένα μορφολογικό χαρακτηριστικό, όπως είναι το θέμα Όψης.

3.5.1. Χρονική αναφορά

Ένα σημαντικό σημσιολογικό στοιχείο ή χαρακτηριστικό που διερευνάται σε όλες σχεδόν τις μελέτες που ασχολούνται με τα ΠΑ ειδικότερα, αλλά και με τις πρώιμες άκλιτες μορφές γενικότερα, είναι η Χρονική αναφορά αυτών των ρηματικών μορφών. Η ανάλυση της Χρονικής αναφοράς των μορφών –ει των δεδομένων μας είναι δίνει αρκετά σημαντικά στοιχεία για τη συμπεριφορά των μορφών –ει ως προς αυτό το χαρακτηριστικό.

Πριν προχωρήσουμε, όμως, σε περαιτέρω ανάλυση των πινάκων που ακολουθούν, αξίζει να σημειωθεί ότι στα δεδομένα μας δεν υπήρχε ξεκάθαρο μοτίβο μεταξύ Χρονικής αναφοράς των ρημάτων και των μορφών –ει σε σχέση με την ηλικία. Δηλαδή, η χρονική αναφορά όλων των ρηματικών μορφών (συμπεριλαμβανομένων και των μορφών –ει) δεν άλλαζε με ένα ξεκάθαρο και συστηματικό τρόπο με το πέρασμα της ηλικίας. Αυτό που φαίνεται να επηρέαζε την χρονική αναφορά των ρημάτων είναι το εκάστοτε επικοινωνιακό πλαίσιο συζήτησης και η σχέση μεταξύ των συνομιλητών. Για τους λόγους αυτούς και δεν επιλέχθηκε να δημιουργηθεί πίνακας για την Χρονική αναφορά σε σχέση με την ηλικία.

β. kami nana
 κάνει(-3SG.PERF) νανά
 ‘Να/θα κάνω νάνι.’

(Αρης, 2;2)

3.5.2. Γεγονοτικότητα

Όπως έχει επισημανθεί στην Εισαγωγή, στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχει ξεκάθαρη συσχέτιση των ΠΑ με τη Γεγονοτικότητα (Winjen, 1996; Hyams, 2002; a.o.). Η συσχέτιση αυτή, βέβαια, βρέθηκε να υπάρχει και στην Κοινή Ελληνική (μεταξύ μορφών *-ει* και Γεγονοτικότητας) από την Varlokosta (2005). Επομένως, θα είχε ενδιαφέρον να δούμε τι συμβαίνει στην Κυπριακή Ελληνική και τις μορφές *-ει* που εμφανίζονται σ’ αυτή.

	Σύνολο	Γεγονοτικά		Μη Γεγονοτικά	
		<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Μορφές <i>-ει</i> χωρίς Συμφ.	45	30	66,66	15	33,33
Μορφές <i>-ει</i> με Συμφ.	72	57	79,16	15	20,84
Μη μορφές <i>-ει</i>	273	203	74,35	70	25,65

Πίνακας 26. Οι ρηματικές παραγωγές των παιδιών, σε σχέση με τη Γεγονοτικότητα (εξαιρούνται οι προστακτικές και τα συνδετικά ρήματα είμαι).

Ακολουθώντας τη Varlokosta (2005), έγινε ανάλυση του συνόλου των ρηματικών παραγωγών των παιδιών της μελέτης μας σε σχέση με την Γεγονοτικότητα και τις τρεις κατηγορίες των ρηματικών τύπων, όπως αυτές τέθηκαν από την ερευνήτρια. Αρχικά οι ρηματικές παραγωγές χωρίστηκαν σε τρεις κατηγορίες: μορφές *-ει* χωρίς Συμφωνία, μορφές *-ει* με Συμφωνία και μη μορφές *-ει*. Στη συνέχεια, ελέγχθηκε η σχέση των τριών αυτών κατηγοριών με την Γεγονοτικότητα (Πίνακας 26). Τα αποτελέσματα, όμως, όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα, δεν έρχονται σε συμφωνία ούτε με τα δεδομένα της Κοινής Ελληνικής (Varlokosta, 2005), ούτε με τα ΠΑ των άλλων γλωσσών (Winjen 1996, Hyams, 2002). Μάλιστα, για να διαπιστωθεί το εάν υπάρχει Στατιστικώς Σημαντική Διαφορά (ΣΣΔ) μεταξύ του ποσοστού των γεγονοτικών μορφών *-ει* των δικών μας δεδομένων και του ποσοστού των γεγονοτικών μορφών *-ει* των δεδομένων της Κοινής Ελληνικής (Varlokosta, 2005) διενεργήθηκε Independent Samples t-Test. Το αποτέλεσμα του τεστ αποδέχεται την εναλλακτική υπόθεση, δηλαδή ότι υπάρχει ΣΣΔ μεταξύ των δεδομένων μας και των δεδομένων της Varlokosta (2005), καθώς το *p* βρέθηκε μικρότερο του 0,05 ($p=0,017$). Αυτό σημαίνει ότι οι Κυπριακές μορφές *-ει* δεν έχουν τόσο έντονο το στοιχείο της Γεγονοτικότητας όσο οι μορφές *-ει* της Κοινής Ελληνικής (Varlokosta, 2005). Ακόμα, το μοτίβο που παρατηρείται στις μορφές *-ει* της Κυπριακής Ελληνικής είναι κατά κάποιον τρόπο, αντίθετο από αυτό που παρατήρησε η Varlokosta (2005) για τις Ελληνικές μορφές *-ει*, δηλαδή, το στοιχείο της Γεγονοτικότητας σχετίζεται λιγότερο με τις μορφές *-ει* σε σύγκριση με τα υπόλοιπα ρήματα στην Κυπριακή Ελληνική.

Στους πίνακες που ακολουθούν (27 και 28) γίνεται φανερή η σχέση των θεμάτων Όψης με τη Γεγονοτικότητα. Στους δύο πίνακες που αφορούν τις μορφές *-ει* (χωρίς Συμφωνία) και τα υπόλοιπα ρήματα αντίστοιχα φαίνεται ξεκάθαρα ότι τα μη γεγονοτικά (καταστασιακά – stative) ρήματα συναντώνται μόνο με μη συνοπτικό θέμα Όψης. Αυτό σημαίνει ότι τα ρήματα που εμφανίζονται με συνοπτικό θέμα Όψης περιορίζονται στα γεγονοτικά ρήματα. Το παραπάνω ισχύει και για τις μορφές *-ει* και για τα υπόλοιπα ρήματα.

	Σύνολο ρημάτων		Γεγονοτικότητα		Μη Γεγονοτικότητα	
	<i>n</i>		<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Μη Συνοπτικό	23		8	34,8	15	65,2
Συνοπτικό	22		22	100	0	0

Πίνακας 27. Τα θέματα Όψης των μορφών –ει σε σχέση με τη Γεγονοτικότητα.

	Σύνολο ρημάτων		Γεγονοτικότητα		Μη Γεγονοτικότητα	
	<i>n</i>		<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Μη Συνοπτικό	140		55	39,3	85	60,7
Συνοπτικό	205		205	100	0	0

Πίνακας 28. Τα θέματα Όψης των υπόλοιπων ρημάτων (εκτός από μορφές –ει χωρίς Συμφωνία σε σχέση με τη Γεγονοτικότητα).

Ένα ακόμα στοιχείο που προκύπτει από τη μελέτη των παραπάνω πινάκων είναι ότι στα ρήματα που εμφανίζονται με μη συνοπτικά θέματα, σε αντίθεση με τα συνοπτικά, υπάρχει ελεύθερη κατανομή ως προς την Γεγονοτικότητα. Το μη συνοπτικό θέμα Όψης εμφανίζεται συχνότερα σε καταστασιακά ρήματα (κάτι το οποίο ισχύει και για τις μορφές –ει, και για τα υπόλοιπα ρήματα), με ποσοστά μάλιστα, που είναι πολύ κοντά και για τις δύο κατηγορίες. Για την εξήγηση των παραπάνω διαπιστώσεων, πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν τα δεδομένα των παρακάτω πινάκων (Πίνακες 29 και 30).

	Παρελθόν		Παρόν		Μέλλον	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Γεγονοτικό	0	0	8	26,7	22	73,3
Μη Γεγονοτικό	0	0	15	100	0	0

Πίνακας 29. Η χρονική αναφορά των γεγονοτικών (*eventive*) και μη γεγονοτικών (*stative*) μορφών –ει.

	Παρελθόν		Παρόν		Μέλλον	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Γεγονοτικό	91/260	35,0	55/260	21,2	114/260	43,8
Μη Γεγονοτικό	0	0	85/85	100	0	0

Πίνακας 30. Η χρονική αναφορά των γεγονοτικών (*eventive*) και των μη γεγονοτικών (*stative*) υπόλοιπων ρημάτων (εκτός από μορφές –ει).

Όπως είναι φανερό, τα μη γεγονοτικά ρήματα αναφέρονται αποκλειστικά στο παρόν (δηλαδή εμφανίζονται μόνο σε Ενεστώτα χρόνο). Το παραπάνω προκύπτει αβίαστα, εάν λάβουμε υπ' όψιν το γεγονός ότι όλα τα μη γεγονοτικά (*stative*) ρήματα έχουν μη συνοπτικό θέμα (Πίνακες 27 και 28). Τα συμπεράσματα που βγαίνουν μελετώντας τους πέντε παραπάνω πίνακες συνοψίζονται ως εξής:

1. Η χρονική αναφορά στο παρόν συνεπάγεται μη συνοπτικό θέμα (Πίνακες 24 και 25), ακολουθώντας τους κανόνες της γραμματικής της Κυπριακής Ελληνικής (45).

(45) Ο Πέτρος παίζει/*παίζει τωρά.

2. Τα μη γεγονотικά (stative) ρήματα αναφέρονται αποκλειστικά στο παρόν (Πίνακες 29 και 30).

Συνεπώς, το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι όλα τα μη γεγονотικά ρήματα εμφανίζονται με μη συνοπτικό θέμα, κάτι το οποίο άλλωστε επιβεβαιώνεται και από τους Πίνακες 27 και 28.

3.5.3. Τροπικότητα

Η τροπικότητα έχει συνδεθεί άμεσα με τα ΠΑ (EMC) (Hyams, 2002), αλλά και με τις μορφές *-ει* της Κοινής Ελληνικής. Στην Κυπριακή Ελληνική, η τροπικότητα προσδίδεται στο ρήμα με τον ίδιο τρόπο όπως και στην Κοινή Ελληνική, και χρησιμοποιείται για να εκφράσει αναγκαιότητες, επιθυμίες, υποχρεώσεις κ.τ.λ. Σε αυτήν την Ενότητα θα αναλυθεί η σχέση των Κυπριακών μορφών *-ει* με την Τροπικότητα, για να εξεταστεί εάν οι μορφές αυτές μεταφέρουν αποκλειστικά μη πραγματική (irrealis) ερμηνεία, όπως οι αντίστοιχες μορφές στην Κοινή Ελληνική και τα ΠΑ.

Τα στοιχεία από το σχετικό πίνακα (Πίνακας 31), φαίνεται να μην επιβεβαιώνουν την παραπάνω υπόθεση, αφού οι μορφές *-ει* στα δεδομένα μας, σε μεγάλο βαθμό (23/50), εκφράζουν πραγματική (realis) ερμηνεία. Το γεγονός αυτό είναι σε θέση να διαφοροποιήσει τις Κυπριακές μορφές *-ει* από τις αντίστοιχες Ελληνικές και τα ΠΑ. Η διαφοροποίηση αυτή θα συζητηθεί περισσότερο στο επόμενο Κεφάλαιο, όπου μέσω της εξέτασης των διαφόρων μορφοσυνακτικών και σημασιολογικών χαρακτηριστικών των μορφών *-ει* της Κυπριακής Ελληνικής, θα γίνει μια προσπάθεια περιγραφής του *σταδίου προαιρετικών μη κλιτών μορφών* από το οποίο διέρχονται τα παιδιά σε πρώιμη ηλικία.

Το γεγονός ότι οι μορφές *-ει* δεν είναι αποκλειστικά μη πραγματικές (irrealis), αλλά ένα ποσοστό περίπου 50% μεταφέρει πραγματική (realis) ερμηνεία φαίνεται να προκύπτει από την αντίστοιχη κατανομή του θέματος Όψης. Αυτό γίνεται ξεκάθαρο από τον Πίνακα 31, όπου οι μη συνοπτικές μορφές *-ει* είναι πραγματικές (realis), και από την άλλη οι συνοπτικές μορφές *-ει* αφορούν μη πραγματικά (irrealis) περιβάλλοντα.

	Realis		Irrealis	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Μη Συνοπτικό	23	100	0	0
Συνοπτικό	0	0	22	100

Πίνακας 31. Κατανομή θεμάτων Όψης ως προς την πραγματική και μη πραγματική ερμηνεία των μορφών *-ει*.

Αυτά τα στοιχεία είναι νέα και οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το θέμα Όψης (συνοπτικό και μη συνοπτικό) μπορεί να καθορίσει, εκτός από τη Χρονική Αναφορά, και την Τροπικότητα στις μορφές *-ει* της Κυπριακής Ελληνικής²⁴. Το ίδιο ισχύει και για τα υπόλοιπα μη παρελθοντικά ρήματα (μορφές *-ει* με Συμφωνία Ρήματος – Υποκειμένου και μη μορφές *-ει*). Εξάλλου η απόλυτη σχέση που φαίνεται να ισχύει μεταξύ Όψης και Τροπικότητας κάνει προβλέψιμα τα αποτελέσματα της σύγκρισης των μορφών *-ει* και των λοιπών ρημάτων σχετικά με τη Τροπικότητα, εάν γίνει εξέταση της κατανομής των θεμάτων Όψης σε αυτά τα ρήματα παρατηρώντας τον σχετικό πίνακα.

Συνοψίζοντας, τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά των Κυπριακών μορφών *-ει* δεν έρχονται σε συμφωνία με τα αντίστοιχα χαρακτηριστικά των μορφών *-ει* και των ΠΑ των

²⁴ Ο συγκεκριμένος τρόπος αλληλεπίδρασης θέματος Όψης και Τροπικότητας φαίνεται και στην ανάλυση της Varlokosta (2005) όπου η υπεροχή του συνοπτικού θέματος Όψης στις μορφές *-ει* των Ελληνικών είναι άμεσα συνδεδεμένο με την μη πραγματική (irrealis) ερμηνεία που φαίνεται να είχαν οι μορφές αυτές.

Ρομανικών και Γερμανικών γλωσσών. Συγκεκριμένα, οι Κυπριακές μορφές *-ει* έχουν χρονική αναφορά είτε στο παρόν, είτε στο μέλλον, με την ίδια συχνότητα. Επίσης, αν και οι μορφές αυτές περιγράφουν συχνότερα γεγονότα (γεγονοτικές) παρά καταστάσεις (μη γεγονοτικές), η υπεροχή δεν είναι σε καμία περίπτωση τόσο απόλυτη όσο περιγράφεται από τους ερευνητές για τις Ελληνικές μορφές *-ει* και τα ΠΑ των Ρομανικών και Γερμανικών Γλωσσών. Τέλος οι μορφές *-ει* των Κυπριακών εκφράζουν με την ίδια συχνότητα πραγματική (realis) και μη πραγματική (irrealis) ερμηνεία. Σε αυτό το σημείο υπογραμμίζεται η αντιστοιχία που υπάρχει μεταξύ του θέματος Όψης και της Τροπικότητας, δηλαδή οι συνοπτικές μορφές *-ει* έφεραν τροπική, μη πραγματική (irrealis) ερμηνεία ενώ οι μορφές *-ει* με το μη συνοπτικό θέμα Όψης έφεραν χρονική, πραγματική ερμηνεία (realis). Στο Κεφάλαιο που ακολουθεί, θα συζητηθούν τα δεδομένα που προέκυψαν από την ανάλυση των μορφών *-ει* με στόχο την κατανόηση του φαινομένου που παρουσιάζεται σε πρώιμη ηλικία από τα παιδιά που κατακτούν την Κυπριακή Ελληνική. Επίσης, θα δοθεί έμφαση στις δύο υποθέσεις που τέθηκαν στην παρούσα μελέτη, και θα γίνει προσπάθεια να απαντηθούν μέσα από τα δεδομένα που παρουσιάστηκαν σε αυτό το Κεφάλαιο.

4. ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η ανάλυση των δεδομένων από την Κυπριακή Ελληνική ανέδειξε πολλά και ενδιαφέροντα στοιχεία, τα οποία χρήζουν διερεύνησης. Στόχος της συζήτησης, λοιπόν, είναι να δοθεί μια ικανοποιητική εξήγηση του φαινομένου των άκλιτων ρηματικών μορφών με τη κατάληξη *-ει*, που εμφανίζονται στην παιδική γλώσσα πριν την ηλικία των 2;0. Στο θεωρητικό υπόβαθρο έχει παρουσιαστεί μεγάλο μέρος της έρευνας των ΠΑ και των μορφών *-ει* της Κοινής Ελληνικής, που έχει γίνει κατά τις προηγούμενες δεκαετίες. Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας της παρούσας έρευνας κατάφερε να θεμελιώσει τη θεωρητική σκοπιά από την οποία παρατηρούνται οι άκλιτες μορφές της παιδικής γραμματικής της Κοινής Ελληνικής. Παρ' όλα αυτά, υφίστανται διαφωνίες και αντίλογοι μεταξύ των ερευνητών ως προς την εξήγηση του φαινομένου, γι' αυτό και η διερεύνηση του φαινομένου συνεχίζεται μέχρι και σήμερα.

Τα τελευταία χρόνια έχουν δημοσιευθεί αρκετές έρευνες που μελετούν το φαινόμενο ΠΑ σε διάφορες γλώσσες, και φαίνεται να ενισχύουν την άποψη ότι η φύση των συγκεκριμένων μορφών που εμφανίζονται στις παιδικές γραμματικές, αλλά και η διάρκεια του φαινομένου, εξαρτώνται από τα χαρακτηριστικά της γλώσσας-στόχου (Wexler et al. 2004; Legate & Yang, 2007). Σύμφωνα με αυτή την άποψη κάθε παιδική γλώσσα έχει τις δικές τις άκλιτες μορφές, οι οποίες είναι αποτέλεσμα των διαφορετικών χαρακτηριστικών της εκάστοτε γλώσσας, δηλαδή είναι *συγκεκριμένες για κάθε γλώσσα (language specific)*. Αυτό επιβεβαιώνεται και από τα αποτελέσματα πρόσφατων ερευνών, όπου για κάθε γλώσσα αναφέρεται ξεχωριστή άκλιτη μορφή. Ο Πίνακας 32 συγκεντρώνει τις άκλιτες ρηματικές μορφές των παιδιών σε διάφορες γλώσσες όπως αναφέρονται στη διεθνή βιβλιογραφία.

Ονομασία άκλιτων τύπων	Γλώσσα	Βιβλιογραφική πηγή
Bare Perfectives (<i>i</i> -forms)	Κοινή Ελληνική	Varlokosta et al. (1996, 1998)
Bare Subjunctives	Ρουμανικά	Avram & Coene (2007, 2011)
Bare Participles	Σλοβενικά	Rus & Chandra (2005)
Bare Verbs Optional Infinitives	Αγγλικά	Hyams (2002) Wexler (1993)
Root Infinitives	Ολλανδικά Γερμανικά Γαλλικά Σουηδικά Καταλανικά Ισπανικά Βασκικά	Winjen (1994) Rohrbacher & Vainikka (1994) Pierce (1992) Rohrbacher & Vainikka (1994) Liceras, Perales & Bel (2007) Liceras, Perales & Bel (2007) Liceras, Perales & Bel (2007)
Root Non-finite forms	Ισπανικά Καταλανικά	Grinstead (1998)

Πίνακας 32. Άκλιτες μορφές ανά γλώσσα.

Επομένως, για την εξήγηση των Κυπριακών μορφών *-ει* θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το θεωρητικό υπόβαθρο του φαινομένου. Επίσης, πρέπει να γίνει σύγκριση των χαρακτηριστικών των μορφών *-ει*, όπως έχουν παρουσιαστεί, με τα χαρακτηριστικά των μη κλιτών τύπων που έχουν εντοπιστεί σε άλλες γλώσσες.

4.1. Είναι οι μορφές *–ει* όντως μη κλιτές μορφές;

Αν και αυτή η ερώτηση βασίζεται σε μια τοποθέτηση, η οποία δίνεται περισσότερο από μη ειδικούς²⁵, κάποια από τα στοιχεία των αποτελεσμάτων μας αφήνουν το περιθώριο για τον σχηματισμό μιας τέτοιας υπόθεσης. Αυτό που είχε σχολιαστεί για το παράδειγμα (39) (το οποίο επαναδιατυπώνεται εδώ ως (46) για διευκόλυνση του αναγνώστη), είναι ότι τα παιδιά, σε κάποιες περιπτώσεις, αναφέρονται στον εαυτό τους με το 3^ο πρόσωπο ενικού. Αυτή η «γλωσσική συμπεριφορά», η οποία μάλιστα έχει παρατηρηθεί και διαγλωσσικά (Grinstead, 1998), γίνεται ξεκάθαρη στις περιπτώσεις, που το Υποκείμενο είναι φανερό και είναι το όνομα του ίδιου του παιδιού. Όπως φαίνεται και από την απάντηση της μητέρας στο παράδειγμα (46), συχνά οι γονείς ενισχύουν αυτή τη γλωσσική συμπεριφορά, αφού απευθύνονται στο παιδί σε 3^ο πρόσωπο αντί του 2^{ου}.

- (46) *Άρης:* Κάχετ η Λιλίκα τη βεάντα (τραγούδι)
                          ‘Κάθετα η Λιλίκα στη βεράντα’
Άρης: Τραουδά   Άρης
                          Τραγουδά(-3SG)   Άρης
                          ‘Τραγουδάει ο Άρης.’
Μητέρα: Τραουδά ο Άρης τωρά, ναι
                          ‘Τραγουδάει ο Άρης τώρα, ναι.’

(Άρης, 2;0)

Η υπόθεση, λοιπόν, ότι οι μορφές *–ει* είναι απόλυτα κλιτές, και μάλιστα τα παιδιά αναφέρονται στον εαυτό τους στο 3^ο πρόσωπο και όχι στο 1^ο, βρίσκει αρχικά έρεισμα στο ότι οι δομές αυτές είναι ταυτόσημες φωνολογικά και μορφολογικά με το 3^ο ενικό πρόσωπο. Η παραπάνω υπόθεση ενισχύεται επίσης και από το γεγονός ότι το σύνολο των μορφών *–ει* εκφράζεται με κενό Υποκείμενο (βλ. Πίνακα 23). Επομένως, είναι λογικό να ισχυριστεί κανείς ότι οι Κυπριακές μορφές *–ει* είναι πλήρως κλιτά ρήματα 3^{ου} προσώπου τα οποία συμφωνούν με ένα κενό Υποκείμενο, το οποίο είναι ένα κύριο όνομα (στις περισσότερες περιπτώσεις, το όνομα του παιδιού).

Η παραπάνω εξήγηση, που φαίνεται να κυριαρχεί ανάμεσα σε πολλούς μη ειδικούς, φαίνεται να είναι ελκυστική. Παρ’ όλα αυτά, ένας έλεγχος της υπόθεσης αυτής τόσο διαγλωσσικά όσο και ενδογλωσσικά μπορεί εύκολα να την καταρρίψει αναδεικνύοντας αρκετά αδύναμα σημεία της.

Αρχικά, όπως αναφέρεται και στα αποτελέσματα, η υπεργενίκευση της μορφής *–ει* (π.χ. *παίζ-ει*), δεν συνοδεύεται και από υπεργενίκευση άλλων μορφών 3^{ου} προσώπου (π.χ. *έπαιζ-ε*). Αυτή η παρατήρηση δεν μπορεί να εξηγηθεί από τη πιο πάνω υπόθεση, αφού εάν οι μορφές *–ει* ήταν αποτέλεσμα μιας «ελεύθερης επιλογής Υποκειμένου», τότε το 3^ο πρόσωπο θα εμφανιζόταν σε όλα τα περιβάλλοντα με διαφορετικές, κάθε φορά, καταλήξεις 3^{ου} προσώπου. Κάτι τέτοιο, όμως, δεν συμβαίνει και όπως φαίνεται από το παράδειγμα (47), τα παρελθοντικά ρήματα του 3^{ου} προσώπου (*–ε*) δεν υπεργενικεύονται και εμφανίζονται σε γραμματικές προτάσεις, έχοντας συμφωνία με το (κενό ή φανερό) Υποκείμενο.

- (47)   μπράβο,   έπεσε   (ο πύργος)
                          μπράβο   έπεσε(-3SG.PAST)
                          ‘μπράβο, έπεσε.’ (ο πύργος)

(Φίλιππος, 1;8)

²⁵ Η τοποθέτηση αυτή γίνεται σε μεγάλο βαθμό από τους γονείς όταν καλούνται να εξηγήσουν την εμφάνιση των μορφών *–ει* στο λόγο των παιδιών τους.

Επιπλέον δεδομένα από άλλες γλώσσες, έρχονται να απορρίψουν αυτή την υπόθεση. Αν και σε κάποιες γλώσσες, όπως στα Γαλλικά (Ferdinand, 1994), στα Ισπανικά (Grinstead, 1998, 2000; Buesa Garcia, 2007), στα Καταλανικά (Grinstead, 1998, 2000) και φυσικά στην Κοινή Ελληνική (Varlokosta et al. 1996, 1998; Doukas & Marinis 2012), φαίνεται να παρατηρείται υπεργενίκευση του 3^{ου} προσώπου, είναι πολλές οι γλώσσες στις οποίες δεν έχει αναφερθεί τέτοιο φαινόμενο. Ένα παράδειγμα είναι η Αγγλική, στην οποία είναι γνωστό ότι τα παιδιά σε αυτές τις ηλικίες παράγουν *Γυμνά Ρήματα* (bare verbs – Hyams, 2002) χωρίς να υπεργενικεύουν κλιτά ρήματα 3^{ου} ενικού προσώπου. Μάλιστα, ακόμα και σε περιβάλλοντα 3^{ου} προσώπου παραλείπεται η κατάληξη *-s*, φαινόμενο που δεν εξηγείται από την υπόθεση σύμφωνα με την οποία υπάρχει ένα αναπτυξιακό στάδιο όπου δίνεται η επιλογή παραγωγής ρημάτων 3^{ου} προσώπου που αναφέρονται στον ομιλητή. Κάτι ανάλογο ισχύει και για τις Ρομανικές και Γερμανικές γλώσσες, όπου τα παιδιά χρησιμοποιούν ΠΑ και όχι κάποια υπεργενικευμένη μορφή 3^{ου} προσώπου. Θα επανέλθουμε αργότερα στις περιπτώσεις των γλωσσών που υπεργενικεύουν το 3^ο πρόσωπο και θα προσπαθήσουμε να εξηγήσουμε το φαινόμενο αυτό.

Είδαμε, λοιπόν, τον τρόπο με τον οποίο απορρίπτεται η υπόθεση ότι οι μορφές *-ει* είναι πλήρως κλιτά ρήματα, τα οποία έχουν σαν κενό Υποκείμενο ένα κύριο όνομα. Εν συνεχεία, θα διασαφηνιστεί ότι οι μορφές *-ει* στην Κυπριακή Ελληνική είναι όντως μη κλιτές ρηματικές μορφές, οι οποίες παράγονται από τα παιδιά κοντά στην ηλικία των 2;0. Παρ' όλο που αυτές οι ρηματικές μορφές έχουν μια κλιτική κατάληξη (του 3^{ου} ενικού προσώπου), η μη κλιτότητά τους προκύπτει από το γεγονός ότι στην Κοινή Ελληνική και την Κυπριακή Ελληνική δεν υπάρχει απαρεμφατική δομή ή δυνατότητα παραγωγής γυμνού ρήματος (χωρίς κατάληξη για Συμφωνία Ρήματος - Υποκειμένου).

4.2. Είναι η προστακτική δομή ανάλογη του φαινομένου ΠΑ για τα παιδιά που κατακτούν την Κυπριακή Ελληνική;

Πριν συνεχιστεί η ανάλυση των Κυπριακών μορφών *-ει*, θα ήταν καλό να παρουσιαστεί και να σχολιαστεί μια σχετικά πρόσφατη άποψη, η οποία συνδέει τις προστακτικές κάποιων γλωσσών με τα ΠΑ των Ρομανικών και Γερμανικών γλωσσών (Salustri & Hyams, 2003, 2006).

Σημείο αφετηρίας των ερευνητών αποτελεί η αρχή ότι τα ΠΑ δεν είναι καθολικό φαινόμενο των παιδικών γλωσσών. Παρ' όλα αυτά, θεωρούν ότι σε κάθε γλώσσα υπάρχουν μορφές οι οποίες είναι αντίστοιχες αυτού του σταδίου. Η δομή που «ενοχοποιούν» είναι η Προστακτική (*Imperative Analogue Hypothesis – IAH*), αρχικά για τα Ιταλικά (Salustri & Hyams, 2003), και αργότερα γενικεύουν την θεωρία τους και σε άλλες γλώσσες που επιτρέπουν κενά Υποκείμενα (Ισπανικά, Καταλανικά, Σλοβενικά και Ουγγρικά) (Salustri & Hyams, 2006).

Οι ερευνητές στηρίζουν την υπόθεση τους στα σημασιολογικά χαρακτηριστικά των ρημάτων σε Προστακτική, τα οποία θεωρούν ότι είναι όμοια με αυτά των ΠΑ. Συγκεκριμένα, υποστηρίζουν ότι οι Προστακτικές μεταφέρουν το στοιχείο της Τροπικότητας (*Αρχή Τροπικής Αναφοράς - MRE*) και εμφανίζονται (αποκλειστικά) με γεγονοτικά κατηγορήματα (*Γεγονοτικός Περιορισμός - EC*). Επιπρόσθετα, οι Προστακτικές δεν είναι χαρακτηρισμένες ως προς το Χρόνο, ενώ όπως παρατηρούν οι ερευνητές, οι Προστακτικές των παιδικών γλωσσών εμφανίζονταν μόνο με το 2^ο ενικό πρόσωπο. Πρέπει να σημειωθεί ότι η προστακτική δομή και ο τρόπος χρήσης της από τα παιδιά είναι εντελώς γραμματικός, σε αντίθεση με τα ΠΑ, τα οποία είναι αντιγραμματικά στην ενήλικη γραμματική. Ως εκ τούτου, η ύπαρξη από μόνη της της Προστακτικής δομής στα παιδιά δεν αποτελεί κάποιο αξιοπερίεργο φαινόμενο. Επομένως, οι Salustri & Hyams (2003, 2006) σχημάτισαν την

υπόθεση ότι, εάν η προστακτική στις γλώσσες κενού Υποκειμένου που εξέτασαν αποτελεί ένα φαινόμενο ανάλογο του ΠΑ, τότε αυτό που αναμένεται από τα παιδιά που διέρχονται ένα στάδιο ανάλογο του ΠΑ, είναι:

1. Να χρησιμοποιούν σε μεγαλύτερο βαθμό ρήματα σε Προστακτική, σε σύγκριση με τους ενήλικες των αντίστοιχων γλωσσών.
2. Να χρησιμοποιούν την προστακτική δομή πολύ περισσότερο, από τα παιδιά που κατακτούν γλώσσες με ξεκάθαρο στάδιο ΠΑ.

Οι ερευνητές αναφέρουν ότι τα παραπάνω δύο σημεία επιβεβαιώνονται από τα δεδομένα (που είχαν συλλεχθεί). Βέβαια, αν και η παραπάνω υπόθεση δεν είναι μη αμφισβητήσιμη, εντούτοις, αποτελεί ένα σημαντικό μέρος της πρόσφατης έρευνας που γίνεται για τον εντοπισμό και τη περιγραφή των πρώιμων άκλιτων ρηματικών μορφών των παιδικών γραμματικών. Θα μπορούσε, όμως, η παραπάνω υπόθεση να ισχύει για την Κυπριακή Ελληνική, μια γλώσσα που επίσης επιτρέπει κενό Υποκείμενο; Θα μπορούσαν τα δεδομένα της παρούσας έρευνας να στηρίζουν αυτή την υπόθεση;

Η δομή της Προστακτικής στην Κυπριακή Ελληνική, όντως μεταφέρει σημασιολογικά χαρακτηριστικά, τα οποία επιτρέπουν τη συσχέτιση των ρημάτων σε Προστακτική με τα ΠΑ. Ένα ακόμα αξιοσημείωτο γεγονός είναι ότι, εφόσον η Κοινή Ελληνική και η Κυπριακή Ελληνική δεν διαθέτουν απαρεμφατική δομή, παρατηρείται συχνά να χρησιμοποιούνται σε περιπτώσεις απαρεμφατικών περικειμένων, ρήματα στην Προστακτική, όπως στο παράδειγμα (48).

(48) Αυτό το πήγαινε – έλα το βαρέθηκα.

Τα παραπάνω κάνουν εύλογη τη διερεύνηση της προστακτικής δομής ως μορφή ανάλογη των ΠΑ. Μια πρόχειρη σύγκριση των δεδομένων από τα παιδιά που κατακτούν την Κυπριακή Ελληνική με τα παιδιά που κατακτούν τα Ιταλικά, τα Σλοβενικά τα Ισπανικά και τα Καταλανικά δείχνει ότι τα ποσοστά χρήσης της Προστακτικής στην Κυπριακή Ελληνική είναι πιο κοντά στις γλώσσες ΠΑ, παρά στις γλώσσες όπου εμφανίζουν την Προστακτική σαν μορφή ανάλογη των ΠΑ (βλ. Πίνακα 33.).

Γλώσσα (παιδική)	Βιβλιογραφική πηγή	Ποσοστά εμφάνισης της Προστακτικής (%)
Ιταλικά	Salustri & Hyams (2003)	27,5
Σλοβενικά	Rus & Chandra (2006)	56
Ισπανικά	Liceras, Bel & Perales (2006)	29,6
Καταλανικά	Liceras, Bel & Perales (2006)	29,4
Γερμανικά	Salustri & Hyams (2003)	10
Ρουμανικά	Avram & Coene (2011)	8
Κυπριακή Ελληνική	Παρούσα έρευνα	9,8

Πίνακας 33. Ποσοστά εμφάνισης της Προστακτικής. Προσαρμοσμένο, από Avram & Coene, 2011, p 356 (10)

Ένα ακόμα στοιχείο, που απορρίπτει την Υπόθεση της Προστακτικής ως μορφή ανάλογη των ΠΑ (IAH) για την Κυπριακή Ελληνική, είναι ότι δεν έχει παρατηρηθεί στα δεδομένα μας αύξηση ή μείωση των τύπων Προστακτικής με κάποιο μοτίβο, όπως θα αναμενόταν αν επρόκειτο για στάδιο με συγκεκριμένη ηλικία εμφάνισης και με αλλαγές στα ποσοστά χρήσης ανάλογα με την ηλικία. Επειδή όμως το κύριο θέμα μελέτης της παρούσας έρευνας είναι οι μορφές –ει, οι οποίες έχουν εντοπιστεί στον αυθόρμητο λόγο των παιδιών, δεν θα

επεκταθούμε περισσότερο στην *Υπόθεση των Προστακτικών ως ανάλογες των ΠΑ (IAH, Salustri & Hyams, 2003, 2006)*²⁶.

4.3. Είναι οι Κυπριακές μορφές –ει, ανάλογες των μορφών –ει της Κοινής Ελληνικής;

Αυτό το Υποκεφάλαιο πραγματεύεται ένα πολύ σημαντικό, για την συνέχεια της συζήτησης, ερώτημα. Έπειτα από τον αποκλεισμό κάποιων υποθέσεων, οι οποίες είχαν σχηματιστεί με βάση κάποια από τα στοιχεία των αποτελεσμάτων, η συζήτηση επιστρέφει στις μορφές –ει που έχουν εντοπιστεί στον αυθόρμητο λόγο των παιδιών που κατακτούν την Κυπριακή Ελληνική. Έχει αποδειχτεί στην παρούσα έρευνα ότι αυτές οι μορφές είναι πρώιμες άκλιτες ρηματικές μορφές και στα αποτελέσματα έχουν περιγραφεί με ακρίβεια τα μορφολογικά και σημασιολογικά χαρακτηριστικά τους. Τα χαρακτηριστικά τους συνοψίζονται ως εξής:

1. Επίθημα –ει, μορφολογικά και φωνολογικά ταυτόσημο με την κατάληξη 3^{ου} ενικού προσώπου σε μη παρελθοντικό χρόνο.
2. Αποκλειστικά με κενό Υποκείμενο.
3. Χωρίς σαφή προτίμηση σε κάποιο θέμα Όψης.
4. Χρονική αναφορά είτε στο μέλλον, είτε αναφορά σε δραστηριότητες που βρίσκονται σε εξέλιξη.
5. Μικρή προτίμηση σε γεγονοτικά παρά σε καταστασιακά κατηγορήματα, γεγονός που ισχύει για όλες τις εκφορές των παιδιών.
6. Ερμηνεία είτε τροπική (modal) είτε χρονική (temporal).

Στο Κεφάλαιο 1 έχει περιγραφεί αναλυτικά το φαινόμενο των Ελληνικών μορφών –ει που παρατηρήθηκε και μελετήθηκε κυρίως από τους Varlokosta et al. (1996, 1998). Δεδομένης της εγγύτητας της Κοινής Ελληνικής και της Κυπριακής Ελληνικής, επιβάλλεται μια σύγκριση των μορφών –ει που έχουν βρεθεί στις δύο γλώσσες, η οποία θα επιτρέψει την εξαγωγή συμπερασμάτων γύρω από αυτές τις μορφές –ει. Στόχος είναι να εξακριβωθεί εάν αυτές οι μορφές είναι, πράγματι, περιπτώσεις του ίδιου φαινομένου.

Είναι εμφανές ότι μεταξύ των Κυπριακών και Ελληνικών μορφών –ει υπάρχουν πολλές ομοιότητες. Πρώτα βλέπουμε ότι αυτοί οι τύποι εμφανίζονται στις ίδιες ηλικίες στις δύο γλώσσες. Συγκεκριμένα, οι Varlokosta et al. (1996, 1998) είχαν εντοπίσει αυτές τις μορφές κυρίως σε δύο παιδιά ηλικιών 1:09 και 1:11, κάτι που έρχεται σε συμφωνία με τα δεδομένα για τις αντίστοιχες μορφές της Κυπριακής Ελληνικής (1;7 έως 2;0). Όσον αφορά τα ποσοστά εμφάνισης τους, με μια πρώτη ματιά φαίνεται ότι οι Ελληνικές μορφές –ει έχουν μεγαλύτερα ποσοστά από τις αντίστοιχες Κυπριακές. Παρ' όλα αυτά, έχει αναφερθεί ότι υπάρχει μεγάλη διακύμανση στο βαθμό χρήσης των μη κλιτων τύπων από παιδί σε παιδί, από μήνα σε μήνα και από γλώσσα σε γλώσσα. Μάλιστα η διακύμανση μπορεί να είναι τόσο μεγάλη που ακόμα και ενδογλωσσικά, να υπάρχουν διαφορετικά νούμερα για το ίδιο στοιχείο²⁷. Συνεπώς, αν και τα ποσοστά εμφάνισης των άκλιτων τύπων μεταξύ των δύο γλωσσών διαφέρουν, αυτή η διαφορά φαίνεται να μην έχει μεγάλη σημασία.

Ένα άλλο σημαντικό, κοινό στοιχείο των εν λόγω μορφών, είναι η τυπική εμφάνιση τους με κενά Υποκείμενα. Βέβαια, για τις Ελληνικές μορφές –ει αυτό το χαρακτηριστικό δεν είναι

²⁶ Οι Anraam & Coene (2011) σε έρευνα τους για εντοπισμό πρώιμων άκλιτων μορφών στα Ρουμανικά, σχολιάζουν την IAH, και εξηγούν για ποιο λόγο η IAH δεν επιβεβαιώνεται για τα Ρουμανικά (σ. 357). Λόγω ομοιότητας των Ρουμανικών με την Κοινή Ελληνική, και κατ' επέκταση με την Κυπριακή Ελληνική, θεωρούμε πως η εξήγηση που δίνουν οι ερευνητές βρίσκει εφαρμογή και στην Κυπριακή Ελληνική.

²⁷ Doukas & Marinis, 2012, έναντι Varlokosta et al., 1998 σχετικά με την εμφάνιση των λαθών Συμφωνίας και κατ' επέκταση των μορφών –ει για την Κοινή Ελληνική

απόλυτο, όπως συμβαίνει στην Κυπριακή Ελληνική. Παρ' όλα αυτά η εικόνα που δημιουργείται φαίνεται να είναι κοινή και για τις δύο γλώσσες.

Αυτές οι ομοιότητες, αρχικά, διαμορφώνουν την άποψη ότι οι Κυπριακές και οι Ελληνικές μορφές *-ει* αποτελούν περιπτώσεις του ίδιου φαινομένου. Εντούτοις, φαίνεται να υπάρχουν αρκετές και σημαντικές διαφορές, οι οποίες είναι σε θέση να διαχωρίσουν τους άκλιτους τύπους των δύο γλωσσών.

Μια βασική διαφορά που επεσήμανε η Varlokosta (2005) μεταξύ των μορφών *-ει* της Κοινής Ελληνικής και των μορφών *-ει* της παρούσας έρευνας, αφορά το θέμα Όψης. Για την Κοινή Ελληνική, οι μορφές *-ει* είναι δεμένες με συνοπτικό θέμα, γεγονός στο οποίο οφείλουν και την ονομασία τους στη διεθνή βιβλιογραφία (*Γυμνοί Συνοπτικοί τύποι- Bare Perfectives*). Από την άλλη, όπως έχει αναφερθεί στα αποτελέσματα της ανάλυσης, οι Κυπριακές μορφές *-ει* δεν εκφράζουν προτίμηση σε κάποιο θέμα Όψης, αφού συναντώνται τόσο με Συνοπτικό όσο και με Μη συνοπτικό θέμα Όψης. Αυτή είναι μια θεμελιώδης διαφορά, αφού όπως τονίστηκε πιο πάνω, το θέμα Όψης στη συγκεκριμένη περίπτωση, είναι καθοριστικό για την απόδοση των σημασιολογικών χαρακτηριστικών στις εν λόγω μορφές. Όπως είναι εύλογο, αναμένεται πως αυτή η διαφορά (στο θέμα Όψης) μεταξύ των μορφών *-ει* των δύο γλωσσών συνεπάγεται διαφορές και σε σημασιολογικό επίπεδο. Πράγματι, αυτό επιβεβαιώνεται από τον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 34), όπου συνοψίζονται οι διαφορές μεταξύ Ελληνικών και Κυπριακών μορφών *-ει*²⁸.

	Ελληνικές μορφές <i>-ει</i> (Varlokosta, 2005)	Κυπριακές μορφές <i>-ει</i>
Θέμα Όψης	Συνοπτικό	Συνοπτικό, Μη συνοπτικό
Χρονική αναφορά	Μελλοντική, Παροντική	Μελλοντική, Παροντική
Γεγονοτικότητα	Σημαντική συσχέτιση με Γεγονοτικότητα	Μη σημαντική σχέση με Γεγονοτικότητα
Τροπικότητα	Τροπική (μη πραγματική)	Τροπική (μη πραγματική), Χρονική (πραγματική)

Πίνακας 34. Ομοιότητες και διαφορές μεταξύ Ελληνικών και Κυπριακών μορφών *-ει*.

Λαμβάνοντας υπόψη τις προαναφερθείσες διαφορές των Ελληνικών και των Κυπριακών μορφών *-ει* τόσο σε μορφολογικό (θέμα Όψης) όσο και σε σημασιολογικό επίπεδο (Γεγονοτικότητα, Τροπικότητα), εγείρονται σοβαρά ζητήματα τα οποία χρήζουν συζήτησης. Αρχικά, υπενθυμίζεται ότι για την επεξήγηση των μορφών *-ει* στην Κοινή Ελληνική από τους ερευνητές (Hyams, 2002; Varlokosta, 2005) έγινε ανάλυση βασισμένη στην Έγκλιση (βλ. Υποενότητα 1.3.2.1 – *Ανάλυση βασισμένη στην Έγκλιση*). Αυτή η ανάλυση έλαβε υπόψη την ισχυρή συσχέτιση των Ελληνικών μορφών *-ει* με το στοιχείο της Τροπικότητας και κατέληξε στο σχηματισμό της *Υπόθεσης της Σημασιολογικής Αντίθεσης* (βλ. Υποενότητα 1.3.2.2 – *Υπόθεση Σημασιολογικής Αντίθεσης*). Αυτή η υπόθεση, όπως έχει αναφερθεί στη σχετική Ενότητα, εξηγεί την ύπαρξη των άκλιτων μορφών *-ει* σαν έκφραση του διαχωρισμού που γίνεται αντιληπτός σε πρώιμη ηλικία μεταξύ των πραγματικών (*realis*) και μη πραγματικών (*irrealis*) παραγωγών. Με άλλα λόγια, η άκλιτη μορφή *-ει* μέσω του [+συνοπτικού]

²⁸ Οι Doukas & Marinis στο άρθρο τους (2012) δεν είχαν παρουσιάσει τα μορφολογικά και σημασιολογικά χαρακτηριστικά των μορφών *-ει* που είχαν εντοπίσει στη Κοινή Ελληνική, ωστόσο σε προσωπική επικοινωνία που είχαμε μαζί τους μας ανέφεραν ότι οι μορφές *-ει* που είχαν εντοπιστεί στα δικά τους δεδομένα (Doukas & Marinis, 2012) δεν ακολουθούσαν την περιγραφή των σημασιολογικών χαρακτηριστικών, όπως έγινε από τη Varlokosta (2005). Αντιθέτως, παρουσίαζαν ουδέτερη στάση ως προς το θέμα Όψης (παρόμοια με τις Κυπριακές μορφές *-ει*), με όλες τις επακόλουθες συνέπειες για τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά που μετέφεραν.

χαρακτηριστικού ενεργοποιεί την Φράση Έγκλισης για τη μη πραγματική (*irrealis*) ερμηνεία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τον υποχαρακτηρισμό των ενδιάμεσων προβολών, δηλαδή της Φράσης Χρόνου και της Φράσης Συμφωνίας.

Όμως, από τα μέχρι τώρα στοιχεία, γίνεται κατανοητό ότι, από τη στιγμή που οι Κυπριακές μορφές *-ει*, δεν είναι δεμένες με το συνοπτικό θέμα Όψης, αλλά ούτε και έχουν τυπικά μη πραγματική ερμηνεία (*irrealis*), η παραπάνω υπόθεση δεν είναι σε θέση να εξηγήσει την εμφάνιση των εν λόγω μορφών. Πριν προχωρήσουμε, όμως, στην προσπάθεια επεξήγησης των Κυπριακών άκλιτων μορφών, θα ήταν χρήσιμο να γίνει σχολιασμός κάποιων σημείων που αναδύονται μέσα από τη συζήτηση.

Στο Κεφάλαιο 1 παρέχονται στοιχεία από πρόσφατη έρευνα (Melissaropoulou et al. 2013), που υποστηρίζουν τη μερική ή ολική απουσία του Παρακειμένου και των υπόλοιπων Συνοπτικών Χρόνων από τον αυθόρμητο λόγο των ομιλητών της Κυπριακής Ελληνικής. Ο Παρακειμένος αποτελείται από το βοηθητικό ρήμα *έχω* και την άκλιτη ενεργητική μετοχή (*μη παρεμφατική ρηματική μορφή*) με συνοπτικό θέμα, η οποία είναι ταυτόσημη φωνολογικά και μορφολογικά με τις μορφές *-ει* των παιδιών της Κοινής Ελληνικής²⁹. Θεωρούμε, λοιπόν, ότι αυτή η διαφορά μεταξύ της Κοινής Ελληνικής και της Κυπριακής Ελληνικής, ως προς την ύπαρξη του Παρακειμένου Χρόνου, είναι σε θέση να αποσυνδέσει το φαινόμενο των μορφών *-ει* στην παιδική γραμματική, από την *μη παρεμφατική ρηματική μορφή* (ενεργητική μετοχή) που εμφανίζεται στο Παρακειμένο. Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει λογικά και αβίαστα, από το γεγονός ότι, αν και στην Κυπριακή Ελληνική οι ομιλητές δεν λαμβάνουν τόσα πολλά ερεθίσματα της *μη παρεμφατικής ρηματικής μορφής* του Παρακειμένου, τα παιδιά σε πρώιμη ηλικία παράγουν τους άκλιτους τύπους που είναι ταυτόσημοι με τις *μη παρεμφατικές ρηματικές μορφές*³⁰. Βέβαια, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι ακριβώς αυτή η απόκλιση της Κυπριακής Ελληνικής ως προς την ύπαρξη του Παρακειμένου είναι υπεύθυνη για την διαφορετική κατανομή θεμάτων Όψης μεταξύ των Κυπριακών και Ελληνικών μορφών *-ει*. Προς το παρόν, όμως, θεωρούμε ότι δεν έχουμε ξεκάθαρη απάντηση επί του θέματος, και ως εκ τούτου δεν θα επεκταθούμε άλλο, αν και θεωρούμε ότι είναι ένα θέμα το οποίο αξίζει να διερευνηθεί στο μέλλον.

4.4. Είναι οι Κυπριακές μορφές *-ει* περιπτώσεις Γυμνής Υποτακτικής;

Οι άκλιτοι ρηματικοί τύποι στην Κυπριακή Ελληνική εμφανίζονται και με το συνοπτικό θέμα Όψης και με το μη συνοπτικό. Αποτέλεσμα αυτού, είναι να μην μπορούν να εξηγηθούν στο πλαίσιο της ανάλυσης που βασίζεται στην Έγκλιση (*Mood Based Analysis*) και την Υπόθεση της Σημασιολογικής Αντίθεσης (*Semantic Opposition Hypothesis*). Αν και αυτή η θεωρία αδυνατεί να εξηγήσει απόλυτα την ύπαρξη του φαινομένου της Κυπριακής Ελληνικής, εντούτοις όπως θα φανεί πιο κάτω, βρίσκει κάποια εφαρμογή στις Κυπριακές μορφές *-ει*. Επιστρέφοντας στις μορφές *-ει* της Κυπριακής Ελληνικής, θα πρέπει να δοθεί μια απάντηση που να λαμβάνει υπ' όψιν τα χαρακτηριστικά, και συγκεκριμένα την ουδέτερη προτίμηση στο θέμα Όψης των μορφών αυτών, όπως έχει προκύψει από τα δεδομένα αυτής της έρευνας.

²⁹ Τονίζεται ότι οι μορφές *-ει* της παιδικής Κοινής Ελληνικής, σημασιολογικά τουλάχιστον, διαφέρουν απόλυτα με τα περιβάλλοντα χρήσης των Συνοπτικών Χρόνων και κατ' επέκταση των *μη παρεμφατικών ρηματικών μορφών* που τους συνοδεύουν. Υπενθυμίζουμε ότι οι παιδικές μορφές *-ει* φέρουν τροπική ερμηνεία με μελλοντική αναφορά σε αντίθεση με τις *μη παρεμφατικές ρηματικές μορφές* των συνοπτικών χρόνων οι οποίες αναφέρονται αποκλειστικά σε παρελθοντικά, συντελεσμένα γεγονότα.

³⁰ Το θέμα της έντασης των ερεθισμάτων που λαμβάνεται από τους ομιλητές αναφέρεται και από τους Avram & Coene, (2011). Συγκεκριμένα, σχολιάζουν ότι αν και τα Ρουμανικά διαθέτουν *απαρεμφατική* δομή, η χρήση της από τους ενήλικες ομιλητές είναι εξαιρετικά σπάνια. Ως αποτέλεσμα, όπως αναφέρουν, τα παιδιά λαμβάνουν πολύ χαμηλής έντασης ερεθίσματα *απαρεμφατικής* δομής. Μάλιστα σύμφωνα με τους ερευνητές, αυτό φαίνεται να εξηγεί το γεγονός ότι ΠΑ δεν συναντώνται στο λόγο των παιδιών που κατακτούν τη Ρουμανική γλώσσα.

Οι Varlokosta et al. (1998) και η Hyams (2002) είχαν συμπεριλάβει στην ανάλυση τους και την υπόθεση ότι οι μορφές *-ει* αποτελούν εκφράσεις *Γυμνής Υποτακτικής*. Με λίγα λόγια, οι άκλιτοι τύποι των παιδιών με κατάληξη *-ει* έχουν την δομή των προτάσεων *να/θα* των ενηλίκων, όπως στο παράδειγμα (16), το οποίο επαναλαμβάνεται εδώ ως (49).

(49) α. να τρέζω

β. να τρέχω

Οι ερευνητές σχολιάζουν ότι οι μορφές *-ει* των παιδιών στην Κοινή Ελληνική, θα μπορούσαν να είχαν την πιο πάνω δομή εκφράζοντας τροπική ερμηνεία, όπως στο παράδειγμα (50).

(50) φάει
φάει(-PERF.3SG)
(Θέλω) ‘να φάω.’

(Μαίρη, 1;9)

Η παράλειψη του τροπικού μορφήματος *να* (*Γυμνή Υποτακτική*), το οποίο καταλαμβάνει θέση ψηλά στο συντακτικό δέντρο, θα μπορούσε να συνδεθεί με τη μη κλιτότητα της φράσης.

Παρ’ όλο που η εξήγηση της *Γυμνής Υποτακτικής* λαμβάνει υπόψη τις σημασιολογικές ιδιότητες των μορφών *-ει* (Τροπικότητα, Γεγονοτικότητα, Χρονική αναφορά), οι ερευνητές απορρίπτουν την υπόθεση αυτή, ισχυριζόμενοι ότι σε αυτή τη περίπτωση θα αναμενόταν από τα παιδιά να παράγουν μορφές *-ει*, είτε με το συνοπτικό θέμα *Όψης*, είτε με το μη Συνοπτικό, όπως συμβαίνει στις προτάσεις *να* των ενηλίκων. Δεδομένου ότι οι Ελληνικές μορφές *-ει*, είναι δεμένες με το [+συνοπτικό] στοιχείο, η εξήγηση αυτή δεν είναι επαρκής.

Στις Κυπριακές μορφές *-ει*, όμως, επικρατεί άλλη εικόνα, καθώς το θέμα *Όψης* είναι ελεύθερο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η διερεύνηση τους, υπό το πρίσμα αυτής της υπόθεσης, να γίνεται εύλογη. Ένα ακόμα στοιχείο το οποίο στηρίζει τη διερεύνηση της *Γυμνής Υποτακτικής* με τις Κυπριακές μορφές *-ει* είναι οι πρόσφατες έρευνες που φαίνεται να συνδέουν αυτή τη θεωρία με άκλιτους παιδικούς τύπους σε γλώσσες όπως τα Ρουμανικά (Avram & Coene, 2007, 2011). Εξάλλου, ο άκλιτος τύπος που εμφανίζεται σε κάθε παιδική γλώσσα εξαρτάται από τα χαρακτηριστικά της γλώσσας αυτής (Wexler et al. 2004; Legate & Yang 2007) και επομένως, οι ομοιότητες που υπάρχουν μεταξύ της Ρουμανικής, της Κοινής και Κυπριακής Ελληνικής επιτρέπουν τη διερεύνηση της *Υπόθεσης της Γυμνής Υποτακτικής* για τις Κυπριακές μορφές *-ει*. Στον Πίνακα 35, στην επόμενη σελίδα, παρουσιάζονται συνοπτικά οι ομοιότητες και οι διαφορές που υπάρχουν μεταξύ της Ρουμανικής και της Κυπριακής Ελληνικής, αλλά και σε άλλες γλώσσες οι οποίες θα αναφερθούν στη συνέχεια.

Ιδιότητα	Κυπριακή Ελληνική	Κοινή Ελληνική	Σλοβενικά	Ρουμανικά	Ισπανικά
Πλούσια μορφολογία	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι
Κενά Υποκείμενα	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι
Απαρέμφατο	Όχι	Όχι	Ναι*	Ναι*	Ναι
Περιφραστικοί Χρόνοι	Όχι*	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι

Πίνακας 35. Ομοιότητες και διαφορές μεταξύ γλωσσών που είναι αρκετά «κοντά» στην Κυπριακή Ελληνική, όπως η Κοινή Ελληνική, τα Σλοβενικά, τα Ρουμανικά και τα Ισπανικά. Όπου υπάρχει αστερίσκος (*) σημαίνει ότι η δομή αυτή χρησιμοποιείται από ελάχιστα έως καθόλου στη συγκεκριμένη γλώσσα.

Θα μπορούσαν οι άκλιτοι τύποι της Κυπριακής Ελληνικής (51) να αποτελούν περίπτωση *Γυμνής Υποτακτικής*; Δηλαδή, η παράλειψη του τροπικού μορίου «να», να είναι υπεύθυνη και για τη μη κλιτότητα των ρηματικών παραγωγών που εμφανίζονται στο λόγο των παιδιών;

(51) *Άρης*: τίτσει
ανοίξει(-3SG.PERF)
(Να το) ‘Ανοίξεις (-ω, -ούμε).’

(Άρης, 1;8)

Ο όρος *Γυμνή Υποτακτική* (*Bare Subjunctive*) εισάγεται στη βιβλιογραφία από τους Anram & Coene (2007, 2011) και αναφέρεται σε ρηματικούς τύπους οι οποίοι, αν και είναι σε Υποτακτική Έγκλιση, παραλείπουν το τροπικό μόρφημα. Οι εν λόγω ερευνητές κατά τη μελέτη του φαινομένου ΠΑ στη Ρουμανική εντόπισαν στα δεδομένα τους περιπτώσεις, όπου ρήματα σε Υποτακτική έγκλιση παρέλειπαν το τροπικό μόρφημα «sa»³¹, το οποίο είναι αντίστοιχο με το «να» της Κοινής και Κυπριακής Ελληνικής. Συγκεκριμένα, οι ερευνητές υπογραμμίζουν ότι το τροπικό μόρφημα «sa» έχει δύο πιθανές θέσεις στο συντακτικό δέντρο. Είτε θα λαμβάνει θέση στον κλιτικό τομέα του Ρήματος (Φράση Έγκλισης), εάν είναι συμπλήρωμα κάποιου κυρίου ρήματος, είτε θα βρίσκεται στο Συμπληρωματικό Δείκτη. Δηλαδή, το μόρφημα «sa», εκτός από ενεργό Φράση Έγκλισης, σηματοδοτεί και τη κλιτότητα της πρότασης. Επομένως, η δομή της *Γυμνής Υποτακτικής* είναι μια υποχαρακτηρισμένη (*underspecified*) ρηματική μορφή, καθώς το τροπικό μόρφημα παραλείπεται. Οι Anram & Coene (2011) συνυπολογίζουν και την τροπική ερμηνεία, που αναδύεται μέσα από τη *Γυμνή Υποτακτική* (*Modal Reference Effect*), για να υποστηρίξουν ότι το στάδιο αυτό της Ρουμανικής είναι ανάλογο του σταδίου ΠΑ των άλλων γλωσσών (Γερμανικών και Ρομανικών).

Αφού, λοιπόν, εξετάστηκε η *Υπόθεση της Γυμνής Υποτακτικής* που διατύπωσαν οι Anram & Coene (2007, 2011), επιστρέφουμε στους άκλιτους τύπους της παιδικής Κυπριακής Ελληνικής. Εάν εφαρμόζαμε την *Υπόθεση της Γυμνής Υποτακτικής*, την Κυπριακή Ελληνική, αυτό θα σήμαινε ότι το τροπικό μόρφημα «να» παραλείπεται. Όντως, στοιχεία που προέκυψαν από τα δεδομένα της παρούσας έρευνας, στηρίζουν αυτή την υπόθεση. Δηλαδή, σε πρώιμες ηλικίες το μόρφημα «να» απουσιάζει (εντελώς) από το λόγο των παιδιών (51), ενώ λίγο πριν τα 2;0 τα παιδιά το εκφράζουν (μερικώς). Αυτό φαίνεται και στο παράδειγμα (43β), που έχει μεταφερθεί εδώ ως (52).

(52) *Πέτρος*: α πάτει, πάτει
να/θα σπάσει(-3SG.PERF) σπάσει
‘Να/θα το σπάσω.’

(Πέτρος, 2;0)

Ένα ακόμη άκρως ενδιαφέρον εύρημα είναι η ανταλλαγή (*trade-off*) μεταξύ των μορφών *-ει* και των εκπεφρασμένων τροπικών μορφημάτων, που παρατηρείται στα δεδομένα μας. Δηλαδή, κατά την ηλικία που παράγονται οι μορφές *-ει*, δεν υπάρχουν εκπεφρασμένα τροπικά μορφήματα, ενώ όταν οι μορφές *-ει* αρχίζουν να εξαλείφονται, τότε το τροπικό

³¹ Ο συγκεκριμένος τύπος ρήματος στις πλείστες περιπτώσεις είναι ομόφωνος με τα ρήματα στον Ενεστώτα Χρόνο της Οριστικής (*Present Tense of Indicative*) στη Ρουμανική. Παρ’ όλα αυτά, οι ερευνητές καταλήγουν ότι τα παιδιά, όντως χρησιμοποιούν τη δομή της *Γυμνής Υποτακτικής*, η οποία μάλιστα, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και από τους ενήλικες σε κάποια περιβάλλοντα.

μόρφημα κάνει όλο και πιο αισθητή την παρουσία του³². Με αυτό τον τρόπο θα επιχειρηματολογούσε κάποιος για να υποστηρίξει ότι οι Κυπριακές μορφές *-ει* είναι περιπτώσεις *Γυμνών Υποτακτικών*, ανάλογες με αυτές της Ρουμανικής. Ωστόσο, μια πιο προσεκτική εξέταση των δεδομένων φανερώνει τις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των δύο φαινομένων, που είναι αρκετά σοβαρές και καθιστούν αυτό το ενδεχόμενο μη πιθανό.

Πρώτα, όπως έχει σχολιαστεί για τα Ρουμανικά, οι δομές της *Γυμνής Υποτακτικής* φέρουν, τυπικά, τροπική ερμηνεία (*Modal Reference Effect*). Το ίδιο ισχύει και για τη δομή της Υποτακτικής στην Κοινή και Κυπριακή Ελληνική που φέρει αποκλειστικά τροπική, μη πραγματική (*irrealis*) ερμηνεία (47). Οι Κυπριακές μορφές *-ει* όμως, όπως έχει αναφερθεί στην περιγραφή των σημασιολογικών τους χαρακτηριστικών, δεν ακολουθούν την Υποτακτική ως προς την Τροπικότητα. Με άλλα λόγια, οι Κυπριακές μορφές *-ει*, δεν φέρουν αποκλειστικά τροπική ερμηνεία, καθώς χρονική (πραγματική) και τροπική (μη πραγματική) μοιράζονται σχεδόν ισόποσα. Αυτό φαίνεται πιο ξεκάθαρα στα παραδείγματα (53α) και (53β) που προέρχονται από τα δεδομένα του Άρη (1:11).

(53) α. *Μητέρα:* κάμνει ναννά η Αποστολία, κοιμάται
Άρης: θέλει α πάει α
 Θέλει(-3SG.IMPERF)να πάει(-3SG.PERF) να
 τσιπίσει
 ξυπνήσει-3SG.PERF
 ‘Θέλω να πάω να την ξυπνήσω.’
 (Άρης, 1;11)

β. *Άρης:* θελει α παίτσουμε
 θέλει(-3SG.IMPERF) να παίξουμε(-1PL.PERF)
 ‘Θέλω να παίξουμε.’
 (Άρης, 1;11)

Επιπλέον, η προσεκτική μελέτη των παραπάνω παραδειγμάτων μας προσφέρει χρήσιμα στοιχεία για την διερεύνηση της εν λόγω υπόθεσης σχετικά με την Κοινή Κυπριακή.

Παρατηρώντας το παράδειγμα (53α) γίνεται φανερό, ότι οι Κυπριακές μορφές *-ει* αφορούν και το κύριο ρήμα (θέλω) και τα εξαρτώμενα (πάω, ξυπνήσω). Επίσης, οι εξαρτώμενες μορφές *-ει*, συνοδεύονται από το μερικώς εκπεφρασμένο τροπικό μόρφημα «να» (α) (βλ. Υποσημείωση 9). Η μη κλιτότητα όμως του κυρίου ρήματος δεν μπορεί να εξηγηθεί μέσα από την *Υπόθεση της Γυμνής Υποτακτικής*, η οποία προβλέπει τη μη κλιτότητα μόνο των εξαρτώμενων κατηγορημάτων. Ο παραπάνω ισχυρισμός στηρίζεται ακόμα περισσότερο από το παράδειγμα (53β) όπου η απουσία Συμφωνίας αφορά μόνο το κύριο ρήμα, δηλαδή το κύριο ρήμα (θέλω) είναι μορφή *-ει*, σε αντίθεση με το εξαρτώμενο ρήμα (παίξουμε), το οποίο είναι πλήρως κλιτό και έχει συμφωνία με το κενό Υποκείμενο. Η συγκεκριμένη υπόθεση, αλλά και ο ισχυρισμός ότι οι μορφές *-ει* είναι ανάλογες των προτάσεων «να» των ενηλίκων, προβλέπουν ακριβώς το αντίθετο από αυτό που συμβαίνει στα παραδείγματα (53α) και (53β).

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι η μέχρι τώρα συζήτηση μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι μορφές *-ει* δεν συναντώνται μόνο σε εγκλιτωμένα τροπικά περιβάλλοντα, αλλά και σε κύρια ρήματα, τα οποία πολλές φορές, όπως ακριβώς και στα δύο πιο πάνω παραδείγματα, είναι μη γεγονοτικά, πραγματικά (*realis*) και με χρονική αναφορά στο παρόν. Επομένως η *Υπόθεση της Γυμνής Υποτακτικής* δεν μπορεί να ισχύει για τις Κυπριακές μορφές *-ει*.

³² Σημειώστε ότι αυτή την ανταλλαγή (*trade-off*) την εντόπισαν και οι Varlokosta et al., (1998) για την Κοινή Ελληνική (βλ. Υποενότητα 1.3.2.1.).

4.5 Οι μορφές –ει ως ο πρώτος μη κλιτός τύπος με την κατάληξη 3^{ου} ενικού προσώπου

Στα Υποκεφάλαια που προηγήθηκαν έγινε έλεγχος διάφορων υποθέσεων για την ύπαρξη των πρώτων άκλιτων μορφών της Κυπριακής Ελληνικής. Τα στοιχεία από τα δεδομένα της παρούσας έρευνας, όμως, αποκλείουν την εξήγηση των Κυπριακών μορφών –ει στη βάση κάποιας από τις προαναφερθείσες υποθέσεις. Από την ανάλυση των δεδομένων μας, ωστόσο, προκύπτει ότι τα παιδιά, όντως, παράγουν μη κλιτούς ρηματικούς τύπους με την κατάληξη –ει. Υπενθυμίζεται σε αυτό το σημείο, ότι η κατάληξη –ει, είναι ταυτόσημη με το επίθημα Συμφωνίας των ρημάτων του 3^{ου} ενικού προσώπου σε μη παρελθοντικούς χρόνους, όπως στα παραδείγματα (54α) και (54β):

(54) α Ο Γιάννης τρώει.

β Ο Γιάννης θα/εν να φάει.

Θα μπορούσαν, όμως, οι άκλιτες μορφές –ει να έχουν τη κλιτική κατάληξη του 3^{ου} ενικού προσώπου; Αν συμβαίνει αυτό, τότε γιατί σε ένα μη κλιτό περιβάλλον επιλέγεται η κατάληξη του 3^{ου} προσώπου; Με άλλα λόγια, ποιες είναι οι ιδιότητες του 3^{ου} ενικού προσώπου που επιτρέπουν την ύπαρξη του σε μη κλιτά περιβάλλοντα; Σε αυτά τα ερωτήματα θα επιχειρηθεί να δοθεί μια ικανοποιητική απάντηση, η οποία θα λαμβάνει υπ' όψιν τόσο στοιχεία από τις γραμματικές της Κυπριακής και Κοινής Ελληνικής, όσο και στοιχεία που αναδύονται από την διαγλωσσική ερευνητική δραστηριότητα των τελευταίων χρόνων. Για τη συζήτηση των πιο πάνω ερωτημάτων, πρέπει πρώτα να καθοριστεί το μη κλιτό περιβάλλον για την Κοινή και Κυπριακή Ελληνική.

Όπως έχει περιγραφεί από παλαιότερες έρευνες (Varlokosta et al. 1996, 1998), οι μη κλιτές μορφές –ει, απαιτούν υποχαρακτηρισμένη την Φράση Χρόνου και την Φράση Συμφωνίας, ενώ ταυτόχρονα, είναι μαρκαρισμένες μόνο μέχρι τη Φράση Όψης. Αφού δούμε, πρώτα, τι συμβαίνει διαγλωσσικά, θα επιστρέψουμε στις Κυπριακές μορφές –ει.

Στις γλώσσες με ξεκάθαρο στάδιο ΠΑ, τα παιδιά χρησιμοποιούν απαρέμφατα για τα περιβάλλοντα που η Φράση Συμφωνίας είναι υποχαρακτηρισμένη (Wexler, 1994; a.o.), ενώ στα Αγγλικά, μια γλώσσα χωρίς ξεκάθαρη απαρεμφατική δομή, τα παιδιά φαίνεται να κάνουν χρήση γυμνών Ρημάτων (Bare Verbs).

Αρχικά, φαίνεται ότι δεν είναι εφικτό να εφαρμόσουμε τη *Θεωρία των Γυμνών Ρημάτων* στην Κυπριακή Ελληνική, καθώς στην γλώσσα αυτή³³, δεν είναι δυνατή η παραγωγή γυμνών ρημάτων, δηλαδή ρημάτων που υπολείπονται σε κλητικά μορφήματα. Αυτό σημαίνει ότι τα παιδιά που κατακτούν την Κυπριακή Ελληνική δεν είναι δυνατόν να παράγουν μόνο τις ρίζες των ρημάτων (για παράδειγμα *γράφ-*), χωρίς την ανάλογη κλιτική τους μορφολογία³⁴. Υποθέτουμε, λοιπόν, ότι τα παιδιά με μητρική την Κυπριακή Ελληνική αντί να προβούν σε κάτι που δεν επιτρέπεται από την γλώσσα τους, όπως το να παράγουν μόνο τη ρίζα του ρήματος, επιστρατεύουν το μόρφημα –ει, το οποίο είναι η κατάληξη του 3^{ου} ενικού προσώπου. Παρακάτω παρουσιάζονται διάφορα στοιχεία που αναφέρονται στη διεθνή βιβλιογραφία υποστηρίζουν αυτό τον ισχυρισμό.

³³ Υπενθυμίζεται σε αυτό το σημείο ότι η Κυπριακή Ελληνική και η Κοινή Ελληνική, δεν διαθέτουν απαρεμφατική δομή.

³⁴ Το ίδιο φαινόμενο έχει παρατηρηθεί και σε ελληνόπουλα με αναπτυξιακές γλωσσικές διαταραχές που επηρεάζουν τη μορφοσύνταξη, όπως η Ειδική Γλωσσική Διαταραχή (ΕΓΔ). Οι Clahsen & Dalalakis (1999) υποστηρίζουν ότι η κλιτική μορφολογία των ρηματικών παραγωγών των ελληνόπουλων με ΕΓΔ, είναι μεν πάντα παρούσα, αλλά λανθασμένη.

Όσον αφορά το 3^ο ενικό πρόσωπο της Κοινής Ελληνικής, έχει υποστηριχτεί κατά καιρούς από διάφορες μελέτες (Tsimpli, 1992/1996; Varlokosta et al. 1996, 1998; Klairis & Babiniotis 2004) ότι το αυτό το μόρφημα είναι η πιο αμαρκάριστη μορφή του κλιτικού παραδείγματος. Αυτός είναι και ο λόγος που εμπλέκεται σε απρόσωπες δομές της ενήλικης γλώσσας. Μια τέτοια περίπτωση είναι όταν το ρήμα δεν απαιτεί Υποκείμενο με θεματικό ρόλο, όπως το «βρέχει». Επίσης το μόρφημα *-ει* εμφανίζεται ως κατάληξη των *μη παρεμφατικών ρηματικών μορφών* των συνοπτικών χρόνων:

- (55) α. [CP EXPL [TP NONPAST [AGRP 3SG [VP βρέχει]]]]
βρέχει
- β. [CP *pro* [T/AGRP AUX.NONPAST/1SG [VP παίζει]]]]
έχω παίζει

Ο ισχυρισμός ότι το 3^ο ενικό πρόσωπο είναι το πιο αμαρκάριστο, όμως, υποστηρίζεται και από δεδομένα που προέρχονται από άλλες γλώσσες. Έχει αναφερθεί ότι τα παιδιά που κατακτούν διάφορες γλώσσες παρουσιάζουν την τάση να υπεργενικεύουν ρήματα 3^{ου} προσώπου. Συγκεκριμένα, στα Γαλλικά παρατηρήθηκε ότι τα παιδιά, παράλληλα με τα ΠΑ, έκαναν χρήση και υπεργενικευμένων μορφών 3^{ου} ενικού προσώπου (Ferdinand, 1994). Ο Grinstead (1998, 2000) μελετώντας τα Ισπανικά και τα Καταλανικά, αναφέρει ανάλογη υπεργενίκευση. Όμως το ίδιο φαινόμενο αναφέρθηκε και για τα Ελληνικά, καθώς οι Doukas & Marinis (2012) εντόπισαν λάθη Συμφωνίας στα οποία υπεργενικεύεται η μορφή 3^{ου} προσώπου. Όλες οι παραπάνω έρευνες παρατηρούν ότι η πλειοψηφία των λαθών Συμφωνίας αφορά ρήματα 3^{ου} προσώπου, ενώ τα λάθη Συμφωνίας με ρήματα εκτός 3^{ου} ενικού προσώπου είναι εξαιρετικά σπάνια έως και ανύπαρκτα (κάτι που παρατηρήθηκε και στα δικά μας δεδομένα).

Οι Harley & Ritter (2002) επιχειρούν να δομήσουν μια σχηματική αναπαράσταση των μορφοσυντακτικών χαρακτηριστικών. Συγκεκριμένα, δημιούργησαν μια αναπαράσταση των χαρακτηριστικών Προσώπου και Αριθμού, η οποία εξηγεί το εύρος και τις μορφές αλληλεπίδρασης αυτών των χαρακτηριστικών. Μεταξύ άλλων, οι ερευνήτριες αναφέρουν ότι βάσει της αναπαράστασης στην οποία καταλήγουν, προβλέπεται ότι το 3^ο ενικό πρόσωπο είναι η λιγότερο μαρκαρισμένη μορφή Προσώπου. Αυτό επιβεβαιώνεται από φαινόμενα που συμβαίνουν σε διάφορες γλώσσες, τα οποία παρουσιάζονται και αφορούν τόσο τη μορφολογία των ρημάτων όσο και τη μορφολογία αντωνυμικών στοιχείων. Μέσα από την σχηματική αναπαράσταση που προτείνεται, λοιπόν, μεταφέρεται η αίσθηση ότι το 3^ο πρόσωπο, αντίθετα με το 1^ο και 2^ο πρόσωπο, δεν είναι πραγματική μορφή Προσώπου. Αυτό έρχεται σε συμφωνία με τον ισχυρισμό των Harley & Ritter (2002), οι οποίες υποστηρίζουν ότι όταν η φράση Συμμετέχοντα (Participant Node) δεν είναι χαρακτηρισμένη, τότε ούτε το 1^ο ούτε το 2^ο πρόσωπο δεν μπορούν να εμφανιστούν με αποτέλεσμα να αναδύεται η ερμηνεία του 3^{ου} προσώπου³⁵.

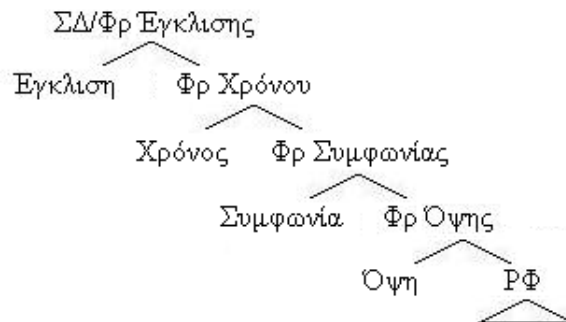
Τα παραπάνω στοιχεία επιβεβαιώνουν τον ισχυρισμό του Grinstead (1998, 2000) ότι η μορφολογία του 3^{ου} προσώπου στα παιδιά που περνάνε αυτό το στάδιο, αλλά και γενικότερα στις ενήλικες δομές, συχνά ισοδυναμεί με έλλειψη στοιχείων Συμφωνίας προσώπου. Επομένως, επιβεβαιώνεται ο ισχυρισμός της παρούσας έρευνας ότι τα παιδιά κάνουν χρήση του 3^{ου} ενικού προσώπου, λόγω της υποχαρακτηρισμένης Φράσης Συμφωνίας, όπως έχει

³⁵ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη μορφολογία του 3^{ου} προσώπου αλλά και πολλά άλλα ενδιαφέροντα στοιχεία παρακινούμε τον αναγνώστη να μελετήσει το συγκεκριμένο άρθρο. Θεωρούμε ότι η συγκεκριμένη σχηματική αναπαράσταση των μορφοσυντακτικών χαρακτηριστικών παρέχει ενδιαφέρουσες απόψεις για την ύπαρξη διαφόρων μορφοσυντακτικών φαινομένων σε πολλές γλώσσες, συμπεριλαμβανομένων και των περιπτώσεων υπεργενίκευσης του 3^{ου} προσώπου.

υποστηριχθεί και παλαιότερα από άλλους ερευνητές (Tsimplici, 1992/1996; Ezeizabarrena, 1997).

Ο ισχυρισμός της προηγούμενης παραγράφου, όμως, δημιουργεί ένα ερώτημα: Αφού το 3^ο πρόσωπο ενικού είναι η πιο αμαρκάριστη μορφή, γιατί οι άκλιτοι τύποι των παιδιών της Κυπριακής Ελληνικής περιορίζονται στις μορφές *-ει*; Εάν ο παραπάνω ισχυρισμός είναι αληθής, τότε γιατί δεν συναντώνται και ρήματα με άλλες καταλήξεις που λαμβάνει το 3^ο πρόσωπο, όπως για παράδειγμα η κατάληξη *-ε* στα παρελθοντικά ρήματα (*έπαιζε, έπαιξε*); Η λύση στο παραπάνω πρόβλημα έρχεται από τον Pollock (1989), ο οποίος υποστήριξε ότι η Φράση Χρόνου βρίσκεται υψηλότερα από τη Φράση Συμφωνίας στο συντακτικό δέντρο (56).

(56)

Λαμβάνοντας υπ' όψιν αυτή τη θέση, είναι κατανοητό ότι στις περιπτώσεις των παρελθοντικών ρημάτων, γίνεται υποχρεωτική ενεργοποίηση της Φράσης Χρόνου, η οποία επαληθεύεται με το μόρφημα του Αορίστου που βρίσκεται στο ρήμα. Αυτό υποχρεώνει και τη Φράση Συμφωνίας, που βρίσκεται χαμηλότερα στο δέντρο να χαρακτηριστεί. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι να παράγονται κλιτά ως προς τον Χρόνο και Συμφωνία ρήματα, όπως στο παράδειγμα (57).

(57)

έκρουσεν	η	νουρά του
κάηκε(-3SG.PAST)	η	ουρά του
'Κάηκε η ουρά του.'		

(Αρης, 2;2)

4.6. Αναφορά στην μη κλιτή φύση των μορφών *-ει*

Στο παραπάνω Υποκεφάλαιο έγινε αναφορά στη δομή του συντακτικού δέντρου για τη παραγωγή των μορφών που μελετήσαμε. Σε αυτή την έρευνα υποστηρίζουμε ότι οι άκλιτοι τύποι των παιδιών περιλαμβάνουν τον υποχαρακτηρισμό της Φράσης Χρόνου και της Φράσης Συμφωνίας. Δεν έχει όμως εξηγηθεί από πού προκύπτει αυτό το γεγονός. Η εξήγηση που θα δοθεί βασίζεται κυρίως στην αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή του Grinstead (Grinstead, 1998). Ο Grinstead διερευνώντας την παιδική Ισπανική και Καταλανική γλώσσα, είχε εντοπίσει μορφές 3^{ου} ενικού προσώπου, ανάλογες με τις μορφές *-ει* της Κυπριακής Ελληνικής. Όπως φαίνεται από τον Πίνακα (36), η Κοινή και Κυπριακή Ελληνική μοιράζονται αρκετά στοιχεία με την Ισπανική (και με τα Καταλανικά) σε επίπεδο μορφοσύνταξης. Το γεγονός αυτό μας οδηγεί στο να λάβουμε σοβαρά υπ' όψιν μας, την εξήγηση του Grinstead σχετικά με τις άκλιτες μορφές των παιδικών γλωσσών. Ένα από τα κύρια σημεία της ερμηνείας που δίνει για τις άκλιτες αυτές μορφές, είναι ότι οι μορφές αυτές οφείλονται στον υποχαρακτηρισμό των χαρακτηριστικών του Υποκειμένου (*underspecification of subject features*). Αυτός ο προαιρετικός υποχαρακτηρισμός του

Υποκειμένου έχει σαν αποτέλεσμα την αντικατάσταση του πραγματικού Υποκειμένου από το *PRO*, το οποίο εμφανίζεται αποκλειστικά σε απαρεμφατικές προτάσεις, δηλαδή σε δομές με υποχαρακτηρισμένες την Φράση Χρόνου και την Φράση Συμφωνίας³⁶. Ο Grinstead (1998) προσθέτει ότι ο υποχαρακτηρισμός των χαρακτηριστικών του Υποκειμένου συμβαίνει και στις γλώσσες με υποχρεωτικά φανερό Υποκείμενο και αφορά το στάδιο όπου τα παιδιά παραλείπουν, αντιγραμματικά, το Υποκείμενο και παράγουν ΠΑ.

Επιστρέφοντας στην Κυπριακή Ελληνική, εφαρμόζουμε την προαναφερθείσα θεωρία του Grinstead (1998), και προτείνουμε ότι οι Κυπριακές μορφές *-ει*, είναι αποτέλεσμα του υποχαρακτηρισμού των χαρακτηριστικών του Υποκειμένου. Η πρόταση αυτή στηρίζεται και από την απόλυτη συνεμφάνιση των μορφών *-ει* με τα κενά Υποκείμενα (βλ. Πίνακα 23). Ένα άλλο στοιχείο από τα δεδομένα μας που στηρίζει αυτή την υπόθεση είναι η ανταλλαγή (*trade-off*) που συμβαίνει μεταξύ των ποσοστών χρήσης μη κλιτών μορφών *-ει* και των φανερών Υποκειμένων στο λόγο των παιδιών. Υπενθυμίζεται ότι οι Κυπριακές μορφές *-ει* εμφανίζονται σε πρώιμη ηλικία και σταδιακά μειώνονται για να εξαλειφθούν λίγο μετά τα 2 έτη (βλ. Πίνακα 21). Ακριβώς την αντίστροφη πορεία σημειώνει η χρήση φανερού Υποκειμένου από τα παιδιά. Σε πρώιμη ηλικία τα φανερά Υποκείμενα παρουσιάζουν πολύ χαμηλά έως και μηδαμινά ποσοστά χρήσης (Γράφημα 3). Με τη πάροδο του χρόνου, όμως, αυξάνονται σημαντικά, ενώ όπως και για τις μορφές *-ει*, η ηλικία των 2 αποτελεί ορόσημο για την προσέγγιση στην τυπική συχνότητα χρήσης των φανερού Υποκειμένου.

Η συγκεκριμένη διεργασία, όμως, της Κυπριακής Ελληνικής, φαίνεται να προκαλεί τον υποχαρακτηρισμό της Φράσης Χρόνου και της Φράσης Συμφωνίας, αλλά όχι και της Φράσης Όψης. Αποτέλεσμα αυτού, είναι οι μορφές *-ει* να μην φέρουν μορφήματα Χρόνου και Συμφωνίας, αλλά μόνο μορφήματα που δηλώνουν το θέμα Όψης. Όπως θα δούμε και στη συνέχεια, η διαπίστωση αυτή για τις Κυπριακές μορφές *-ει* έρχεται σε συμφωνία με τους Varlokosta et al. (1998) για τις αντίστοιχες Ελληνικές.

Η παραπάνω πρόταση μπορεί να δώσει ικανοποιητικές εξηγήσεις σχετικά με το πώς το θέμα Όψης συνδέεται με την κατανομή των σημασιολογικών χαρακτηριστικών των Κυπριακών μορφών *-ει*. Ακολουθούμε, λοιπόν, την Hyams (2002) και την ανάλυση της για τις Ελληνικές μορφές *-ει* (βλ. Υποενότητα 1.3.2.1. – *Ανάλυση βασισμένη στην Έγκλιση*), και θεωρούμε ότι η ίδια διαδικασία βρίσκει εφαρμογή και στις Κυπριακές μορφές *-ει*. Λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι οι Κυπριακές μορφές *-ει* διαθέτουν υποχαρακτηρισμένη Φράση Χρόνου και Φράση Συμφωνίας, συμπεραίνουμε ότι το μόρφημα του θέματος Όψης μπορεί να επαληθεύσει ή όχι τη Φράση Έγκλισης. Όπως είδαμε στο Κεφάλαιο 3, οι Κυπριακές μορφές *-ει* εμφανίζονται και με τροπική ερμηνεία αλλά και με χρονική (*temporal*) ερμηνεία. Ακολουθώντας πάλι τη Hyams (2002), υποθέτουμε ότι η τροπική ερμηνεία απαιτεί ενεργοποιημένη Φράση Έγκλισης, ενώ στην αντίθετη περίπτωση, που η ερμηνεία δεν είναι τροπική, κάτι τέτοιο δεν απαιτείται. Θεωρούμε, συνεπώς, ότι στην περίπτωση των μορφών *-ει* με τροπική ερμηνεία, εμφανίζεται το στοιχείο [+συνοπτικό] στη Φράση Όψης, από όπου μπορεί ελεύθερα να επαληθεύσει την ενεργοποιημένη Φράση Έγκλισης. Στην αντίθετη περίπτωση, δηλαδή όπου οι μορφές *-ει* μεταφέρουν πραγματική (*realis*) ερμηνεία, δεν υπάρχει ενεργοποιημένη Φράση Έγκλισης και επομένως δεν απαιτείται το [+συνοπτικό] στοιχείο για την επαλήθευση, με αποτέλεσμα οι μορφές *-ει*, σε αυτή τη περίπτωση να εμφανίζονται με το χαρακτηριστικό Όψης [-συνοπτικό].

---

³⁶ Ο υποχαρακτηρισμός του Υποκειμένου θεωρείται προαιρετικός, αφού οι μη κλιτοί τύποι τόσο στα Ισπανικά - Καταλανικά όσο και στην Κυπριακή Ελληνική εμφανίζονται ταυτόχρονα με πλήρως κλιτές μορφές οι οποίες συμφωνούν με τα πλήρως χαρακτηρισμένα Υποκείμενα.

4.7. Θεωρία κατάκτησης Συμφωνίας

Στην Ενότητα 1.5.1 έχουν παρουσιαστεί οι δύο κυρίαρχες τάσεις που επιχειρούν να εξηγήσουν την διαδικασία της κατάκτησης της σύνταξης. Η μία υποστηρίζει την Strong Continuity (SC), ή αλλιώς Full Clause Hypothesis (FCH), όπου τα παιδιά κατέχουν όλες τις λειτουργικές προβολές εξ' αρχής³⁷. Από την άλλη, η δεύτερη τάση υποστηρίζει το Non-Continuity (NC) και χρησιμοποιεί διαδικασίες ωρίμανσης για να εξηγήσει τα διάφορα συντακτικά φαινόμενα. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας φανερώνουν αρκετά στοιχεία σχετικά με τη πορεία της γλωσσικής κατάκτησης από τα παιδιά της Κυπριακής Ελληνικής. Τα δεδομένα της έρευνας, όπως όλα δείχνουν, πρόσκεινται στις θεωρίες που προβλέπουν την παρουσία όλων των λειτουργικών προβολών από την αρχή της κατάκτησης της σύνταξης (SC, FCH). Παρόλα αυτά, κατά την εξήγηση των μορφών *-ει* έχει προταθεί ότι τα παιδιά μέχρι και την ηλικία των 2;0 προβαίνουν σε μερικό υποχαρακτηρισμό των λειτουργικών προβολών.

Αυτό σημαίνει ότι τα παιδιά που κατακτούν την Κυπριακή Ελληνική, όπως φαίνεται και από τα δεδομένα της έρευνας, προβάλλουν ολόκληρο το δέντρο. Πιο συγκεκριμένα, φαίνεται ότι η Φράση Αριθμού είναι διαθέσιμη στα παιδιά από πολύ νωρίς, αφού από τους πρώτους μήνες των ηχογραφήσεων υπήρχε χρήση τόσο του ενικού, όσο και του πληθυντικού αριθμού. Επίσης, τα παιδιά από τις πρώτες ηχογραφήσεις χρησιμοποιούσαν παρελθοντικά ρήματα, χαρακτηρίζοντας έτσι τη Φράση Χρόνου. Από την άλλη, παρουσιάζαν ελάχιστα λάθη Συμφωνίας Ρήματος - Υποκειμένου, αφού όπως έχει αποδειχτεί τα φαινομενικά λάθη Συμφωνίας αποτελούν μη κλιτές περιπτώσεις, όπου δεν υπάρχουν χαρακτηριστικά Συμφωνίας στα ρήματα. Πάντως τα ρήματα που συμφωνούν με το Υποκείμενο, είτε κενό είτε φανερό, από τις πρώτες μαγνητοφωνήσεις, αποτελούσαν την ισχυρή πλειοψηφία των ρημάτων που παρήγαγαν τα παιδιά, κάτι το οποίο αυτό δείχνει ότι η Φράση Συμφωνίας είναι ενεργή από τα πρώτα στάδια της γλωσσικής ανάπτυξης. Από την άλλη, η εξήγηση για την ύπαρξη των Κυπριακών μορφών *-ει* περιλαμβάνει τον «επιλεκτικό» υποχαρακτηρισμό λειτουργικών κεφαλών, αφού όπως έχει υποστηριχθεί σ' αυτή την έρευνα, η παραγωγή των μορφών *-ει* σημαίνει τον υποχαρακτηρισμό της Φράσης Χρόνου και της Φράσης Συμφωνίας. Βέβαια, η τροπικότητα σε κάποιες από τις μορφές *-ει* σηματοδοτεί την ενεργοποίηση της Φράσης Έγκλισης, μιας κεφαλής που βρίσκεται υψηλότερα στο συντακτικό δέντρο. Όλα τα παραπάνω στοιχεία καταδεικνύουν την παρουσία ολόκληρου του συντακτικού δέντρου από την αρχή, παρόλο που σε κάποιες περιπτώσεις γίνεται προαιρετικός υποχαρακτηρισμός κάποιων λειτουργικών κεφαλών.

4.8. Είναι το μη κλιτό στάδιο της Κυπριακής Ελληνικής ανάλογο του σταδίου ΠΑ (RI analogue);

Ο τίτλος της έρευνας απαιτεί περαιτέρω συζήτηση, αφού δεν έχει απαντηθεί ακόμα το ερώτημα εάν οι Κυπριακές μορφές *-ει* είναι φαινόμενο ανάλογο του ΠΑ. Έχει υποστηριχθεί ότι το φαινόμενο ΠΑ δεν είναι καθολικό και δεν συναντάται σε όλες τις γλώσσες (Hyams, 2002). Αντιθέτως, η κάθε γλώσσα, με βάση τα χαρακτηριστικά της, παρουσιάζει και την ανάλογη μη κλιτή μορφή (Wexler et al. 2004; Legate & Yang, 2007). Αυτά οδήγησαν τους ερευνητές στον καθορισμό των ιδιοτήτων, όχι μόνο των ΠΑ, αλλά και των άκλιτων τύπων που είναι ανάλογοι των ΠΑ (RI Analogues). Η Κυπριακή Ελληνική γλώσσα δεν διαθέτει απαρεμφατική δομή, και αποκλείει εκ φύσεως την πιθανότητα ύπαρξης ΠΑ στην παιδική γλώσσα. Αφού συζητηθούν οι ιδιότητες των Κυπριακών μορφών *-ει*, όπως έχουν

³⁷ Στα πλαίσια αυτής της θεωρίας υπάρχουν όμως και διαφορετικές απόψεις σχετικά με το εάν κάποιες κεφαλές υποχαρακτηρίζονται ή όχι.

παρουσιαστεί στην παρούσα έρευνα, θα δούμε εάν πληρούν τις προϋποθέσεις που έχουν τεθεί από τη διεθνή βιβλιογραφία για να θεωρηθούν μορφές ανάλογες των ΠΑ.

Οι Κυπριακές μορφές *-ει*, είναι τύποι που εμφανίζονται στην παιδική γλώσσα παράλληλα με κλιτές, γραμματικές προτάσεις. Αυτό σημαίνει ότι οι τύποι αυτοί είναι προαιρετικοί και δεν οφείλονται σε έλλειψη γνώσης για τη δομή της γλώσσας από τα παιδιά. Επίσης, οι μορφές αυτές προϋποθέτουν τον υποχαρακτηρισμό της Φράση Χρόνου και Συμφωνίας, δηλαδή συμβαίνουν σε μη κλιτές προτάσεις και εμφανίζονται αποκλειστικά με κενό Υποκείμενο. Οι ιδιότητες αυτές φαίνεται να είναι παρόμοιες με αυτές που αναφέρει ο Grinstead (1998) για τους μη κλιτούς τύπους στα Ισπανικά και Καταλανικά. Αυτό δεν πρέπει να προκαλεί έκπληξη εάν λάβουμε υπόψη τις ομοιότητες που υπάρχουν μεταξύ αυτών των γλωσσών αλλά και των μορφών που χρησιμοποιούνται ως οι άκλιτοι τύποι στην παιδική γλώσσα (υπεργενίκευση 3^{ου} ενικού προσώπου). Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για φαινόμενα αντίστοιχα σε αυτές τις γλώσσες. Ο Grinstead βασιζόμενος στις παραπάνω ιδιότητες εντάσσει αυτό το φαινόμενο της παιδικής Ισπανικής και Καταλανικής στο γενικότερο φαινόμενο των ΠΑ, ως μορφές ανάλογες των ΠΑ (Grinstead, 1998). Ωστόσο, με μια προσεκτική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας για τους ανάλογους τύπους των ΠΑ, οι ιδιότητες που αναφέρονται ως προϋποθέσεις για την ένταξη τους στο γενικότερο φαινόμενο ΠΑ δεν επιτρέπουν τον χαρακτηρισμό του Κυπριακού σταδίου ως ανάλογο του σταδίου ΠΑ, για τους λόγους που παρατίθενται παρακάτω.

Οι ερευνητές έχουν καταλήξει ότι τα ΠΑ είναι υποχαρακτηρισμένες, μη κλιτές μορφές με τροπική ερμηνεία (Hyams, 2002; a.o.). Οι ιδιότητες αυτές αποτελούν τον οδηγό για τον αποκλεισμό ή την ένταξη ενός μη κλιτού τύπου στο γενικότερο φαινόμενο των ΠΑ. Πιο συγκεκριμένα, οι Salustri & Hyams (2003) λαμβάνοντας υπ' όψιν το μη κλιτό καθεστώς που διέπει τις προστακτικές των παιδιών της Ιταλικής αλλά και την τροπικότητα που φέρουν οι μορφές αυτές, κατέληξαν ότι οι *Προστακτικές* στην παιδική Ιταλική είναι ανάλογες των ΠΑ. Κάτι παρόμοιο ισχύει και για τα Ρουμανικά, όπου οι Anram & Coene (2011) εντόπισαν τα παραπάνω χαρακτηριστικά στις *Γυμνές Υποτακτικές* που παράγουν τα παιδιά στην πρώιμη Ρουμανική. Από την άλλη, οι Rus & Chandra (2005) παρατήρησαν ότι οι *Γυμνές Μετοχές* (Bare Participles) που εμφανίζονται στην παιδική Σλοβενική, αν και μη κλιτοί τύποι, τείνουν να έχουν αναφορά στο παρελθόν. Η χρονική αναφορά στο παρελθόν αποκλείει την τροπική ερμηνεία, και έτσι κατέληξαν ότι οι *Γυμνές Μετοχές* των παιδιών της Σλοβενικής δεν αποτελούν περίπτωση ανάλογη των ΠΑ. Από τα πιο πάνω προκύπτει ότι οι ερευνητές συνδέουν τον ορισμό ΠΑ (RI) ή ανάλογο του ΠΑ (RI Analogue) με τροπική ερμηνεία.

Στις Κυπριακές μορφές *-ει* αν και είναι δυνατόν να υπάρχει τροπική ερμηνεία, η τροπικότητα δεν αποτελεί το βασικό τους χαρακτηριστικό, αφού στις μισές περιπτώσεις φέρουν χρονική και όχι τροπική ερμηνεία. Με τα μέχρι τώρα δεδομένα είναι ξεκάθαρο ότι η ένταξη των Κυπριακών μορφών *-ει* στο γενικότερο φαινόμενο ΠΑ είναι αδύνατη. Οι Κυπριακές μορφές *-ει*, όμως, εξακολουθούν να αποτελούν ένα προαιρετικό μη κλιτό στάδιο στην παιδική γλώσσα της Κυπριακής Ελληνικής.

Θα μπορούσε να ενταχθεί το προαιρετικό μη κλιτό στάδιο της Κυπριακής Ελληνικής στο πλαίσιο ενός γενικότερου σταδίου; Αρχικά, υπενθυμίζεται ότι τόσο για τις Κυπριακές μορφές *-ει*, όσο και για την υπεργενίκευση του 3^{ου} ενικού προσώπου των Ισπανικών και Καταλανικών (Grinstead, 1998), έχει δοθεί εξήγηση βάσει υποχαρακτηρισμού της Φράσης Χρόνου και Συμφωνίας. Αυτό δεν θα επέτρεπε στο ρήμα να φέρει κλιτικά μορφήματα Συμφωνίας, αλλά θα προκαλούσε τη παραγωγή ενός γυμνού Ρήματος, ανάλογου με αυτό που συναντάται στην παιδική Αγγλική (Bare Verb) (Hyams, 2002). Όπως είναι γνωστό, όμως, οι γλώσσες με πλούσια κλιτική δεσμευμένη μορφολογία, δεν επιτρέπουν την παραγωγή ρημάτων χωρίς τα ελάχιστα απαραίτητα κλιτικά του μορφήματα, δηλαδή, να παράγονται γυμνές οι ρίζες των ρημάτων (stem based languages - Clahsen & Dalalakis, 1999). Τόσο η Κυπριακή Ελληνική όσο και τα Ισπανικά/Καταλανικά, δεν επιτρέπουν την παραγωγή *Γυμνού*

Ρήματος, επομένως τα παιδιά ψάχνοντας για το γυμνό Ρήμα οδηγούνται υποχρεωτικά στην παραγωγή ρήματος με την κατάληξη 3^{ου} προσώπου, η οποία είναι και η λιγότερο μαρκαρισμένη. Τα παραπάνω μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι μια ομάδα γλωσσών (Κυπριακή Ελληνική, Ισπανικά, Καταλανικά, Αγγλικά) παρουσιάζει μορφές *Γυμνών Ρημάτων* ως παιδικούς μη κλιτούς τύπους. Με άλλα λόγια, το φαινόμενο των *Γυμνών Ρημάτων* φιλτράρεται από την παράμετρο που διακρίνει τις γλώσσες με βάση τη δυνατότητα εμφάνισης ρημάτων χωρίς κλιτικά μορφήματα. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα κάποιες γλώσσες (verb based) να έχουν τη δυνατότητα εμφάνισης του *Γυμνού Ρήματος* των παιδιών, ενώ άλλες γλώσσες (stem based) να απαιτούν στο *Γυμνό Ρήμα* να προσκολλάται κάποιο λιγότερο μαρκαρισμένο κλιτικό μόρφημα. Η παραπάνω υπόθεση, στηρίζεται από τις κοινές ιδιότητες που μοιράζονται οι προαναφερθείσες μορφές. Συγκεκριμένα, οι Κυπριακές μορφές –ει, οι *υπεργενικευμένες μορφές 3^{ου} προσώπου* στα Ισπανικά και Καταλανικά αλλά και τα *Γυμνά Ρήματα* της Αγγλικής διαφέρουν ως προς ένα βασικό σημείο από τις μορφές που εντάσσονται στο γενικότερο φαινόμενο ΠΑ: δεν έχουν αποκλειστικά τροπική ερμηνεία. Αυτό το χαρακτηριστικό είναι κοινό για τους μη κλιτούς τύπους, που από τα συμπεράσματα της έρευνας φαίνεται να υπάγονται σε ένα γενικότερο φαινόμενο *Γυμνού Ρήματος* που συμβαίνει σε κάποιες παιδικές γλώσσες. Εξάλλου έχει υποστηριχθεί ότι η Τροπική ερμηνεία των ΠΑ πηγάζει από το ίδιο το απαρηματικό μόρφημα (Hyams, 2002). Αυτός ο ισχυρισμός εξηγεί από πού προέρχεται η διαφοροποίηση μεταξύ των μορφών που ανήκουν στο γενικότερο στάδιο του ΠΑ και των υπόλοιπων μη κλιτών μορφών σχετικά με το χαρακτηριστικό της Τροπικότητας.

4.9. Επέκταση του φαινομένου ΠΑ στη μη τυπική (παθολογική) γλώσσα

Κατ' αρχάς, υπενθυμίζεται ότι ο σκοπός της παρούσας μελέτης δεν είναι να μελετήσει την μη τυπική (παθολογική) γλώσσα. Όμως, η πληθώρα των ερευνών που επιχειρούν να συνδέσουν το στάδιο ΠΑ (και γενικότερα τα στάδια των παιδικών γλωσσών που εμφανίζονται άκλιτοι ρηματικοί τύποι) με τα μορφοσυντακτικά ελλείμματα που εμφανίζονται στην Ειδική Γλωσσική Διαταραχή (Rice et al. 1995; Wexler & Rice, 1996; Paradis & Crago, 2000; Wexler et al. 2004; Clahsen & Dalalakis, 1999; a.o.) καθιστούν απαραίτητη την έστω και σύντομη περιγραφή της συσχέτισης αυτής.

Αν δεχτούμε ότι η ΕΓΔ αποτελεί στην ουσία μια γλωσσική καθυστέρηση, δηλαδή μια διαταραχή που η χρονολογική και η «γλωσσική» ηλικία δεν ταιριάζουν απόλυτα, η συσχέτιση αυτή φαντάζει λογική. Δηλαδή, θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί ότι η γλώσσα ενός παιδιού με ΕΓΔ, 5;0 ετών, διαθέτει τα ίδια μορφοσυντακτικά χαρακτηριστικά με αυτά της αντίστοιχης πρώιμης γραμματικής, δηλαδή, της γραμματικής ενός τυπικά αναπτυσσόμενου παιδιού που περνάει από το στάδιο ΠΑ στην ηλικία των 2;0. Σημειώνεται εδώ, ότι καθότι δεν υπάρχει βιβλιογραφία για παιδιά με ΕΓΔ που κατακτούν την Κυπριακή Ελληνική, σχετικά με το φαινόμενο των πρώιμων μη κλιτών τύπων, θα χρησιμοποιηθούν στοιχεία από έρευνες στην Αγγλική και την Κοινή Ελληνική.

4.9.1. Προαιρετικά Απαρέμματα και Ειδική Γλωσσική Διαταραχή

Η ΕΓΔ είναι μια διαταραχή που καλύπτεται από ένα πέπλο μυστηρίου, καθώς, αν και έχουν περάσει περίπου 40 χρόνια από τότε που ξεκίνησε η συστηματική μελέτη της, δεν έχουν δοθεί ακόμα ικανοποιητικές απαντήσεις σχετικά με τα ακριβή της αίτια και τους υποκείμενους μηχανισμούς που δημιουργούν τα γλωσσικά ελλείμματα.

Τα πιο συχνά χαρακτηριστικά της ΕΓΔ είναι τα μορφοσυντακτικά ελλείμματα και η καθυστέρηση στην κατάκτηση των γλωσσικών ορόσημων, ενώ δεν υπάρχει νευρολογική

διαταραχή, γνωστικά ελλείμματα, διαταραχές ακοής, ψυχοσυναισθηματική διαταραχή ή κάποια νευροκινητική διαταραχή ομιλίας (Leonard, 2000; Rice et al. 1995; Clahsen & Dalalakis, 1999). Ενώ, δηλαδή, τα τυπικά αναπτυσσόμενα παιδιά κατακτούν την μητρική τους γλώσσα γρήγορα και χωρίς προσπάθεια, για τα παιδιά με ΕΓΔ δεν ισχύει κάτι τέτοιο (Leonard, 2000).

Αυτό που κάνει ενδιαφέρουσα την συσχέτιση του σταδίου ΠΑ με την ΕΓΔ, είναι η φύση των μορφοσυντακτικών ελλειμμάτων που εμφανίζονται στην διαταραχή αυτή, καθώς εδώ και αρκετά χρόνια έχει προταθεί ότι ο τομέας, στον οποίο υστερούν περισσότερο τα παιδιά με ΕΓΔ, είναι η γραμματική μορφολογία (Bishop, 1992, Leonard, 1989). Οι Rice et al. (1995) και Wexler & Rice (1996) βρήκαν ότι ένα από τα βασικά γλωσσικά χαρακτηριστικά της ΕΓΔ είναι η δυσκολία στη χρήση των μορφημάτων Κλίσης και συγκεκριμένα για τα Αγγλικά, τα μορφήματα Συμφωνίας (-s) και Χρόνου (-ed). Επομένως, πρότειναν ότι στα παιδιά με ΕΓΔ, το στάδιο ΠΑ, παρατείνεται σημαντικά, και ονόμασαν αυτό το φαινόμενο Παρατεταμένο Προαιρετικό Απαρέμφατο (Extended Optional Infinitive).

Όμως, η παράλειψη των κλιτικών μορφημάτων δεν παρατηρείται σε γλώσσες με πλούσια μορφοσυντακτική συμφωνία, αφού σε αυτές τις γλώσσες δεν επιτρέπεται η παραγωγή γυμνών Ρημάτων, αλλά απαιτείται το ρήμα να συνοδεύεται από το απαραίτητο κλιτικό του μόρφημα. Αυτό σημαίνει ότι τα παιδιά με ΕΓΔ, που κατακτούν την Κοινή (και Κυπριακή) Ελληνική δεν μπορούν να παράγουν ρηματικές μορφές με «γυμνές ρίζες» (bare stems) παραλείποντας τα κλιτικά μόρια (inflectional affixes) (Clahsen & Dalalakis, 1999). Αυτό είναι κάτι που υποστηρίχθηκε και από την παρούσα έρευνα που αφορά την τυπική ανάπτυξη της γλώσσας και προτάθηκε ότι αντί του κενού κλιτικού μορφήματος, επιστρατεύεται το μόρφημα 3^{ου} ενικού προσώπου που είναι το πιο αμαρκάριστο. Αυτό συμφωνεί και με τα ευρήματα στην Κοινή Ελληνική των Clahsen & Dalalakis (1999), οι οποίοι βρήκαν ότι στο παιδί με ΕΓΔ που μελέτησαν, η Συμφωνία Ρήματος-Υποκειμένου ήταν (επιλεκτικά) διαταραγμένη. Συγκεκριμένα, η διαταραχή αυτή αφορούσε κυρίως τις μορφές –ει, καθώς το 77,55% των λαθών συμφωνίας ενέπλεκαν το 3^ο ενικό πρόσωπο (Πίνακας 36).

Γλώσσα	Αριθμός λαθών Συμφωνίας	Αριθμός μορφών –ει	Ποσοστό %
Τυπική - Κυπριακή Ελληνική	52	45	86,5
ΕΓΔ - Κοινή Ελληνική*	441	342	77,6

Πίνακας 36. Σύγκριση του ποσοστού των μορφών –ει ως προς τα λάθη συμφωνίας μεταξύ τυπικής Κυπριακής Ελληνικής και μη τυπικής (ΕΓΔ) Κοινής Ελληνικής. Ο (*) σημαίνει ότι οι συγγραφείς (Clahsen & Dalalakis, 1999) συμπεριέλαβαν στην ανάλυση μόνο τον Ενεστώτα Χρόνο.

Μάλιστα, οι συγγραφείς ανέφεραν ότι περίπου τα μισά 3^α πρόσωπα που αναλύθηκαν, βρίσκονταν σε «λανθασμένα» περιβάλλοντα. Οι Clahsen & Dalalakis (1999) ισχυρίζονται ότι αυτές οι «λανθασμένες» εμφανίσεις μπορεί να προέρχονται από την αμαρκάριστη φύση του 3^{ου} ενικού του Ενεστώτα, όπως ακριβώς συμβαίνει και στα τυπικά αναπτυσσόμενα παιδιά που κατακτούν την Κοινή Ελληνική (μορφές –ει) (Varlokosta et al. 1996, 1998). Η διαφορά όμως ανάμεσα στα τυπικά αναπτυσσόμενα παιδιά και στο παιδί που μελέτησαν οι Clahsen & Dalalakis (1999) είναι ότι στα τυπικά παιδιά, το φαινόμενο αυτό εκλείπει σταδιακά μετά τα 2;0, ενώ το παιδί με ΕΓΔ συνεχίζει και τα παράγει ακόμα και στην ηλικία των 5;5 και ενώ λάμβανε λογοθεραπευτική παρέμβαση. Λαμβάνοντας υπόψη και άλλες πιο πρόσφατες μελέτες (Tsimplí, 2001) συμπεραίνουμε ότι μορφές –ει, ως μη κλιτοί τύποι, εμφανίζονται και σε άλλες περιπτώσεις παιδιών με ΕΓΔ που μελετηθήκαν.

Όλα τα παραπάνω υποδεικνύουν μια φανερή συσχέτιση των υποχαρακτηρισμένων Κυπριακών (αλλά και Ελληνικών) μορφών –ει με τις θεωρίες που προτείνουν μια

ενδογλωσσική συσχέτιση των πρώιμων μη κλιτών τύπων με την ΕΓΔ στη διεθνή βιβλιογραφία (Rice et al. 1995; Wexler & Rice, 1996; Clahsen et al. 1997 a.o.). Στον Πίνακα 37 συνοψίζονται τα κοινά στοιχεία του σταδίου Προαιρετικών Μη κλιτών μορφών της Κυπριακής Ελληνικής και της ΕΓΔ της Κοινής Ελληνικής.

	Προαιρετικές μη κλιτές μορφές Κυπριακής Ελληνικής	Μορφοσυντακτικά ελλείμματα ΕΓΔ της Κοινής Ελληνικής	Γυμνά Ρήματα Αγγλικής
Υποχαρακτηρισμός Φράσης Χρόνου ή/και Συμφωνίας	Ναι	Ναι	Ναι
Προαιρετική εμφάνιση	Ναι	Ναι	Ναι
Μη κλιτότητα	Ναι	Ναι	Ναι
Υπεργενίκευση μορφών <i>-ει</i> (3 ^{ου} Ενικού Προσώπου)	Ναι	Ναι	Όχι

Πίνακας 37. *Συνοψιση των κοινών χαρακτηριστικών του σταδίου Προαιρετικών μη κλιτών μορφών της Κυπριακής Ελληνικής, της ΕΓΔ της Κοινής Ελληνικής και των Γυμνών Ρημάτων της Αγγλικής*

Επομένως, τα ερωτήματα που εγείρονται είναι τα εξής: Έχουν οι μορφές *-ει* της Κοινής Ελληνικής τα ίδια χαρακτηριστικά με τα υπεργενικευμένα 3^α πρόσωπα ενικού της ΕΓΔ της ίδιας γλώσσας; Συμβαίνει το αντίστοιχο στην Κυπριακή Ελληνική; Δηλαδή υπάρχουν άκλιτες μορφές *-ει* στην ΕΓΔ της Κυπριακής Ελληνικής; Εάν ναι, είναι οι μορφές αυτές ίδιες με τις μορφές *-ει* της παιδικής Κυπριακής Ελληνικής που βρέθηκαν στην παρούσα έρευνα;

Τα παραπάνω ερωτήματα είναι αρκετά ενδιαφέροντα και για να απαντηθούν είναι απαραίτητη περαιτέρω έρευνα με μεγαλύτερο πληθυσμό. Η έρευνα αυτή θα πρέπει να μελετήσει και να συγκρίνει τα χαρακτηριστικά του άκλιτου σταδίου της εκάστοτε παιδικής γλώσσας με τα χαρακτηριστικά της ΕΓΔ της αντίστοιχης γλώσσας, για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΣΥΝΟΨΗ

Η παρούσα έρευνα μέσα από τον αυθόρμητο λόγο τριών παιδιών τυπικής ανάπτυξης ανέδειξε τους μη κλιτούς τύπους της παιδικής Κυπριακής Ελληνικής, όπως και κάποια άλλα σημαντικά στοιχεία για την κατάκτηση των στοιχείων Κλίσης. Τα στοιχεία Συμφωνίας του ρήματος φαίνεται να κατακτώνται από πολύ νωρίς, γεγονός το οποίο περιγράφεται από διάφορες θεμελιώδεις θεωρίες για την κατάκτηση των μορφοσυντακτικών στοιχείων (SC, FCH, EMC). Συγκεκριμένα, η Φράση Αριθμού είναι διαθέσιμη από τα πρώιμα στάδια, αφού τα παιδιά χρησιμοποιούν εκτός από τον ενικό και τον πληθυντικό αριθμό. Επίσης, οι Φράσεις Χρόνου και Συμφωνίας υπάρχουν στο συντακτικό δέντρο των παιδιών και είναι πλήρως χαρακτηρισμένες, αφού -πλην ελαχίστων περιπτώσεων- τόσο ο Χρόνος όσο και η συμφωνία Ρήματος – Υποκειμένου χρησιμοποιούνται γραμματικά. Από τους πρώτους μήνες των ηχογραφήσεων παρουσιάζονται φανερά Υποκείμενα σε κάποια από τα ρήματα που παράγονται από τα παιδιά. Τα ποσοστά των φανερών Υποκειμένων είναι χαμηλά, κατά τους πρώτους μήνες παρόλα αυτά σημειώνουν ανοδική πορεία και στην ηλικία λίγο μετά τα δύο, τα σημαντικά υψηλότερα ποσοστά σηματοδοτούν την πλήρη κατάκτηση των χαρακτηριστικών του Υποκειμένου.

Από την ανάλυση των φαινομενικών λαθών συμφωνίας Ρήματος – Υποκειμένου προκύπτει ότι αυτά αφορούν αποκλειστικά μια συγκεκριμένη ρηματική μορφή. Απαντώντας στην πρώτη υπόθεση της παρούσας μελέτης, στην παιδική Κυπριακή Ελληνική υπάρχουν όντως μη κλιτές ρηματικές μορφές. Αυτές οι μορφές φέρουν το επίθημα *-ει* (μορφές *-ει*), το οποίο συναντάται σαν κατάληξη του 3^{ου} ενικού προσώπου σε μη παρελθοντικά ρήματα. Αν και η μορφή *-ει* (*Bare Perfective*) έχει συζητηθεί εκτενώς στη διεθνή βιβλιογραφία για την Κοινή Ελληνική, οι μορφές *-ει* που παρουσιάζονται στα δεδομένα μας για την Κυπριακή Ελληνική χρήζουν ξεχωριστής διερεύνησης λόγω των διαφορετικών μορφολογικών (θέμα Όψης) και κατ' επέκταση σημασιολογικών χαρακτηριστικών (Τροπικότητα, Γεγοντοτικότητα, Χρονική αναφορά) που φέρουν. Οι Κυπριακές μορφές *-ει* συναντώνται είτε με το [+συνοπτικό] είτε με το [-συνοπτικό] θέμα Όψης. Αυτό έχει συνέπειες στα σημασιολογικά χαρακτηριστικά των μορφών αυτών, αφού στους συγκεκριμένους μη κλιτούς τύπους το θέμα Όψης είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τη σημασιολογία τους. Επομένως, οι μη κλιτοί τύποι της παιδικής Κυπριακής Ελληνικής φέρουν είτε τροπική είτε χρονική (μη τροπική) ερμηνεία σε αντίθεση με τις Ελληνικές μορφές *-ει* και τα ΠΑ, τα οποία είναι μη κλιτοί τύποι που συνδέονται με την τροπική (μη πραγματική) ερμηνεία.

Θεωρούμε ότι οι μορφές *-ει* που εμφανίζονται στα δεδομένα μας είναι οι μη κλιτοί τύποι που εμφανίζονται ειδικά στην Κυπριακή Ελληνική, κάτι που έρχεται σε συμφωνία με το αξίωμα ότι ο μη κλιτός τύπος κάθε γλώσσας είναι ξεχωριστός, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά της γλώσσας (Wexler, 2004 – *language specific*). Η υπόθεση μας για τη συντακτική αναπαράσταση των μορφών *-ει* περιλαμβάνει τον υποχαρακτηρισμό των Φράσεων Χρόνου και Συμφωνίας και χαρακτηρισμό της Φράσης Όψης μέσω του αντίστοιχου μορφήματος στο μη κλιτό ρήμα. Ο υποχαρακτηρισμός της Φράσης Χρόνου αποκλείει την εμφάνιση παρελθοντικών μη κλιτών τύπων. Στην παρούσα έρευνα υποστηρίχθηκε ότι ο υποχαρακτηρισμός της Φράσης Συμφωνίας έχει σαν συνέπεια την χρήση του κλιτικού μορφήματος 3^{ου} προσώπου. Αυτό έγκειται στο ότι το συγκεκριμένο πρόσωπο είναι το λιγότερο μαρκαρισμένο, όπως έχει υποστηριχθεί από πολλούς ερευνητές για διάφορες γλώσσες (Harley & Ritter, 2002; Tsimplici, 1992/1996; Varlokosta et al. 1996, 1998; Klairis & Babiniotis 2004; Grinstead, 1998, 2000; a.o.) και στο γεγονός ότι η απουσία κάθε κλιτικού μορφήματος Συμφωνίας δεν είναι επιτρεπτή από τη δομή μιας γλώσσας όπως η Κυπριακή Ελληνική (Stem Based). Αντίθετα ο χαρακτηρισμός της Φράσης Όψης δίνει την επιλογή στα παιδιά να παράγουν τους μη κλιτούς τύπους είτε με το μη συνοπτικό είτε με το συνοπτικό

θέμα Όψης. Μάλιστα, το [+συνοπτικό] θέμα Όψης όταν εμφανίζεται επαληθεύει την ενεργό Φράση Έγκλισης, για να εκφραστεί η τροπική ερμηνεία, όπως ακριβώς συμβαίνει και στις μορφές *-ει* της Κοινής Ελληνικής (Hyams, 2002).

Σχετικά με το 2^ο ερώτημα, δηλαδή ποια είναι η πηγή των μορφών αυτών, θεωρούμε ότι οι μη κλιτοί τύποι της Κυπριακής Ελληνικής είναι αποτέλεσμα του *υποχαρακτηρισμού των χαρακτηριστικών του Υποκειμένου*. Αυτή η υπόθεση έχει σχηματιστεί για την εξήγηση των υπεργενικευμένων μορφών 3^{ου} προσώπου στα Ισπανικά και στα Καταλανικά από τον Grinstead (1998, 2000) και φαίνεται να ισχύει και για τις Κυπριακές μορφές *-ει*, αφού υποστηρίζεται αρκετά από τα δικά μας δεδομένα. Πρώτον, οι μορφές *-ει* εμφανίζονται αποκλειστικά με κενό Υποκείμενο και δεύτερον, είναι η ανταλλαγή (trade – off) που συμβαίνει μεταξύ των μη κλιτών τύπων της πρώιμης Κυπριακής Ελληνικής και του ποσοστού χρήσης του φανερού Υποκειμένου. Συγκεκριμένα, όταν αυξηθούν σημαντικά τα ποσοστά χρήσης φανερού Υποκειμένου (μετά την ηλικία 2;0), οι μορφές εξαλείφονται. Η θεωρία του *υποχαρακτηρισμού των χαρακτηριστικών του Υποκειμένου* υποθέτει ότι προαιρετικά η θέση του χαρακτηριστή της Φράσης Κλίσης καταλαμβάνεται από το *PRO*. Αυτό το στοιχείο εμφανίζεται στις απαρεμφατικές δομές άλλων γλωσσών και δεν απαιτεί συμφωνία Ρήματος – Υποκειμένου.

Τα ανωτέρω μας οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι οι μορφές *-ει* της Κυπριακής Ελληνικής δεν εντάσσονται σε ένα γενικότερο φαινόμενο ΠΑ, αφού η αποκλειστική τροπική ερμηνεία των μορφών *-ει* δεν ισχύει, τουλάχιστον για τη Κυπριακή Ελληνική. Οι Κυπριακές μορφές *-ει* είναι μη κλιτοί τύποι αντίστοιχοι των *υπεργενικευμένων μορφών 3^{ου} προσώπου* της Ισπανικής και Καταλανικής (Grinstead, 1998, 2000) και των *Γυμνών Ρημάτων* της Αγγλικής. Αυτό λαμβάνει υπ' όψη τα κοινά σημασιολογικά χαρακτηριστικά που μοιράζονται αυτές οι μορφές. Ως εκ τούτου, υποστηρίζουμε ότι οι μη κλιτοί τύποι των παιδικών γραμματικών κάποιων γλωσσών, εντάσσονται σε ένα γενικότερο φαινόμενο *Γυμνών Ρημάτων*. Το φαινόμενο αυτό γίνεται εμφανές στις γλώσσες που επιτρέπουν την ύπαρξη ρήματος χωρίς κλιτικό μόρφημα Συμφωνίας (Verb Based), ενώ στις γλώσσες που δεν επιτρέπουν κάτι τέτοιο (Stem Based) τα παιδιά μη έχοντας επιλογή να παράγουν *Γυμνό Ρήμα*, κάνουν χρήση του μορφήματος 3^{ου} προσώπου ως το πλέον αμαρκάριστο μόρφημα Συμφωνίας.

Τέλος, γίνεται μια αναφορά στο εν λόγω φαινόμενο και στη μη τυπική (παθολογική) γλώσσα. Από την ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, έχει υπογραμμιστεί η εμφάνιση των πρώιμων μη κλιτών τύπων στην ομιλία παιδιών με διαταραχές Λόγου. Συγκεκριμένα, έχει υποστηριχθεί ότι παιδιά με ΕΓΔ και μητρική την Αγγλική κάνουν χρήση μη κλιτών μορφών οι οποίες έχουν εντοπιστεί και στα τυπικά παιδιά σε πρώιμες ηλικίες (Rice et al. 1995; Wexler & Rice, 1996). Παρόμοια, για την Κοινή Ελληνική, έρευνες αναφέρουν ότι τα παιδιά με ΕΓΔ κάνουν χρήση των μορφών *-ει* (Clahsen & Dalalakis, 1999; Tsimplici, 2001). Αυτά τα στοιχεία κάνουν εύλογη τη διερεύνηση των μη κλιτών τύπων που χρησιμοποιούνται από τα παιδιά με ΕΓΔ και μητρική την Κυπριακή Ελληνική. Από τα παραπάνω στοιχεία σχηματίζεται η υπόθεση ότι αυτά τα παιδιά θα εμφανίζουν τις Κυπριακές μορφές *-ει* που είναι το αντικείμενο μελέτης της παρούσας έρευνας. Η μελλοντική έρευνα κατά την άποψη μας πρέπει να στοχεύσει:

- α) Στην επιβεβαίωση της εξήγησης για τις Κυπριακές μορφές *-ει* που έχει δοθεί στο πλαίσιο της συζήτησης της παρούσας έρευνας.
- β) Στην επαλήθευση της υπόθεσης ότι τα παιδιά με ΕΓΔ της Κυπριακής Ελληνικής κάνουν χρήση των Κυπριακών μορφών *-ει*.
- γ) Στο σχεδιασμό θεραπείας που θα βασίζεται στο *θεωρητικό* υπόβαθρο των μορφών αυτών για την αποτελεσματική αντιμετώπιση αυτού του μη γραμματικού φαινομένου στη γλώσσα των παιδιών με διαταραχή Λόγου.

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- American Speech-Language-Hearing Association (n.d.). How does your child hear and talk? Ανακλήθηκε 29 Απριλίου 2014 από <http://www.asha.org/public/speech/development/chart/>
- Avram, L., & Coene, M. (2007). The root infinitive stage in a null subject language: Romance in the Balkans. *Bucharest Working Papers in Linguistics*, (1), 231-245.
- Avram, L., & Coene, M. (2011). Early non-finite forms in child Romanian. *Revue roumaine de linguistique*, 56 (4), 347-370.
- Baltazani, M. (1997). *Verb forms in Greek child language*. Unpublished manuscript, UCLA.
- Behrens, H. (1993). *Temporal Reference in German Child Language: Form and Function of Early Verb Use*. Unpublished Ph.D. dissertation, University of Amsterdam.
- Belletti, A. (1990). *Generalized verb movement: Aspects of verb syntax*. Turin: Rosenberg & Sellier.
- Boser, K., Lust, B., Santelmann, L., & Whitman, J. (1992). The syntax of CP and V-2 in early child German: The Strong Continuity Hypothesis. In K. Broderick (Ed.), *Proceedings of NELS*, 23 (pp. 51-65). Amherst, MA: GLSA.
- Bottari, P., Cipriani, P., & Chilosi, A. M. (1993). Protosyntactic devices in the acquisition of Italian free morphology. *Language Acquisition*, 3 (4), 327-369.
- Brown, R. (1973). *A first language: The early stages*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Buesa García, C. (2007). Early root infinitives in a null-subject language: A longitudinal case study of a Spanish child. In A. Belykova et al., (Eds.), *Proceedings of the 2nd conference on Generative Approaches to Language Acquisition North America* (pp. 39-50). Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project
- Chomsky, N. (1972). *Language and mind*. New York: Harcourt Brace & World.
- Chomsky, N. (1986). *Knowledge of language: Its nature, origin, and use*. New York: Praeger Publications.
- Chomsky, N. (1995). *The Minimalist Program*. Cambridge, MA: MIT press.
- Chomsky, N. (2000). Minimalist Inquiries: The Framework. In R. Martin, D. Michaels & J. Uriagereka (Eds.), *Step by Step. Essays on Minimalist Syntax in Honor of Howard Lasnik*, (pp. 89-155). Cambridge, MA: MIT Press.
- Christofidou, A., & Kappa, I. (1998). Pre-and protomorphological fillers in Greek language acquisition. In S. Gillis (Ed.), *Antwerp Papers in Linguistics, 95: Studies in the Acquisition of Number and Diminutives Marking* (pp. 219-243). Antwerp.
- Clahsen, H. (1991). Constraints on Parameter Setting: A Grammatical Analysis of Some Acquisition in Stages in German Child Language. *Language acquisition*, 1 (4), 361-391.
- Clahsen, H., & Dalalakis, J. (1999). Tense and agreement in Greek SLI: A case study. *Essex Research Reports in Linguistics*, 24, 1-25.
- Clahsen, H., & Penke, M. (1992). The acquisition of agreement morphology and its syntactic consequences: New evidence on German child language from the Simone-Corpus. In J. Meisel (Ed.) *The acquisition of verb placement* (pp. 181-224). Dordrecht: Kluwer.
- Clahsen, H., Penke, M., & Parodi, T. (1993). Functional categories in early child German. *Language acquisition*, 3 (4), 395-429.
- Crago, M. B., & Allen, S. E. (1996). Building the case for impairment in linguistic representation. In M. L. Rice (Ed.), *Toward a Genetics of Language* (pp. 261-289). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.

- Demirdache, H., & Uribe-Etxebarria, M. (1997). The syntax of temporal relations: A uniform approach to tense and aspect. In E. Curtis, J. Lyle & G. Webster, (Eds.), *Proceedings of the Sixteenth West Coast Conference on Formal Linguistics*, 14 (pp. 145-159). Stanford, CA: CSLI Publications.
- Doukas, T., & Marinis, T. (2012). The acquisition of person and number morphology within the verbal domain in early Greek. *Language Studies Working Papers*, 4, 15-25.
- Ezeizabarrena, M. J., (1997). Morfemas de concordancia con el sujeto y con los objetos en el castellano infantil. In A. T. Pérez-Leroux & W. R. Glass (Eds.), *Contemporary Perspectives on the Acquisition of Spanish, Vol. 1: Developing grammars* (pp. 21-36). Somerville, MA: Cascadilla Press.
- Ferdinand, A. (1996). *The Acquisition of the Subject in French*. Unpublished Ph.D. Dissertation. Leiden University. The Hague: Holland Institute of Generative Linguistics.
- Giannakidou, A. (2002). UNTIL, Aspect, and Negation: A Novel Argument for Two *Untils*. In B. Jackson (Ed.), *Proceedings of SALT*, 12 (pp. 84-103).
- Giannakidou, A. (2003). A puzzle about UNTIL and the present perfect. In A. Alexiadou, M. Rathert & A. von Stechow (Eds.) *Perfect explorations* (pp. 101-133). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Giannakidou, A., & Zwarts, F. (1998). Temporal, aspectual operators and (Non) Veridicality. In A. Giorgi, J. Higginbotham & F. Pianesi (Eds.), *Syntax and Semantics of Tense and Mood Selection*. Oxford: Oxford University Press.
- Grinstead, J. (1998). *Subjects, sentential negation and imperatives in child Spanish and Catalan*. Unpublished Ph.D. dissertation, UCLA.
- Grinstead, J. (2000). Case, inflection and subject licensing in child Catalan and Spanish. *Journal of child language*, 27 (1), 119-155.
- Guasti, M. T. (1994). Verb syntax in Italian child grammar: Finite and nonfinite verbs. *Language acquisition*, 3 (1), 1-40.
- Haegeman, L. (1994). Root infinitives, tense, and truncated structures in Dutch. *Language Acquisition*, 4 (3), 205-255.
- Harley, H., & Ritter, E. (2002). Person and number in pronouns: a feature-geometric analysis. *Language*, 78, 482-526
- Hirschbühler, P., & Labelle, M. (1994). Changes in verb position in French negative infinitival clauses. *Language variation and change*, 6 (2), 149-178.
- Hoekstra, T., & Hyams, N. (1995). The Syntax and Interpretation of Dropped Categories in Child Language: A Unified Account. In J. Camacho, L. Choueiri & M. Watanabe (Eds.), *Proceedings of the West Coast Conference on Formal Linguistics 14* (pp. 123-136). Stanford, CA: Stanford Linguistics Association.
- Hoekstra, T., & Hyams, N. (1998). Aspects of root infinitives. *Lingua*, 106 (1), 81-112.
- Hoekstra, T., Hyams, N., & Becker, M. (1996). The underspecification of number and the licensing of root infinitives. In E. Hughes, M. Hughes & A. Greenhill (Eds.), *Proceedings of the 21th Annual Boston University Conference on Language Development*, 1 (pp. 293-306). Somerville, MA: Cascadilla Press.
- Holton, D., Mackridge, P., & Philippaki-Warbuton, I. (1997). *Greek: A comprehensive grammar of the modern language*. London: Routledge.
- Hornstein, N., & Lightfoot, D. (1981). Introduction. In N. Hornstein & D. Lightfoot (Eds.), *Explanation in Linguistics. The Logical Problem of Language Acquisition* (pp. 9-31). London: Longman.
- Hyams, N. (1994). V2, null arguments and COMP projections. *Language acquisition studies in generative grammar*, 8, 21-55.

- Hyams, N. (2002). Clausal Structure in Child Greek: A reply to Varlokosta, Vainikka and Rohrbacher and a reanalysis. *Linguistic review*, 19 (3), 225-270.
- Iatridou, S. (2000). The grammatical ingredients of counterfactuality. *Linguistic Inquiry*, 31 (2), 231-270.
- Iatridou, S., Anagnostopoulou, E., & Izvorski, R. (2001). Observations about the form and meaning of the perfect. *Current Studies in Linguistics Series*, 36, 189-238.
- Joseph, B. D. (1983). *The Synchrony and Diachrony of the Balkan Infinitive*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Katis, D. (1981). I kataktisi tu neo-elliniku rimatos apo to pedhi (The acquisition of the Modern Greek Verb). In *Studies in Greek Linguistics*, 2 (pp. 269-289). Thessaloniki.
- Katis, D. (1984). *The Acquisition of the Modern Greek Verb*. Unpublished Ph.D. dissertation, University of Reading.
- Katis, D. (1985). I morfologiki gramatiki sta proima stadia tis pedhikis glosas (Morphology in the early stages of child language). In *Studies in Greek Linguistics*, 6 (pp. 115-129). Thessaloniki.
- Klairis, C., & Babiniotis, G. (2004). *Grammatiki tis Neas Ellinikis* [Grammar of Modern Greek]. Athens: Ellinika Grammata.
- Krämer, I. (1993). The licensing of subjects in early child language. *MIT Working Papers in Linguistics*, 19, 197-212.
- Legate, J. A., & Yang, C. (2007). Morphosyntactic learning and the development of tense. *Language Acquisition*, 14 (3), 315-344.
- Leonard, L. B. (2000). *Children with specific language impairment*. Cambridge, MA: MIT press.
- Liceras, J. M., Bel, A., & Perales, S. (2006). Living with optionality: Root infinitives, Bare forms and inflected forms in child null subject languages. In N.Sagarra & A. J. Toribio (Eds.), *Selected Proceedings of the 9th Hispanic Linguistics Symposium* (pp. 203-216). Somerville, MA: Cascadilla Press.
- Liceras, J. M., Perales, S., & Bel, A. (2007). Modality, non-finite forms and the manifestation of the RI stage in null and non-null subject languages. In S. Baauw, J. van Kampen, & M. Pinto (Eds.), *The Acquisition of Romance Languages, Selected Papers from The Romance Turn II 2006* (pp. 97-111). Utrecht: LOT
- MacWhinney, B., & Snow, C. (1985). The child language data exchange system. *Journal of child language*, 12 (2), 271-295.
- Μαρίνης, Θ. (2008). Ανάπτυξη της σύνταξης και της μορφολογίας σε παιδιά με φυσιολογική ανάπτυξη και σε παιδιά με διαταραχές του λόγου. Στο Δ. Νικολόπουλος (Συντ.), *Γλωσσική Ανάπτυξη και Διαταραχές* (σελ. 279-313). Αθήνα: Εκδόσεις ΤΟΠΟΣ.
- Marinis, T. (1999). Minimal inquiries and the acquisition of the definite article in modern Greek. In *Proceedings of the 34th Colloquium of Linguistics* (pp. 73-82). Frankfurt: Peter Lang Verlag
- Melissaropoulou, D., Themistocleous, C., Tsiplakou, S., & Tsolakidis, S. (2013). The Present Perfect in Cypriot Greek revisited. In *Language Variation-European Perspectives IV: Selected papers from the Sixth International Conference on Language Variation in Europe*, 14 (pp. 159-185). John Benjamins Publishing.
- Menardos, S. (1925). Kypriaki Gramatiki. G Rimata [Cypriot Grammar. C: Verbs]. *Athena* 37, 35-79. Reprinted in S. Menardos (Ed.), *Glosike Melete [Language Studies]*. Nicosia: Cyprus Centre for Scientific Research (1969).
- Paradis, J., & Crago, M. (2000). Tense and temporality: A comparison between children learning a second language and children with SLI. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 43 (4), 834-847.

- Philippaki-Warbuton, I. (1973). Modern Greek verb conjugation: Inflectional morphology in a transformational grammar. *Lingua*, 32 (3), 193-226.
- Phillips, C. (1996). Root infinitives are finite. In A. Stringfellow, D. Cahana-Amitay, E. Hughes & A. Zulowski (Eds.), *Proceedings of the 20th annual Boston University conference on language development*, 2 (pp. 588-599). Somerville, MA: Cascadilla Press.
- Pierce, A. (1989). *On the Emergence of Syntax: A crosslinguistic study*. Unpublished Ph.D. dissertation, MIT.
- Pierce, A. (1992). *Language Acquisition and Syntactic Theory: A Comparative Analysis of French and English Child Grammars*. Dordrecht: Kluwer.
- Pizzuto, E., & Caselli, M. C. (1992). The acquisition of Italian morphology: Implications for models of language development. *Journal of child language*, 19, 491-491.
- Platzack, C. (1994). The Initial Hypothesis of Syntax: A Minimalist Perspective on Language Acquisition and Attrition. *Working Papers in Scandinavian Syntax*, 54, 59-88.
- Poeppel, D., & Wexler, K. (1993). The Full Competence Hypothesis of Clause Structure in Early German. *Language*, 69, 1-33.
- Pollock, J. Y. (1989). Verb movement, universal grammar, and the structure of IP. *Linguistic inquiry*, 20, 365-424.
- Pratt, A., & Grinstead, J. (2007). Optional infinitives in child Spanish. In A. Belikova, L. Meroni & M. Umeda (Eds.), *Proceedings of the 2nd Conference on Generative Approaches to Language Acquisition in North America*. Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project (pp. 351-362).
- Radford, A. (1990). *Syntactic theory and the acquisition of English syntax: The nature of early child grammars of English*. Oxford: Basil Blackwell.
- Rhee, J., & Wexler, K. (1995). Optional infinitives in Hebrew. *MIT working Papers in Linguistics*, 26, 383-402.
- Rice, M. L., Wexler, K., & Cleave, P. L. (1995). Specific language impairment as a period of extended optional infinitive. *Journal of Speech and Hearing Research*, 38 (4), 850-863.
- Rizzi, L. (1994). Some notes on linguistic theory and language development: The case of root infinitives. *Language acquisition*, 3 (4), 371-393.
- Rohrbacher, B., & Vainikka, A. (1994). Verbs and Subjects before Age 2: The Earliest Stages in Germanic L1 Acquisition. In J. N. Beckman (Ed.) *Proceedings of North East Linguistic Society*, 25 (pp. 55-69). Amherst, MA: GLSA
- Roussou, A. (2000). On the left periphery: Modal particles and complementisers. *Journal of Greek Linguistics*, 1 (1), 65-94.
- Rus, D., & Chandra, P. (2005). Bare participles are not root infinitives: Evidence from early child Slovenian. In A. Brugos, M. R. Clark-Cotton & S. Ha (Eds.), *Proceedings of Boston University Conference on Language Development*, 29 (pp. 493-503). Somerville, MA: Cascadilla Press
- Salustri, M., & Hyams, N. (2003). Is there an analogue to the RI stage in the null subject languages. In B. Beachley, A. Brown & F. Conlin (Eds.), *Proceedings of the Annual Boston University Conference on Language Development*, 27 (pp. 692-703). Somerville, MA: Cascadilla Press
- Salustri, M., & Hyams, N. (2006). Looking for the universal core of the RI stage. *Language Acquisition and Language Disorders*, 41, 159-182.
- Sano, T., & Hyams, N. (1994). *Agreement, Finiteness, and the Development of Null Arguments*. Unpublished M.S., UCLA.
- Schonenberger, M., Pierce, A., Wexler, K., & Wijnen, F. (1995). Accounts of root infinitives and the interpretation of root infinitives. *Geneva Generative Papers*, 3, 47-71.

- Schütze, C., & Wexler, K. (1996). Subject case licensing and English root infinitives. In A. Stringfellow, D. Cahana-Amitay, E. Hughes & A. Zulowski (Eds.), *Proceedings of the 20th annual Boston University Conference on Language Development*, 2 (pp. 670-681). Somerville, MA: Cascadilla Press.
- Shirai, Y., & Andersen, R. W. (1995). The acquisition of tense-aspect morphology: A prototype account. *Language*, 71, 743-762.
- Stephany, U. (1981). Verbal grammar in early Modern Greek child language. In P.S. Dale & D. Ingram (Eds.), *Child language: An international perspective* (pp. 45-57). Baltimore: University Park Press
- Stephany, U. (1985). *Aspekt, Tempus und Modalität: zur Entwicklung der Verbalgrammatik in der neugriechischen Kindersprache*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Stephany, U. (1986). Modality. In P. Fletcher & M. Garman (Eds.), *Language Acquisition*, (pp. 375-400). Cambridge: Cambridge University Press.
- Stephany, U. (1997). The acquisition of Greek. In D.I. Slobin (Ed.), *The Crosslinguistic Study of language Acquisition*, 4 (pp. 183-333). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Terzi, A. (1992). *PRO in Finite Clauses: A Study of the Inflectional Heads and the Balkan Languages*. Unpublished Ph.D. dissertation, CUNY.
- Torrens, V. (1992). The acquisition of inflection in Catalan and Spanish. Talk given at Psycholinguistics Lab, UCLA.
- Torrens, V. (1995). The acquisition of the functional category of inflection. *MIT Working Papers in Linguistics*, 26, 451-472.
- Τριανταφυλλίδης, Μ. (1941/1988). *Νεοελληνική γραμματική (της δημοτικής)* (3^η Εκδ.). Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
- Tsimpli, I.M. (1992). *The Acquisition of Functional Categories*. Ph.D. dissertation, UCL. Published as *The Prefunctional Stage of First Language Acquisition: A Crosslinguistic Study*. New York & London: Garland Publishing (1996).
- Tsimpli, I. M. (2001). LF-Interpretability and language development: A study of verbal and nominal features in Greek normally developing and SLI children. *Brain and Language*, 77 (3), 432-448.
- Tsiplakou, S. (2009a). Glosiki enalagi, adagonistikies gramatikies ke diglosia: Akoma mia diastasi tu "Kypriaky". [Language alternation, competing grammars and interlanguage: Another facet of the Cyprus problem]. In *Proceedings of the 8th International Conference on Greek Linguistics* (pp. 1195-1209).
- Tsiplakou, S. (2009b). Code-switching and Code-mixing between Related Varieties: Establishing the Blueprint. *International Journal of the Humanities*, 6 (12), 49-66.
- Varlokosta, S. (2005). Eventivity, modality and temporal reference in child Greek. In M. Stavrou & A. Terzi (Eds.), *Advances in Greek Generative Syntax: In honor of Dimitra Theophanopoulou-Kontou* (pp. 217-240). John Benjamins Publishing
- Varlokosta, S., Vainikka, A., & Rohrbacher, B. (1996). Root infinitives without infinitives. In A. Stringfellow, D. Cahana-Amitay, E. Hughes & A. Zukowski (Eds.), *Proceedings of the 20th Annual Boston University Conference on Language Development*, 2 (pp. 816-827). Somerville, MA: Cascadilla Press.
- Varlokosta, S., Vainikka, A., & Rohrbacher, B. (1998). Functional projections, markedness, and "root infinitives" in early child Greek. *Linguistic review*, 15, 187-208.
- Weissenborn, J. (1990). Functional categories and verb movement: The acquisition of German syntax reconsidered. In M. Rothweiler (Ed.) *Spracherwerb und Grammatik. Linguistische Untersuchungen zum Erwerb von Syntax und Morphologie (Linguistische Berichte 3)* (pp. 190-224). Opladen: Westdeutscher Verlag.

- Wexler, K. (1994). Optional Infinitives, Head Movement and the Economy of Derivations. In N. Hornstein & D. Lightfoot (Eds.), *Verb Movement* (pp. 305-350). Cambridge: Cambridge University Press.
- Wexler, K. (1998). Very early parameter setting and the unique checking constraint: A new explanation of the optional infinitive stage. *Lingua*, 106 (1), 23-79.
- Wexler, K., & Rice, M. (1996). Toward tense as a clinical marker of specific language impairment in English-speaking children. *Journal of Speech and Hearing Research*, 39, 1239-1257.
- Wexler, K., Schaeffer, J., & Bol, G. (2004). Verbal syntax and morphology in typically developing Dutch children and children with SLI: How developmental data can play an important role in morphological theory. *Syntax*, 7 (2), 148-198.
- Wijnen, F. (1994). Incremental Acquisition of Phrase Structure: A Longitudinal Analysis of Verb Placement in Dutch Child Language. In J. Beckman (Ed.), *Proceedings of the North Eastern Linguistics Society*, 25 (pp. 105-118). Amherst, MA: GSLA
- Wijnen, F. (1996). Temporal reference and eventivity in root infinitives. *MIT occasional Papers in Linguistics*, 12, 1-25.
- Zanuttini, R. (1997). *Negation and clausal structure: A comparative study of Romance languages*. Oxford: Oxford University Press.

7. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα Α'

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΛΟΓΟΥ, ΟΜΙΛΙΑΣ, ΑΚΟΗΣ και ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ

1. Σχετικά με το Ερωτηματολόγιο

Αγαπητοί γονείς,

κατ' αρχάς θα θέλαμε να σας ευχαριστήσουμε που μας δώσατε την ευκαιρία να συλλέξουμε γλωσσικά δεδομένα από το παιδί σας και να τα χρησιμοποιήσουμε για την γλωσσολογική έρευνα που διεξάγουμε. Τα δεδομένα, όπως και τα προσωπικά σας στοιχεία, είναι ασφαλή και δεν χρειάζεται να συμπληρώσετε τα στοιχεία σας, εκτός από το μικρό όνομα του παιδιού, στο κάτω μέρος της σελίδας. Στην συνέχεια θα θέλαμε να σας ζητήσουμε να απαντήσετε σε αυτό το ερωτηματολόγιο που αφορά την γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού σας. Στις ερωτήσεις που θέλετε να απαντήσετε θετικά, παρακαλείσθε να συμπληρώσετε √, ενώ στις ερωτήσεις που θέλετε να απαντήσετε αρνητικά παρακαλείσθε να συμπληρώσετε Χ. Σας ευχαριστούμε πολύ για την πολύτιμη συνεργασία σας, η οποία μας βοηθάει να διερευνήσουμε την κατάκτηση της γλώσσας.

Οι συγγραφείς της μελέτης,
Γεωργίου Ρένος, Παπατζάλας Χρήστος

Όνομα παιδιού .....

2. Ακοή και Κατανόηση

Από τη γέννηση, έως 3 μηνών

- Τρόμαζε σε δυνατούς ήχους;
- Ηρεμούσε / χαμογελούσε όταν του απευθύνονταν;
- Αύξανε ή μείωνε το «θηλασμό» (μυζητικές συμπεριφορές) ως απάντηση σε ήχους;

Από 4 έως 6 μηνών

- Κινούσε τα μάτια του προς την πηγή των ήχων;
- Ανταποκρινόταν στις αλλαγές του τόνου των φωνών που του απευθύνονταν;
- Παιχνίδια που κάνουν θόρυβο, του προκαλούσαν την προσοχή;
- Έδινε προσοχή στη μουσική;

Από 7 έως 1 έτους

- Ευχαριστιόταν παιχνίδια όπως το «κούκου - τσα»;
- Έστρεφε το βλέμμα του προς την πηγή των ήχων;
- Άκουγε όταν του μιλούσανε;
- Αναγνώριζε λέξεις από γνωστά αντικείμενα όπως παπούτσι, γάλα κλπ;
- Άρχιζε, σταδιακά, να ανταποκρίνεται σε εντολές (π.χ. «έλα εδώ» ή «θέλεις κι άλλο;»);

Από 1 έως 2 ετών

- Μπορούσε να δείξει μερικά σημεία του σώματος όταν του ζητούνταν;
- Ακολουθούσε απλές εντολές
- Καταλάβαινε απλές ερωτήσεις;
- Άκουγε απλές ιστορίες, ήχους και μελωδίες;
- Έδειχνε εικόνες που κατονομάζονταν μπροστά του;

Από 2 έως 3 ετών

- Άρχιζε να καταλαβαίνει διαφορές στη σημασία των λέξεων;
- Ακολουθούσε εντολές δύο βημάτων (π.χ. πάρε το βιβλίο και βάλ' το στο τραπέζι);
- Απολάμβανε να ακούει ιστορίες για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα;

3. Λόγος και Ομιλία

Από τη γέννηση, έως 3 μηνών

- Έκανε ήχους ευχαρίστησης;
- Έκλαιγε διαφορετικά για διαφορετικές ανάγκες;
- Χαμογελούσε όταν έβλεπε γονείς και γνωστά πρόσωπα;

Από 4 έως 6 μηνών

- Έκανε ήχους που μοιάζουν με ομιλία και περιλαμβάνουν ήχους όπως π, μπ και μ;
- Γελούσε και παρήγαγε ήχους με ενθουσιασμό ή δυσαρέσκεια;
- Έκανε ήχους όπως το «αγκού» και το «ακού» όταν έμενε μόνος του ή έπαιζε μαζί σας;

Από 7 μηνών έως 1 έτους

- Έκανε ήχους όπως “τατατατα μπαμπαμπα ποπο”.
- Προσπαθούσε να χρησιμοποιήσει ομιλία αντί για κλάμα για να τραβήξει προσοχή ή να ζητήσει κάτι;
- Χρησιμοποιούσε χειρονομίες;
- Έκανε διάφορους ήχους που μοιάζουν με «ήχους» των ενηλίκων;
- Έχει κατακτήσει μία ή δύο λέξεις μέχρι τα πρώτα του γενέθλια;

Από 1 έως 2 ετών

- Έλεγε όλο και περισσότερες λέξεις κάθε μήνα;
- Άρχισε να χρησιμοποιεί ερωτήσεις των δύο ή τριών λέξεων;
- Έβαζε δύο λέξεις στη σειρά και έλεγε τις πρώτες του φράσεις;
- Χρησιμοποιούσε πολλά διαφορετικά σύμφωνα ως πρώτες φωνές λέξεων;

Από 2 έως 3 ετών

- Χρησιμοποιούσε μια λέξη σχεδόν για όλα τα καθημερινά του αντικείμενα;
- Χρησιμοποιούσε δυο - τρεις λέξεις για να ζητάει πράγματα;
- Χρησιμοποιούσε τις «φωνές» κ, γκ, φ, τ, ντ, και ν;
- Ήταν η ομιλία του κατανοητή από το στενό του περιβάλλον τις περισσότερες φορές;
- Ζητούσε αντικείμενα ονομάζοντάς τα;